

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ASKERÎ TARİH DİZİSİ

OSPREY

DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ

1202-04

David Nicolle

İllüstrasyonlar: Christa Hook

Çeviren: Gürkan Ergin

DAVID NICOLLE

İllüstratör Pat Nicolle'un oğlu olan David Nicolle 1944'te doğdu. BBC Arapça Servisi'nde bir süre çalıştıktan sonra Londra Üniversitesi Doğu ve Afrika Çalışmaları bölümünde yüksek lisansını, Edinburgh Üniversitesi'nde ise doktorasını tamamladı, Ürdün'deki Yermük Üniversitesi'nde de bir süre İslam sanatı ve mimarlık tarihi dersleri veren Nicolle halen İngiltere'de yaşamaktadır. Ortaçağ ve İslam dünyasındaki savaşları konu alan çok sayıda kitap ve makale yazmış; Osprey askerî tarih dizileri içinde de birçok çalışması yayınlanmıştır.

CHRISTA HOOK

En tanınmış Osprey illüstratörleri arasındaki Christa Hook, bir tarihçinin ayrıntılara yönelik dikkati ile bir sanatçının sahne ve atmosfer duygusunu birleştiren eserleri sayesinde haklı bir ün kazandı. Eserlerinin bir kısmı 2000 yılında Laing Land and Seascape Fuarı'nda ve Llewellyn Alexander Gallery'deki Not the Royal Academy Sergisi'nde yer aldı.

David Nicolle

İllüstrasyonlar: Christa Hook

DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ 1202-04

İHANETE UĞRAYAN BİZANS

Çeviren: Gürkan Ergin

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

OSPREY ASKERİ TARİH DİZİSİ

DAVID NICOLLE
CHRISTA HOOK
DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ 1202-04

ÖZGÜN ADI
THE FOURTH CRUSADE 1202-04
CAMPAIGN - 237
OSPREY PUBLISHING, 2011

COPYRIGHT © OSPREY PUBLISHING LTD 2011

ÇEVİREN
GÜRKAN ERGİN

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2011
Sertifika No: 11213

EDİTÖR
EMİR YENER

SON OKUMA
EMRE YALÇIN

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ - DİZİN
NECATİ BALBAY

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM: MAYIS 2013

ISBN 978-605-360-862-2

BASKI
GOLDEN MEDYA MATBAACILIK VE TİCARET A.Ş.

100. YIL MH. MAS-SIT Y. CAD. NO: 88

BAĞCILAR İSTANBUL

(0212) 629 00 24

Sertifika No: 12358

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.

Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin,
gerek görsel malzeme hiçbir yolla yayınevinden izin alınmadan çoğaltılamaz,
yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK, NO: 2/4

BEYOĞLU 34433 İSTANBUL

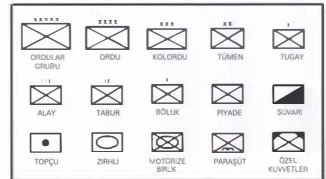
Tel: (0212) 252 39 91

Fax: (0212) 252 39 95

www.iskulttur.com.tr

İÇİNDEKİLER

SEFERİN SEBEPLERİ	7
Bizans ve Komşuları	
Venedik ve Haçlılar	
Konstantinopolis'in Kof İmparatorluğu	
KRONOLOJİ	18
HASIM KOMUTANLAR	22
Haçlı Komutanları	
Bizans Komutanları	
HASIM KUVVETLER	27
Haçlı Kuvvetleri	
Bizans Kuvvetleri	
HASIMLARIN PLANLARI	38
Haçlı Planları	
Bizans Planları	
SEFER	42
Zadar'da Oyalanış	
Konstantinopolis'e İlk Taarruz	
Husumete Yuvarlanış	
İkinci Taarruz ve Yeni İmparatorluk	
Ortadoğu'da Dördüncü Haçlı Seferi	
İSTİLANIN ARDINDAN	81
GÜNÜMÜZDE HARP MEYDANI	87
KAYNAKÇA	90
DİZİN	93

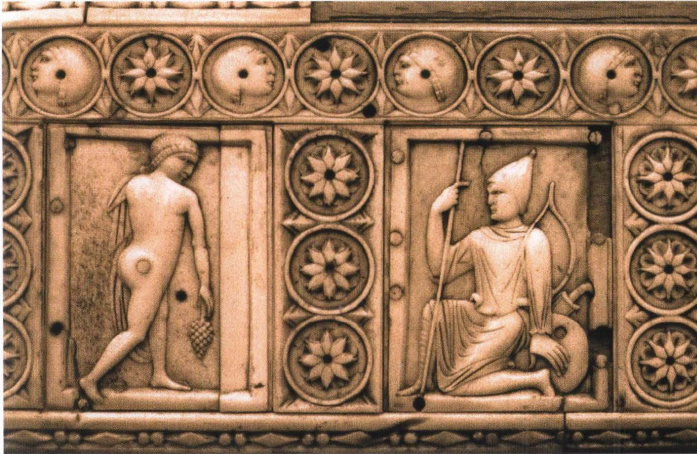
Karşıda:
Yunanistan-
Türkiye sınırı
üzerindeki
Feres'te
bulunan
Panayia
Kosmosotira
Manastırı'ndan
geç 12 ya
da erken
13. yüzyılda
yapılmış bir
Bizans duvar
resminde
asker aziz
tasviri (Yazarın
fotoğrafı).

SEFERİN SEBEPLERİ

Şayet Haçlılar bugün tartışma konusuysa, Dördüncü Haçlı Seferi daha başından beri hep böyle olagelmıştır. Hristiyanlar ve Müslümanların din adına birbirlerini katletmeleri yakın zamana dek nerdeyse makul kabul ediliyordu. Fakat Latin Katolik Haçlıların kardeş Ortodoks Hristiyanlara karşı kılıç çekmesi o zamanlarda bile insanları dehşete düşürmüştü ve hatta "Büyük İhanet" diye adlandırılan bu olay Rumca konuşan Bizans-Doğu Roma devletinin zayıflamasından ve antik Roma İmparatorluğu'nun bu yadigarının Osmanlı Türklerine boyun eğmesinden sorumlu tutulmuştu. Gerçekte ise Dördüncü Haçlı Seferi bu kadar dolambaçsız ve net bir olay olmadığı gibi, sonuçları da kaçınılmaz değildi.

Dördüncü Haçlı Seferi, kutsal şehir Kudüs Selahaddin Eyyubi'den geri alınmadığı için son derece

moral bozucu, ama gösterilen kahramanlıklar açısından memnuniyet verici bulunan Üçüncü Haçlı Seferi'nin bir neticesiydi. 8 Ocak 1198'de Roma'da iktidarı ele geçiren çok ihtiraslı yeni papa III. Innocentius, İslam'ın Doğu Akdeniz'deki ana merkezi Mısır'ı işgal ederek Kudüs'ü "kâfirlerden" kurtarmak amaçlı yeni bir Haçlı seferini aynı sene Ağustos'ta ilan etti. Müslüman Ortadoğu'yu yıkma hayali kuranlar Selahaddin'in inşa ettiği Eyyubi İmparatorluğu'ndaki en güçlü sultanlık olan Mısır'ın anahtar konumunu artık anlamışlardı; ama stratejileri doğru olsa bile planlamaları yanlıştı. İktidar, para, iklim ve bir Haçlı ordusunu ayakta tutmak için gereken tayın gibi gerçek etmenler, Dördüncü Haçlı Seferi'nin büyük ölçüde kardeş Hristiyanlara karşı dönmesine sebebiyet vereceklerdi. İlk kurban Latin Zadar şehri (o zamanlar

Alegorik "Barış" ve "Savaş" figürlerini gösteren oyma fildişi panel, Bizans, 11-12. yüzyıl (Ermitaj Müzesi, St. Petersburg Yazarın fotoğrafı).

1195 civarında Avrupa ve Ortadoğu

Dördüncü Haçlı Seferi'nin vazedilişindeki önemli olaylar

1. 8 Ocak 1198: III. Innocentius'un papa seçilişi; Ağustos: Haçlı seferi ilanı
2. 1198-1199: Foulques de Neuilly ve diğerlerinin Haçlı seferi hakkındaki vaazları
3. 28 Kasım 1199: Ecy-sur-Aisne'deki turnuva
4. 23 Şubat 1200: Flandra kontu Baudouin'in Haç kuşanması
5. Nisan 1201: Haçlı komutanlarıyla Venedik arasında antlaşma
6. 24 Mayıs 1201: Haçlı başkomutanı Champagne kontu Thibaud'un ölümü
7. Ağustos sonu-Eylül 1201: Monferrat markisi Boniface Haçlıların yeni başkomutanı seçilişi

Dördüncü Haçlı Seferi sırasındaki olaylar

8. 1202 baharı: Jean de Nesle komutası altındaki Haçlı donanmasının Flandra'dan muhtemel ayrılış tarihi
9. Temmuz-Ağustos 1202: Haçlı komutanları Venedik'e Zadar'ı geri almak için yardım etmeye karar verir
11. 1202 Ekim başı: Haçlı donanması Venedik'ten ayrılır
12. 10-11 Kasım 1202: Haçlı donanması Zadar'a varır; 24 Kasım: Zadar teslim olur ve yağmalanır; Haçlılar Zadar'da kuşlar, fakat papa Haçlı ordusunu afroz eder
13. 1202-1203 kışı: Simon de Montfort İtalya'ya döner ve adamlarını Kutsal Topraklara götürür
14. Mart: Etienne de Perche Venedik'ten Akka'ya yelken açar
15. 1203 baharı: Dampierre kontu II. Renard Akka'ya yelken açar
16. 1203 baharı: Flandra'dan yola çıkan Haçlı donanması Marsilya'dan Akka'ya yelken açar

Prens Aleksios'un firarı

17. Eylül sonu-Ekim 1201: Aleksios Angelos Konstantinopolis'ten İtalya'ya kaçır
18. 1201 Noel'i: Aleksios Angelos, Philip von Schwaben'ın sarayına konuk olur
19. Eylül 1202: Aleksios Angelos 20 Nisan 1203'ten önce Zadar'da Haçlılara katılmayı kabul eder

Bizans İmparatorluğu'ndaki diğer önemli olaylar

20. 1185 civarı: Bulgaristan'da Bizans'a karşı ayaklanma
21. 1192: I. Gıyaseddin Keyhüsrev Konstantinopolis'e sığınır
22. 1197 civarı: Seçuklular Amisos'u (Samsun) ele geçirir
23. 1197 civarı ve 1200-1201: Bulgaristan'dan gelen Elâk-Kıpçak akıncıları Bizans topraklarını işgal eder
24. Seçuklular Patara'da (Gelibolu) hakimiyet kurarlar

Avrupa'daki diğer önemli olaylar

25. Batı Sicilya'daki Müslüman nüfus ayaklanır
26. 1191: Flandra ve Hainault tek bir hükümdar altında birleşir
27. 1192-1193: Bizans İmparatorluğu ve Macaristan Kralığı Sırbistan uğruna karşı karşıya gelirler
28. 1195: Hristiyan İberya devletleri Muvahhidler tarafından Alarcos'ta yenilirler
29. 1197: Philip von Schwaben, Bizans İmparatoru II. İsaakios'un kızı ve Aleksios Angelos'un kız kardeşi İrini Angelos ile evlenir
30. 1202-1204: İngiltere kralı John, Normandiya ve diğer bazı Anjou eyaletlerini Fransa kralına kaptırır
31. 1203: Kıpçaklara karşı büyük bir Rus saldırısı

Ortadoğu'daki önemli olaylar

32. Şubat 1200: Şam emiri el-Adil Mısır'da hakimiyet kurar
33. 1201: el-Adil'in konumu Yemen'deki sorunlar ve Mısır'daki kıtlık yüzünden zayıflar
34. 1201: Antakya Haçlı Prensliği'nde Veraset Savaşı başlar
35. 20 Mayıs 1202: Ortadoğu'daki deprem Mısır'dan Kuzey Irak'a kadar etkili olur
36. 1182-1217: Harezmsahlılar'ın topraklarını hızla genişletmesi Orta Asya ve Ortadoğu'daki güç dengelerinin değişmesine sebep olur

Bizans İmparatorluğu'nun 1203'te merkezi yönetimin dışında kalan bölgeleri

- A. Fildellia ve çevresinde Teodoros Magalas
- B. Menderes Vadisi ve çevresini ayrıca muhtemelen Smirna'yı kontrol eden Mavrozemes
- C. Samsun'da Sabbas Asidenos
- D. Antakya bölgesinde Aldebrandinos (İtalyan)
- E. Rodos'ta Gabalas
- F. Büyük Ölüde korsan hakimiyetindeki Girit
- G. Nauplia ve Teselya'nın çoğunda Leon Sguros
- H. Epirde'de Mihail Dukas
- I. Aşağı Menderes Vadisi'nde Selçuklu baskısı
- J. Mahalli beyler yönetimindeki yarı bağımsız Arnavutluk devletinin doğuşu
- K. Sırp lar 1196 civarında Neretva'nın güneyinde Adriya'ya çıkış kazanır

Dördüncü Haçlı Seferi'nin asıl hedefi olan İskenderiye'de, Burcüt-Garbi ("Batı Kapısı") bitişiğindeki kule (yazarın fotoğrafı).

Zara); ikincisi ise Hristiyan âleminin en büyük, zengin ve kültürlü şehri konumundaki Bizans başkenti Konstantinopolis olacaktı.

BİZANS VE KOMŞULARI

Ortodoks Bizans İmparatorluğu'yla Latin komşuları arasındaki ilişkiler yüzyıllardan beri yakın ama karmaşık olagelmisti. Bununla birlikte, bugün aşıkâr olan farklar o zamanlar pek öyle görülmediği gibi, Bizans İmparatorluğu da Batı'nın yardımına zorunlu olarak muhtaç zayıflayan bir güç değildi. 12. yüzyılın Komnenos hanedanı önderliğindeki Bizans doğuda Müslüman, Balkanlarda ise Hristiyan komşularından, İtalya'dan ve hatta Orta Avrupa'dan geri toprak kazanmaya kararlı güçlü bir devlet izlenimi veriyordu. Bir yüzyıl kadar önce Batı Avrupa'da dikkat çekici bir iktisadi devrim başlamıştı gerçi ama bu bölge hâlâ nispeten geri kalmış, savaşçı ve saldırgan sayılırdı. Batı üstünlüğünün hâlihazırda kurulu olduğu alan denizlerde ki Akdeniz'in büyük bölümü artık İtalyan denizci ve tacirlerin hâkimiyeti altına girmişti. Sahneye çıkan ilk şehir Amalfi idi ve Bizanslıların en az kendileri kadar uygar gördüğü Amalfililer Konstantinopolis'te bir mahalleyle sahiptiler. Amalfi'yi yakından takip eden Pisa, Ceneviz ve Venedik tüccar cumhuriyetleri ise bu rakiplerini

daha şimdiden geçmişlerdi. Pisa ile Cenova genellikle birbirlerine karşı gösterdikleri gaddarlıkla ünlüyen, Venedikliler kâğıt üzerinde hâlen Bizans tebaasıydılar ve 1204'e kadar da öyle kalacaklardı.

Ortadoğu'ya yapılan Haçlı seferlerinin çoğu zaten deniz gücüne bel bağlamıştı; ancak tam bir deniz harekâtı olan Dördüncü Haçlı Seferi, 13. yüzyıl başındaki Akdeniz denizcilik bilgisi kavranmadan anlaşılmaz. Bu dönemin denizcilik bilgisi genellikle düşünüldüğünden çok daha gelişmişti ve denizciler yüzyıllarca kâğıda dökülmeyecek olan coğrafi bilgilere sahiptiler. Mesela, keşiflerin yaptığı ünlü *mappe mundi* (dünya haritaları) hiçbir işe işe yaramaz fantastik dünya çizimleri sunarken aynı sırada ilk basit portolanların kullanıldığına dair güçlü kanıtlar bulunmaktadır; dolayısıyla, papalar ve diğer hükümdarların büyük çaplı denizaşırı askeri seferler planlarken böyle bilgileri kullanmamış olmaları uzak ihtimaldir. Diğer taraftan İslam güçleriyle sözde kaçak ticaret yapan tacirler, denizciler ve devletler tedbirli davranmayı tercih ediyorlardı.

Bunun tersine, Batı Avrupa'da, geç 12. yüzyıl Bizans imparatorlarının Selahaddin ve halefleri ile kurdukları dostane ilişkileri, bütünüyle uydurmasa da abartan, olağanüstü miktarda hurafe mevcuttu. Bizans yönetici seçkinlerinin şüphesiz ince zevklere sahip ve ekseriyetle savaştan uzak karakterlerini yansıtan "Yunanlara özgü"

sözde zayıflıklarına, efemineliklerine ve yazlaşmalarına dair renkli hikâyeler de bunlara eklenmişti.

Yüzyıllardır süren "kâfire" karşı Latin-Bizans işbirliği hayali bu olumsuz Bizans imajına eşlik etmekteydi. Bu idealin geç 12. yüzyıl yorumu *Girart de Rousillon* gibi epik *chanson de geste*lerde (kahramanlık şarkıları) ortaya çıkmasına rağmen, burada Konstantinopolis uzak ve tuhaf bir yer olarak tasvir edilmişti. Bir diğer tezahür, kayıp bir 12. ya da geç 11. yüzyıl orijinaline dayanması muhtemel *Chanson du Pélerinage de Charlemagne*'da (Şarلمان'ın Hac seyahati, 13. Yüzyıl) görülür. Belki de Bizans teknolojisi ve bilimine karşı duyulan endişe neticesi Konstantinopolis yine neredyse sihirli bir şehir gibi betimlenmiştir.

Selahaddin'in 1193'teki ölümünü nispeten huzurlu ve istikrarlı bir dönem izledi. Hem Kudüs Krallığı'nın kalıntıları hem de Selahaddin'in Eyyubi halefleri, daha fazla savaşla çok az şey elde edileceğine ikna olmuşlardı. Ancak, hâlihazırda Şam, Kudüs ve Cezire'nin (Mezopotamya) bazı kısımlarını yöneten Selahaddin'in küçük erkek kardeşi el-Âdil Seyfeddin (Haçlılar ona "Saphadin" diyorlardı) Mısır'ın hâkimiyetini 1200 yılı başlarında ele geçirdi. Bunun sonucu, ihtilafsız olmasa da, "Eyyubi İmparatorluğu'nun" hükümdarı sıfatı umumca tanındı. İki yıl sonra Halep emiri olarak da kabul gördüğünde El-Âdil'in konumu pekişti.

Selahaddin'in mülkü dokuz yıldır ilk kez yeniden birleşmiş ve Haçlı devletlerinden geriye kalanları yine fiilen kuşatmıştı.

Bu bölgedeki diğer önemli aktör, Arapların, Türklerin ve Acemlerin "Geç Roma" ya da Bizans'a verdiği isimden müphem Rum (Roma) Sultanlığı denilen Anadolu Selçuklu Devleti'ydi. Dördüncü Haçlı Seferi sırasında Bizans İmparatorluğu'yla bu Rum Sultanlığı arasındaki sınır bölgesinin nerede yer aldığı konusunda ne yazık ki hâlen büyük bir belirsizlik vardır. Mesela, Güneybatı Anadolu'daki Likya 11. yüzyıl sonlarından beri bir tür sınırsız toprak. Bu sırada bizzat Anadolu Selçuklu Devleti derin bir kültürel, iktisadi ve askeri değişim geçiriyordu. Birçok Selçuklu şehrine karakterini Türk, Rum, Ermeni, Müslüman ve diğer Hristiyan unsurların katkıda bulunduğu çok kültürlü gelişmiş bir medeniyet veriyordu ki bu biraradalık Bizans ile Türkler arasındaki sözde katı sınırın kesinliğini sarsmaktadır.

Anadolu Selçuklu Devleti'ndeki siyasi gerilim, Sultan II. Kılıçarslan'ın topraklarını Selçuklu geleneğine göre sekiz oğlu arasında iktâ etmesinden (bölüşürmesinden) kaynaklanıyordu. II. Kılıçarslan'ın 1192'deki ölümünü müteakip oğlu II. Rükneddin Süleyman Şah'ın diğer kardeşlerinin topraklarını ele geçirmesiyle patlak veren uzun bir iç savaş yüzünden Sultanlık sıkıntıya düştü. Bu kardeşlerden biri, Konstantinopolis'e sığın-

Bir atlı okçuyu kovalayan gönderil süvari Bizans sanatında sevilen bir konuydu. Resimdekiler bir geç 12. ya da erken 13. yüzyıl tunç kâsesi üzerine işlenmiştir (Ermitaj Müzesi, St. Petersburg).

Venedik'teki San Marco Meydanı Ortaçağ'ın büyük bölümü boyunca, tıpkı Venedik'in kuzeyindeki küçük lagün kasabası Torcello'nun katedralinin önündeki meydan gibi, çıplak topraktı (yazarın fotoğrafı).

dıktan sonra güçlü bir Bizans ailesinin kızıyla evlenmiş olan Gıyaseddin Keyhüsrev'di. İtalyan denizci cumhuriyetlerinin yüzyıllardan beri acımasızca rekabet ettiği Avrupa'da da durum aynı şekilde karmaşıktı. Yine de, Ortadoğu'ya yapılacak herhangi bir başarılı Haçlı seferi, bu cumhuriyetlerden en az birinin desteğine sırtını yaslamak durumundaydı. Üstelik aralarındaki rekabet Bizans İmparatorluğu'yla olan ilişkilerini de ilgilendiriyordu: Cenova ve Pisa bu dönem boyunca sık sık savaşıyordu, fakat Bizans İmparatorluğu kendi ticaretinde Venedik hâkimiyetine engel olmak için her ikisine de ticari ayrıcalıklar tanımıştı. Aslına bakılırsa Dördüncü Haçlı Seferi'nde, Konstantinopolis'teki Pisa'lı ve Cenevizlilerin Venedikliler ve Haçlılara karşı şehri Bizanslı komşularıyla omuz omuza savunmasına şahit olunacaktı.

İtalya içindeki bir diğer önemli güç elbette bizzat papalık idi. III. Innocentius papalık tarihindeki en büyük kişiliklerden biri olarak tarif edilir. Şüphesiz en ihtiraslı papalardan biriydi, ama nihayetinde geniş kapsamlı planları ya bir sonuca ulaşmıyor ya da ters tepeyordu. III. Innocentius'un yeni bir büyük Haçlı seferi hayali şüphesiz aleyhine döndü. Bu yeni sefere dair vaaz verme işinde Foulques de Neuilly'ye 1198 ve 1199'da başrol verildi. Ancak Foulques "ahlaki doğruluk" konusunda

o kadar saplantılıydı ki, potansiyel komutanlar sıfatıyla ihtiyaç duyulan—İngiltere kralı I. Richard da dâhil—bazı hükümdarlar ile güçlü aristokratları gücendirdi. Dahası, Foulques'un nobranlığı aralarında çekişen (ama askeri açıdan önem taşıyan) İngiltere ve Fransa krallıklarını uzlaştırma girişimini sekteye uğrattı. Haçlı vaizleri üzerinde papalık denetiminin imkânsızlığı, kuşkusuz kafa karışıklığına neden oldu. Bu durumun müstakbel seferin hedefini şaşırmasına katkıda bulunup bulunmadığını söylemek mümkün değildir.

VENEDİK VE HAÇLILAR

Neticede Dördüncü Haçlı Seferi'nin hikâyesine özellikle bir devlet, Venedik Cumhuriyeti yön verdi. Venedik 1204'e dek kâğıt üzerinde Bizans İmparatorluğu'nun parçasıydı ama seçilmiş *Doge* yani dukası artık fiilen bağımsız bir hükümdardı. Diğer taraftan, Konstantinopolis ile yakın ve kadim işbirliği, Venedik'e rakipleri—ve hata bir dereceye kadar yerli Bizans tüccarları—karşısında muazzam ticari avantajlar sağlıyordu. Adriya Denizi'ne inen hayatı Venedik ticaret yolu üzerinde, Dalmaçya'nın çetin kıyıları ve adaları uzanıyordu. Burada, ekseriyetle İtalyanlaşmış halk Roma Döneminden beri şehirlere ve kıyı şeridinin bazı kısımla-

Ortaçağ Venedik sanatı, buradaki 12. yüzyıl Venedik fildişi panelinde betimlenmiş kıyafet ve savaş teçhizatında görüldüğü gibi çok güçlü Bizans etkisi altındaydı (Victoria ve Albert Müzesi, env. 295-1867, Londra).

rına hâkimdi. Bizans İmparatorluğu Erken Ortaçağ'ın büyük kısmında Dalmasya üzerindeki hâkimiyetini ekseriyetle, "Dux Dalmatie" unvanına sahip bulunan vekili Venedik dukası aracılığıyla kurmuştu. Fililyatta ise bu durum, Dalmasya şehirlerinin korunma karşılığı Venedik'e biat etmeleri ama özerkliklerini de her anlamda muhafaza etmeleriyle sonuçlanabilir.

Ne var ki, Macar-Hırvat birleşik krallığı 12. yüzyıl boyunca Dalmasya'nın önemli bölümüne hâkimdi. Venediklilerin bunu kendi ticaret yollarına karşı bir tehdit olarak görmeleri neticesi iki liman, Zadar (Zara) ile Split (Spalato) amansız bir çekişmenin odak noktaları hâline geldiler. Venedik genellikle ilkinde, Macaristan ise ikincisine hâkimdi. Bizans'ın Komnenos hanedanı riyaşetinde yaşadığı kısa süreli canlanma, 1160 ve 1170'lerde Macarları püskürtmüş, ama ondan sonra Bizans hâkimiyetinin yeniden çökmesi Venedik'i tehlikeli bir durumla karşı karşıya bırakmıştı.

Avrupa'nın diğer yerlerinde büyük devletlerin iç sorunları ve aralarındaki husumet, hiçbir kral veya imparatorun yeni seferin komutasını üstlenemeyeceği anlamına geliyordu. Mesela Bizans ile Kutsal

Roma İmparatorluğu'nun ilişkilerinde 12. yüzyılın ikinci yarısı boyunca hissedilir bir bozulma vardı. Bizans İmparatorluğu kadim Roma İmparatorluğu'nun doğrudan mirasçısıyken, Kutsal Roma İmparatorluğu Şarلمان'ın 8. yüzyılda canlandığı hâliyle Batı Roma'nın mirasçısı olduğunu iddia etmekteydi. Buna rağmen, iki imparatorluğun yönetici hanedanları aralarında bağlar kurmuşlardı. Bu bağlar çok az başarı sağlamış olsa da, Dördüncü Haçlı Seferi'nin gidişatına etki etmişlerdi.

Papa III. Innocentius'un yeni seferi açısından Fransa ve İngiltere'deki durum daha da umutsuzdu. İngiltere kralı I. Richard 1199'da ölmüş ve kardeşi John ağabeyinin Fransa kralı Philippe Auguste'le devam eden çekişmesini devralmıştı. Bunun neticesi, Fransa ve İngiltere'nin sefere resmen katılımı imkânsızdı, ama çok sayıda Fransız, Anglo-Fransız ve Anglo-Norman şövalyesi Haç kuşandı.* Aslında Bizans payitahtının Haçlı hâkimiyetine girdiği 1204 yılı aynı zamanda Fransız ve İngiliz tarihi için de çok önemliydi: Philippe Auguste İngiliz-Anjou rakiplerini, güneybatıdaki uçtaki Gaskonya ve kuzeybatı uçtaki Manş Adaları hariç tüm Fransa'dan sürdü.

* Haçlı seferlerini tanımlayan bir deyim -ç.n.

Venedik'teki San Marco Katedrali'nin mozaikle bezeli duvarları da tasarımı da Konstantinopolis'teki On İki Havariler kilisesinin taklididir (yazarın fotoğrafı).

Seferin genelinde ve komutanlığında büyük rol oynayacak başka bir bölge ise Flandra idi. bağımsız bir devletten ziyade Fransa Krallığı içinde feodal bir derebeylik olan Flandra (Flandres), Batı Avrupa'nın önemli, zengin ve şehirleşme oranı yüksek bir parçasıydı. Dördüncü Haçlı Seferi'nden önceki on yıl boyunca gücü azalan Flandra kontunun mülkü, iktisaden gelişmiş olmasına rağmen siyaseten kısmi anarşi içindeydi. Flandra, Fransız Krallığı; Hainault ise Kutsal Roma İmparatorluğu içinde bulunmakla beraber iki mülkün de 1191 itibarıyla bir tek kişi tarafından yönetilmesi durumu daha da karmaşıklıktınyordu.

Dalmaçya, 1102'den beri Macaristan'ın saltanat ortağı olan Hırvatistan'a aitti ve her iki ülkenin de kralı olan İmre, Haç kuşanmış bulunmasına rağmen, Hırvatistan Dördüncü Haçlı Seferi'nin ilk kurbanı oldu. Yine de Dalmaçya'nın büyük kısmı herhangi bir devletin hâkimiyeti dışındaydı ve buradaki sahil şehirlerinin Latin aristokrasisi, etraflarını çevreleyen Slav köylüleri ile kavimlerini hor görüyorlardı. Ayrıca, eski Roma şehirlerinin her biri özerkliklerini koruyor ve sıklıkla birbirleriyle rekabet içine giriyorlardı. Sadakat ve aidiyet hisleri aynı İtalya'daki gibi oldukça mahalli karakterdedi.

Katolik Macaristan ile Ortodoks Bizans arasındaki ilişki her zaman dostane olmasa da uzun zamandır yakındı. Bu iki büyük ülkenin müttefik olduğu 12. yüzyılın ikinci yarısı boyunca Macaristan eski Bizans toprağı olan Sırbistan'ı ve kendisini Venedik ile rekabet içinde bulduğu Dalmaçya'nın büyük kısmını yeniden ele geçirdi. Kral Béla'nın parlak saltanatı 1196'da sona erdi ve yerine geçen oğlu İmre (1196-1204) ile küçük kardeşi Andras arasında bir iç savaş vuku buldu. Bunlar olup biterken papa, Bosna ve Balkanların diğer bölgelerine yerleşmiş Bogomil sapkınlarına karşı bir sefere girişmesi için İmre'yi kışkırttı.

Bizans gücünün 12. yüzyılda birdenbire düşüş geçmesi, Balkanların büyük bölümünde bağımsız ya da özerk idari yapıların yeniden ortaya çıkmasına cevaz vermişti. Tarihin ilk Arnavut devleti 1190 civarında kendi "akhonları" (mahalli yönetici) idaresinde kurulmuş fakat Bizanslı Epir Despotluğu tarafından 1216'da bağımsızlığına son verilmişti. Ortodoks Hıristiyanlık Balkan Yarımadası'nın önemli kısmında yöresel bir kimlik sağlıyor ama gerçek bir birlik oluşturmuyordu. Öte yandan bölgenin batı ve kuzey kom-

şularından ayrı konumu, Balkan halklarının özünde Bizans'tan aldıkları kültürel mirasla iyice pekişmişti.

Bosna ve Sırbistan da Arnavutluk gibi bağımsız idari yapılar olarak ortaya çıktılar. Ne var ki gelecekte Ortaçağ Sırbistanı'nın güney kesimi olacak bölgenin büyük bölümü başlangıçta Bizans'a karşı Bulgar hâkimiyetini tercih etmişti. Dahası, Bizans hâkimiyeti zayıfladıkça Macar baskısı sürdü ve bir Macar ordusu 1180'lerin sonlarında Sofya'ya ulaştı. Gerçekte, Bizans ile Macaristan'ın Aşağı Tuna bölgesi için giriştikleri de rekabet bu dönemde öne çıkmıştı.

1180'lerin ortalarında günümüz Bulgaristan'ın bulunduğu bölgede patlak veren bir isyan, Bizanslıları Karadeniz kıyısındaki Tuna deltasına geri çekilmeye zorladı. "İkinci Bulgar Hanlığı"nın kurulmasıyla neticelenen bu isyanda, olayları tetikleyen tarafın ve komutanlığın kimin hanesine yazılacağı Bulgarlar ile Rumenler arasında hararetili bir millî tartışma konusudur. Gerçekte üç halk için içindeydi: Rumence konuşan Eflâklar, Türkçe konuşan Kıpçaklar (Kumanlar) ve Slavca konuşan Bulgarlar. Dördüncü Haçlı Seferi zamanında Bizans karşı saldırısı hızını kaybetmiş; ve Kuzey Bulgaristan'da yeni bir devlet doğarken Bizans hâkimiyeti Doğu Trakya ovalarıyla sınırlanmıştı. Haçlılar 1201 ya da 1202'de batıda sefer için toplandığı sırada tekrar Bizans topraklarına baskın düzenleyen Eflâklar ve Kıpçaklar Konstantinopolis'e tehlikeli surette yaklaştı. Akın Bizans imparatoru III. Aleksios ile Bulgar çarı II. İvan, (nam-ı diğer Yuvannıça yahut "Rumkran Kalo-yan") arasında bir barış antlaşmasıyla sonuçlandı. Dördüncü Haçlı Seferi kuvvetleri 1203'te birden bire sahneye çıktıklarında durum buydu.

Bir zamanların kudretli (ve hâlen büyük) imparatorluğunun, müstahkem ve müreffeh payitahtıyla birlikte, bir avuç Haçlı maceraperest ile onların Venedikli mütteliklerinin eline birdenbire nasıl ve neden düştüğünü anlamak isteyenler için Bizans yoğun tarih araştırmalarının konusu hâline gelmiştir. Tek bir cevap üzerinde fikir birliğine varılamamıştır, çünkü böyle bir cevap yoktur. Dördüncü Haçlı Seferi sırasında Bizans'ın çeşitli zayıflıkları vardı, ama bunlardan hiçbir çöküşü tam anlamıyla izah etmez. Öte yandan, birtakım temel

gerçekler mevcuttur. Bizans İmparatorluğu 12. yüzyıl boyunca Balkanlarda önemli büyüklükte toprak kazanmıştı ki bunun Anadolu ya da Doğu eyaletlerinden Avrupa eyaletlerine doğru bir yönelime sebep olduğuna inanılmaktadır. Yine de, Rodop Dağları'nın kuzeyindeki eyaletlerin iktisadi, siyasi ya da askeri açıdan ne derecede önemli olduğu açık değildir.

Aynı şekilde, imparator Manuil'in 1176'da Miryokefalon muharebesinde Selçuklular karşısında uğradığı ağır yenilgi önceden düşünüldüğü kadar önemli olmayabilir. Nitekim Selçuklular daha fazla Bizans toprağı alarak başarılarını sürdürmeyi seçmemişlerdi. En nihayet, Bizans ordusu imparatorluk sınırlarını 12. yüzyıl sonu-13. yüzyıl başındaki çöküşüne kadar makul başarılarla savunmaya devam etmiştir.

İmparatorluğun ekser yerli nüfusunu teşkil eden Hellen-Ortodokslar ile önemli kısmını İtalyanların oluşturduğu Latin tacir toplulukları arasında büyük şehirlerde yaşanan gerilim de, görünen o ki abartılmıştır. Aslında Bizanslılar iktisaden baskın bu yabancılara sadece Bizans'ın siyasi gelişmelerine taraf olduklarında karşı karşıya gelmişlerdir. Ayrıca 1182'deki gibi korkunç katliamlar vardır. Bu dönemin tanınmış uzmanı, tarihçi Michael Angold 1204'ün hemen öncesindeki durumu şöyle özetlemiştir: "Manuil Komnenos'un 1180'de ölümünden itibaren Bizans İmparatorluğu'nun zayıflıkları giderek daha belirgin bir hâl aldı. Yüzyılın sonuna gelindiğinde tam bir manevi çöküntü havası vardı. Başkentte kirli entrikalar ve yozlaşma, eyaletlerde karğaşa ve imparatorluğun sınırlarında artan bir dış baskı mevcuttu".¹ Bununla birlikte, bu çözülmeye döneminin sadece başka bir unsurundan çok daha fazlası olan Dördüncü Haçlı Seferi zaten nazik haldeki durumu tam bir faciaya çevirdi.

KONSTANTİNOPOLİS'İN KOF İMPARATORLUĞU

Bir şeyin önemini sonradan anlamak, muhtemelen diğer Haçlı seferlerinden ziyade en çok Dördüncü Haçlı Seferi'ni çalışırken daha tehlikelidir. O tarihte ancak birkaç kişi Bizans'ın nasıl bir kof kabuk hâline gel-

¹ Angold, M. A, *A Byzantine Government in Exile* (Oxford, 1975), s. 9.

Bir Bizans duvar resmi için 1171 sonrası bir tarihte yapılmış ön taslak, Novi Pazar yakınındaki Dürdevi Stopi köyü kilisesi (Milli Müze, Belgrad. Yazarın fotoğrafı).

miş olduğunu anlayabiliyordu. Vatandaşlarının gözünde Bizans İmparatorluğu hâlen Roma İmparatorluğu; çoğu Batılı için Romania ve Müslümanlar için Diyar-ı Rum'du. Halka, hükümdarları ve muhtemelen askeriyesinin önemli bir kısmı büyük bir kültürel, idari ve askeri üstünlük duygusu taşıyordu. Gerçi, 1071'deki Malazgirt muharebesini müteakip bu güvende bir azalma yaşanmış; bazı toplum ve kilise büyükleri ise imparatorluğu açgözlülük ve zevkü sefa düşkünlüğüyle eleştirmişti; ama bu geçici bir dönemdi ve 1203'e gelindiğinde hâlden memnun Bizans imgesi yeniden onarılmıştı. İmparatorluk geneli ile payitahttaki Bizans gururu, görüldüğü kadarıyla, halkın cenneti kendi devletlerinin daha iyi, arınmış ve son derece başarılı bir kopyası gibi algılamaları anlamına geliyordu. Kuşkusuz birçok kişi devletlerinin Tanrı, Hz. İsa ve azizleri tarafından özellikle korunduğuna inanmaktaydı.

Konstantinopolis Hristiyan âlemindeki diğer şehirlerden çok daha büyük ve gelişkindi. Nüfus hakkında çeşitli tahminlerde bulunulmuştur, ama 500.000 civarında bir rakam akla yakındır. Yabancı ziyaretçiler açıkça etkileniyorlardı. Bunlardan biri olan Kuzey İs-

panyalı Yahudi bilim adamı ve seyyah Benjamin de Tudela şöyle yazmıştı:

Konstantinopolis hareketli bir şehirdir ve her ülkeden tacirler buraya deniz ya da kara yoluyla gelirler. İslamiyet'in büyük şehri Bağdat dışında dünyada onun gibisi yoktur... Anlatılamayacak ölçüde zenginlik her yıl uzaklardan buraya getirilir.

Benjamin ayrıca imparatorluk sarayı Blahernai'yi de tarif etmiştir:

İmparator sarayı sütunlarla çevirdi, duvarlarını altın ve gümüşle kaplattı; üzerlerine de hükümdarlığından önceki savaşların ve kendi katıldığı çarpışmaların tasvirlerini işletirdi. Ayrıca altın ve değerli taşlardan bir taht ile tahtın üzerinde altın bir zincirle asılı duran altın bir taç yaptırdı ki altında oturabilsin.²

Bizans'ın 12. yüzyıldaki sözde iktisadi çöküşü üzerinde çok durulmuştur, ancak bazı tarihçiler yakın zamanda bu yoruma itiraz etmişler, hatta yıkıcı Dördüncü Haçlı Seferi tarafından sekte vurulana dek ekonominin büyüdüğünü ileri sürmüşlerdir. Kesin olan, Konstantinopolis'in 1203'te çok varlıklı olduğudur. Ayrıca, ekser şehir nüfusunun, anlaşıldığı kadarıyla hâlen imparatorluk hakimiyetindeki Trakya, Makedonya ve Teselya'dan gelen tahılla beslenmesi de dikkat çekicidir.

Bireysel kimliğin temel unsurlarından birinin din olduğu bir imparatorlukta Ortodoks Kilisesi'nin aslında zayıflık merkezine dönüşmesi garip görünür. Dördüncü Haçlı Seferi zamanında Kilise, amentüye dair anlaşmazlıklar ve birbirleriyle için için rekabet eden hizipler yüzünden harap olmuştu. Yine de kilise ekâbiri ile takipçilerinin çoğu, papanın bütün Hristiyan dünyasının lideri olma iddiasına hararetle karşı çıkıyordu. Konstantinopolis Başpiskoposu X. İoannis Kamateros ile papa III. Innocentius arasındaki yazışmalar, Dördüncü Haçlı Seferi arifesinde her zamankinden daha şiddetliydi ama buna rağmen, Bizans İmparatorluğu içinde Ortodoks Kilisesi'nin Katolik Latin ordusu tarafından cebren fethedileceği korkusu görünürde yoktu.

Bizans toplumu da din veya dil açısından birleşmiş değildi. Yüzyıllar boyunca imparatorlar mağlup işgalcileri veya isyancıları imparatorluğun farklı bölgele-

² Adler, M. N. (çev.), *The Itinerary of Benjamin of Tudela* (Malibu, 1987), s. 70-71.

rine zorla iskân etmişlerdi. En büyüklerini Slavlar ya da Türklerin teşkil ettiği böyle sürgün gruplar mahalli nüfus içinde erimelerine rağmen, bu zaman alan bir süreçti. Bir diğer grup, yani Ermeniler, farklı kimliklerini sonuna kadar korumuşlardır. Sadece farklı bir dil konuşmakla kalmayan Ermeniler aynı zamanda Hristiyanlığın farklı bir koluna da bağlıydılar. Bizans yönetimi ve ordusundaki itibarları ile sayıları 12. yüzyıl boyunca düşüşe geçmişti, ama önemli bir grup Kuzey-batı Anadolu'daki, Abidos (Nara Burnu) civarında varlığını sürdürdü. Doğu Anadolu'daki anavatanlarından uzaktaki bu Ermeniler bile Hellenleştirmeye direnince Bizanslıların derin kuşkusunu uyandırdılar. Dördüncü Haçlı Seferi'nden hemen sonra onları trajik bir kader bekliyordu.

Bizanslılar sıklıkla hem yabancıardan korkan hem de onları küçümseyen bir halk olarak betimlenir, fakat bu da muhtemelen abartıdır. Mesela, 12. yüzyıla tarihlenen Bizans kökenli "azizlerin yaşamları"nda Katolik Latin Batı, özellikle de İtalya ve papalık şehri Roma hakkında olumlu ifadeler bulunduğu gibi, Batılılar da pek bir tehdit olarak görülmez. Hatta Bizans topraklarını sık sık istila eden saldırgan Güney İtalya Normanları bile kısa süre önce yenilmişlerdi. Aslında, imparator Manu- il Komnenos Batı askeri teşkilatını ve Batı uygarlığının başka bazı yönlerini takdir etmiştir. Daha az bilinen bir gerçek ise, Manu- il'in Türk işi şeylere hayranlığı ve sarayında bir odayı Türk üslubunda döşetmiş olmasıdır. Bizans'ın Müslüman Araplara ve İran medeniyetine olan saygısı ise elbette çok daha gerilere gitmekteydi.

Bizanslıların çok yüksek bir kültürel üstünlük hissiyatına sahip olabildi, ama imparatorluklarına yönelik dış tehditlere rağmen nadiren yabancı düşmanlardı. Son Sicilya-Norman işgali 1185'te püskürtülmüş- tü, ama ardından muzaffer General Aleksios Baranas imparatora karşı ayaklanmış ve sonunda Montferratlı Conrad tarafından yenilerek öldürülmüştü. Yakın tarihte imparator İsaakios'un kız kardeşi Teodora'yla evlenen Conrad, kısa süreliğine Kudüs'ün göstermelik kralı da olacak bir İtalyan asilzadesiydi. Bunun sonucunda Konstantinopolis'te uzun süre hatırlanan Montferrat ismi, Conrad'ın erkek kardeşi Boniface Dördüncü Haçlı Seferi'nin sembolik başkomutanı sıfatıyla şehir kapılarında belirlediğinde hâlen belirli bir değer taşıyordu.

Bir 12. yüzyıl Bizans el yazmasında alışılandan daha gerçekçi bir Bizans askeri minyatürü (*Aziz İoannis Hrisostomos'un İşleri*, Bibliothèque Nationale, Yunanca Elyazmaları (Eym.) Koleksiyonu (Kol.) no. 806, varak (var.) 94 arka yüz, Paris).

Selçuklu Türklerinin oluşturduğu tehdit, Anadolu'da Bizans hâkimiyetinin ciddi biçimde zayıfladığı 12. yüzyıl sonlarında yeniden ortaya çıkmış gibi görünür. Ancak imparatorluğun parçalanması muhtemelen Dördüncü Haçlı Seferi'nden önce de büyük bir sorundu. Anadolu eyaletleri içindeki Filadelfia'da (Alaşehir) tek başına üslenen Teodoros Magafas adlı bir asilzade kısa sürede geniş bir bölgeyi hâkimiyeti altına aldı. Mavrozomes adlı bir başkası Menderes Vadisi ile havalisine ve belki de Smirna'ya (İzmir) hâkimdi. Komnenos ailesi ise Trapezos (Trabzon) havalisini idare ediyordu. Bu özerk valilerden bazıları varlıklarını sürdürülebilmek için aynı zamanda Türklerden de destek almaktaydılar.

Durum 1204'te öyle bir hâl almıştı ki Dördüncü Haçlı Seferi'nin komutanları, fethini müteakip Bizans İmparatorluğu'nu bölcek olan *Partitio Romanæ* üzerinde anlaştıkları vakit Smirna, Trapezos, Rodos ve birçok diğer Ege adasını hesaplarına dâhil edemediler. Bunu sebebi belki de bu toprakların o sırada artık Bizans imparatoru tarafından yönetilmiyor oluşuydu. Haçlıların aynı şekilde, söz konusu tarihlerde merkezi yönetimin hâkimiyeti dışında kalan Avrupa eyaletlerinden de vazgeçip geçemedikleri o kadar açık değildir. Şu halde, Haçlılar Venedik'te toplanırken, köhne Bizans İmparatorluğu'nun durumu böyleydi.

KRONOLOJİ

1198

8 Ocak

III. Innocentius papa seçilir.

Ağustos

Haçlı seferi ilan edilir.

1198-1199

Foulques de Neuilly sefer için vaazlar verir.

1199

28 Kasım

Ecry-sur-Aisne'deki turnuvada Champagne ve Blois kontları haç kuşanırlar.

1200

Şubat

Şam, Kudüs ve kısmen de Cezire'nin Eyyubi hükümdarı el-Âdil Mısır'da hâkimiyeti ele geçirir ve Eyyubi İmparatorluğu'nun başı olarak tanınır.

23 Şubat

Flandra kontu Baudouin haç kuşanır.

1201

Yıl boyunca

Sultan el-Âdil'in hâkimiyeti Yemen'deki sorunlar ve Mısır'da süren kıtlık yüzünden sarsılır.

Nisan

Haçlı komutanları ile Venedik 4500 atlıyı Kutsal Topraklara götürmek üzere anlaşma yaparlar.

24 Mayıs

Haçlıların başına atanan Champagne kontu Thibaud'un ölümü.

Yaz

Montferrat markisi Boniface haç kuşanır ve sefer kumandanları arasına seçilir; Cîteaux'da Kilise toplantısı; birçok Burgon Haçlılara katılır.

Eylül sonundan

Prens Aleksios Angelos Konstantinopolis'ten kaçır ve Ekim'de İtalya'ya doğru yola çıkar, ama papa tarafından reddedilir.

Yılbaşı civarı

Prens Aleksios Angelos Almanya kralı Philip von Schwaben'in sarayında destek arar ve Montferratlı Boniface ile buluşur.

1202

Mart

Halep'i ele geçiren el-Âdil Eyyubi İmparatorluğu'nun başı olarak konumunu pekiştirir.

Nisan-Mayıs

Haçlıların büyük kısmı Venedik'e doğru yola koyulur.

20 Mayıs

Mısır'dan Kuzey Irak'a kadar Ortadoğu'yu sallayan büyük bir deprem Filistin, Lübnan, Batı Suriye ve başlıca Haçlı şehri olan Akka istihkâmlarına ciddi zarar verir.

29 Haziran

Haçlı donanmasının esas yola çıkış tarihi; ancak hiçbir hareket olmaz.

Temmuz-Ağustos

Donanma için Venedik'e ödeme yapamayan Haçlı komutanları; bunun yerine, Zadar'ın geri almasında yardım için söz verirler.

8 Eylül

Duka Enrico Dandolo haç kuşanır.

Eylül

Prens Aleksios Angelos'un elçileri Haçlı komutanlarından destek almayı başarır; Aleksios 20 Nisan 1203'ten önce Haçlı ordusuyla Zadar'da buluşmayı kabul eder.

Ekim başı

Haçlı donanması Venedik'ten iki kol hâlinde ayrılır.

10-11 Kasım

Haçlı donanması Zadar'a varır.

24 Kasım

Zadar teslim olur ve yağmalanır.

Kasım 1202'den

Papa III. Innocentius Zadar'da kışlayan Haçlı ordusunu aforoz eder; Nisan 1203'te birçok Haçlı ordudan ayrılır.

1203**Ocak**

Haçlı arabulucuları ve Aleksios arasında prensin Bizans imparatoru olmasına yardım için antlaşma yapılır.

Şubat

Papa Venedik hariç Haçlılar üzerinde aforoz kararını kaldırır.

Nisan

Martin de Pairis Akka'ya ulaşır ve birçok Alman'ın zaten gelmiş olduğunu görür; hatta muhtemelen bazı Flamanlar da mevcuttur.

7 Nisan

Haçlı ordusu, tahkimatı Venedikliler tarafından büyük ölçüde tahrip edilen Zadar'ı tahliye eder.

20 Nisan

Haçlı ordusu Zadar'dan Korfu'ya doğru yola çıkar; Montfer-rath Boniface ile Duka Dandolo, Aleksios Angelos'u beklemek için kalırlar.

16 Mayıs

Trablusşam Haçlı Prensliği'nin kuvvetleri Müslüman Baal-bek valisinin askerleri tarafından Ba'rin yakınlarında yenilgiye uğratılır.

24 Mayıs

Haçlı donanması Korfu'dan ayrılır.

Mayıs-Haziran

Esas Haçlı donanması Mora çevresini dolaşırken birkaç Haçlı birliği Akka'ya varır (Mayıs – Ağustos arası); Kudüs Krallığı ile Eyyubiler arasında mevcut ateşkes, Haçlılar vakit kaybetmeden Müslümanlara saldırmak istediklerinden, tartışmalara neden olur.

3 Haziran

Humus emiri, St. Jean Şövalyeleri ile Trablusşam Prensliği'ni bozguna uğratar; Tapınak Şövalyeleri, St. Jean Şövalyeleri adına yürüttükleri ateşkes görüşmelerinde başarısız olurlar.

23 Haziran

Haçlı ordusu Konstantinopolis (İstanbul) önlerinde görünür.

26 Haziran

Haçlılar Konstantinopolis'e bakan Anadolu sahilinde ordugâh kurarlar.

2 Temmuz

İmparator III. Aleksios Bizans topraklarını terk etmeleri şartıyla Haçlılara erzak ve para önerir; Haçlı komutanları III. Aleksios'un prens Aleksios Angelos lehine tahttan çekilmesini talep ederler.

4 Temmuz

Haçlı komutanları Konstantinopolis'e saldırmaya karar verir.

5-6 Temmuz

Galata'da karaya çıkan Haçlılar, Galata Burcu'nu ele geçirir ve Haliç'teki (Hriso Keras – Altın Boynuz) savunma zincirini açarlar; Venedik donanması Haliç'e girer.

10-16 Temmuz

Konstantinopolis'i kuşatan Haçlılar dikkatlerini şehrin kuzeybatı köşesine verirler.

17 Haziran

Haçlılar Blahernai mahallesine taarruz düzenler; Venedikliler ise Haliç surlarının uzunca bir kısmını zapt eder ve şehrin kuzey kesiminde büyük bir yangın başlatırlar. Fakat imparator III. Aleksios'un başlattığı aldatma taarruzuyla tehdit edilen diğer Haçlılara yardıma gitmek için surların ellerindeki kısmını terk ederler.

17-18 Temmuz gecesi

Yangın ve yenilgi sebebiyle Konstantinopolis ahalisinin galeyana gelmesi üzerine imparator III. Aleksios şehirden kaçır.

18 Temmuz

Bizans asilzadeleri II. İsaakios'u yeniden tahta çıkarır, ama Haçlı komutanları Aleksios Angelos'un ortak imparator olmasında ısrar eder.

1 Ağustos

Aleksios Angelos, imparator IV. Aleksios sıfatıyla taç giyer.

Ağustos başları

IV. Aleksios ile bir Haçlı kuvveti Trakya'ya sefer düzenler ve bir miktar toprağı geri alırlar, ama III. Aleksios'u yakalayamazlar.

18 Ağustos

Yaklaşık bu tarihte Konstantinopolis'te kargaşa. Ortodokslar şehrin bazı Latin sakinlerini öldürürler.

19 Ağustos

Silahlı Latinler (muhtemelen şehirden ayrılan mülteciler) Haliç'in güney kıyısında bir kiliseyi ateşe verir ve 21 Ağustos'a kadar sürecek büyük bir şehir yangınına neden olurlar.

Yaz (Nisan-Kasım)

İslam gemileri, sultan el-Âdil'in onayı olmaksızın, Kıbrıs açıklarında Hristiyan gemilerine saldırır; Akka'dan gelen gemiler de, bu şehir açıklarında altı İslam gemisini ele geçirerek karışık verirler. Kudüs'ün (sembolik kralı) Aimeriy ateşkes antlaşmasını geçersiz ilan eder ve Kuzey Filistin'deki İslam topraklarına akınlar düzenler (10 Eylül'den sonra). el-Âdil ordusunu Akka eteklerine götürerek buna yanıt verir, fakat hücumu geçmez ve kısa süre sonra geri çekilir. Kısa zaman sonra Akka'da veba baş gösterir ve yeni gelmiş Haçlı şövalyelerinin yarısı telef olur.

Eylül'den önce

Lazkiye civarındaki İslam topraklarını geçerek Trablusşam'dan Antakya'ya gitmeye çalışan bir grup Haçlı pusuya düşürülür ve çoğu esir alınır.

Ağustos-Kasım

Konstantinopolis halkı IV. Aleksios'un aleyhine dönmeye başlar.

Ekim

Bu tarihlerde St. Jean Şövalyeleri ile Humus emiri arasında muhtemelen on aylık bir ateşkes antlaşması yapılır.

1204**25 Ocak**

Ortak imparator II. İsaakios yaklaşık bu tarihte ölür; Konstantinopolis'te ayaklanma; halk IV. Aleksios'u tahttan indirir; Aleksios yardım için Haçlılara başvurur, ama kendisini imparator ilan eden saray nazırı Aleksios Dukas tarafından zindana atılır.

5 Şubat

Aleksios Dukas, V. Aleksios ismiyle taç giyer.

7 Şubat

V. Aleksios Haçlıların Bizans topraklarından çekilmeleri için görüşmelere girer, ama Haçlılar IV. Aleksios'la yaptıkları antlaşmadan vazgeçmeyi reddederler.

8 Şubat

V. Aleksios, IV. Aleksios'u boğdurtur; Haçlılar V. Aleksios'a karşı topyekün savaşa karar verir.

Şubat sonları

V. Aleksios, Flandralı Henri'nin komutasındaki Haçlı levazım taşıyıcılarına karşı büyük bir pusu planlar, ama bozguna uğrar.

Bahar

Anadolu Selçuklu sultanı Rükneddin'in iç savaş sebebiyle yürüttüğü sürüncemeli Ankara kuşatması, Selçukluları Dördüncü Haçlı Seferi ile Bizans İmparatorluğu arasındaki çatışmaya karışmaktan alıkoymaz.

Mart

Haçlı ve Venedik komutanları, zaferlerini müteakip Bizans İmparatorluğu'nu ikiye bölecek yeni bir antlaşma imzalarlar.

9 Nisan

Haçlı ve Venedik kuvvetleri Haliç surlarının batı yarısına taarruz eder ama geri püskürtülürler.

12 Nisan

Bir başka taarruz gerçekleştiren Haçlılar Konstantinopolis içinde bir köprübaşı elde ederler.

12-13 Nisan gecesi

İmparator V. Aleksios Konstantinopolis'ten kaçır.

13 Nisan

Konstantinopolis'i ele geçiren Haçlılar ve Venedikliler üç gün süren bir yağma ve katliam sarhoşluğuna kapılırlar.

Mayıs

Sultan el-Âdil, Musul'un Zengi hükümdarıyla süregelen çatışmaları yüzünden zayıflar.

16 Mayıs

Flandralı Baudouin Konstantinopolis'in ilk Latin imparatoru olarak taç giyer.

29 Mayıs

Akka'dan Mısır'a yönelen bir donanma taarruzu, Nil'in Reşit kolu üzerindeki Fûve'ye ulaşır.

24 Ağustos

St. Jean Şövalyeleri ile Humus emiri arasındaki ateşkesin süresi dolar; St. Jean Şövalyeleri ve Haçlılar, Humus emirini yenmeleri ve Hama eteklerine ulaşmalarıyla neticelenen büyük bir taarruz düzenlerler.

Eylül

Sultan el-Âdil, sözde Kudüs Krallığı ve Haçlılar arasında ateşkes yapar; el-Âdil Nasıra, Yafa, Ramal, Lod ve Sayda'nın hinterlandından bir bölgeyi Haçlı Krallığı'na bırakır.

HASIM KOMUTANLAR

HAÇLI KOMUTANLARI

Kuzeybatı İtalya'daki Montferrat'ın gedikli haçlı markisi V. Guillaume'un küçük oğlu olan Montferratlı Boniface, 1150'lerin başlarında dünyaya gelmişti. Ağabeyi Conrad alelacele toplanmış Batılı askerlerle Konstantinopolis'e gidip imparator İsaakios Angelos'a karşı bir isyanı bastırdığına kendisi henüz delikanlıydı. Conrad'ın Montferrat markisi olduğu 1191'de, Montferrat ailesiyle komşuları Asti hür şehri arasında şiddetli bir anlaşmazlık baş gösterdi. 15 yıl sürecek bu çekişmenin bölgesel olmaktan öte bir

önemi vardı, çünkü Montferrat ideal feodal aristokratik yönetimin temsilcisi olarak görülürken, Asti'deki halk idaresi birçok Lombardiya kasabası ve şehri için tipik bir örnekti. Montferrat aynı zamanda Ghibellini hizbine dâhildi; yani papalar ve onların Guelf hizbin-den destekçilerine karşı süren, görünüşte bitmek tükenmek bilmez mücadelelerde Kutsal Roma-Germen imparatorlarını destekliyorlardı.

Montferratlı Conrad Nisan 1192'de Ortadoğu'da suikasta kurban gidince Boniface markilik makamına oturdu. Trubadurlar (ozanlar) ile onların teşvik ettiği şövalyelik kültürünün önde gelen destekçilerinden biri olduğundan Provanslı savaşıçı-ozan Raimbaut de Vaqueyras Montferrat'a gelmişti. Boniface'ın karakteri her ne kadar kahraman ve renkli olsa da Montferrat'ın Asti'yle mücadelesi 1202'de başarısızlıkla sona erdi. Yine de, 1201 yazında Dördüncü Haçlı Seferi'ne başkomutan seçildiği esnada, diğer yerlerdeki olaylar onu çok daha geniş çaplı işlere çekmiş bulunuyordu.

Boniface'ın böyle bir rolü kabul etme kararını belki de kuzeni Fransa kralı I. Philip etkilemişti. Boniface o yılın Noel'inde, Hagenau'da, bir diğer kuzeni olan Almanya kralı ve Kutsal Roma tahtının adayı Schwaben dükü Philip ile görüşmüştü. Kaçak Bizans prensi Aleksios Angelos ile de burada tanıştırdı. İkisi muhtemelen Aleksios'u Bizans tahtına oturma fikrini irdelemişler ve Boniface Haçlıların Zadar kuşatmasında hazır bulunmamasına karşın, seferin Konstantinopolis'e yönlendirilmesi önerisine arka çıkmıştı. Aslında, Haçlı seferinin başkomutanı sıfatı sebebiyle Bizanslılar Boniface'ın yeni imparatorları olacağını ümit ediyor ve anlatılanlara göre onu "αγιος vasileos markio" (marki kutsal imparator) diye selamlıyorlardı. Neticede Flandralı Baudouin imparator tacını giydi ve Boniface Selânik tacıyla yetinmek zo-

Meşhur trubadur şarkılarının yer aldığı bir geç 13. yüzyıl Fransız el yazmasında resmedilmiş Raimbaut de Vaqueyras. Şövalyelik unvanı almış tek ozan olan Raimbaut, gönder ve kalkan taşıyan bir atlı savaşçı gibi tasvir edilmiştir (Bibliothèque Nationale, Fran. Eym. Kol. no. 12473, var. 60, Paris).

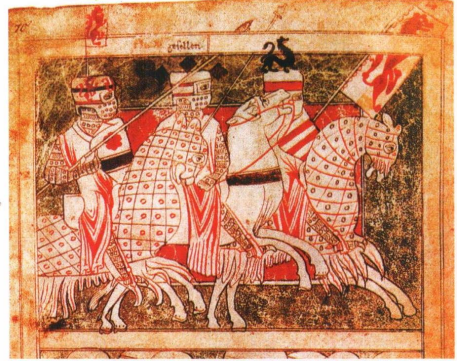
runda kaldı. Yeni krallığını tesis etmek için savaşmak zorunda kalan Boniface 4 Eylül 1207'de Rodop Dağları eteklerinde bir Bulgar kuvveti tarafından pusuya düşürülerek öldürüldüğünde refakatindeki sadık şövalye-trubadur Raimbaut de Vaqueyras da görüldüğü kadarıyla aynı kaderi paylaşmıştı.

IX. Flandra ve VI. Hainault Kontu Baudouin, beşinci Hainault kontu Baudouin ile Flandra kontesi Margaret'in oğlu olarak 1172'de, Kuzey Fransa'daki Valenciennes'de dünyaya geldi. Çalkantılı bir dönemde büyüdü ve 1194'te zengin fakat küçük eyaletin kontu oldu. Ertesi yıl Hainault kontu sıfatıyla babasının yerini aldı ve böylece iki ülkeyi tek bir yönetimde birleştirdi. Elden çıkmış çeşitli Flandra eyaletlerini geri almak için çok uğraşan -bazen anıldığı üzere- "Genç" Kont Baudouin, Fransa kralı Philip Augustus'a ait çok değerli Artois derebeyliğinin büyük kısmını Haziran 1200'de tekrar elde etti. Bu diploması zaferinden çok kısa süre sonra Haç kuşanan Kont Baudouin, Papa III. Innocentius'un yeni Haçlı seferine katılmayı kabul etti.

Baudouin o sıradaki en büyük Dördüncü Haçlı Seferi birliğinin başına geçerek Nisan 1202'de yola çıktı. Aynı zamanda Bizans prensi Aleksios Angelos'un desteklenmesi konusunda Montferratlı Boniface ve Venedik dükası Enrico Dandolo ile anlaştı. Askerleri ile beraber savaşta başrol oynayacak olan Baudouin, muhtemelen Venediklilerin desteğini aldığı için, Konstantinopolis düşükten sonra ilk Latin "Romania" imparatoru seçildi ve 16 Mayıs'ta taç giydi.

Ekseriyetle Rumca konuşan Ortodoks Trakya ahalisi Baudouin'in baskıcı tutumuna karşı 1205 başlarında ayaklandı ve Bulgar çarını yardıma çağırdı. Sonuç, 14 Nisan 1205'te Hadrianopolis (Edirne) yakınlarında vuku bulan ve imparator Baudouin'in esir alındığı kanlı bir savaş oldu. Bugün, Baudouin'in muhtemelen Bulgar başkenti Tırnova'nın zindanlarında bilinmeyen koşullar içinde öldüğü kabul edilmektedir, ama Konstantinopolis'teki Latin Haçlılar bunu ancak Haziran 1206'da öğrenmişlerdi. Öte yandan, Baudouin'in daha sonra kaçtığı, hatta onu kurtarmaya yönelik girişimler olduğuna dair söylentiler su yüzüne çıkmaya başladı.

Duka Enrico Dandolo 1107 ve 1110 arasında Venedik'te doğmuştu. Bizans İmparatorluğu'na giden önemli elçilik heyetlerine genç yaşta katıldı ve söylen-

Heinrich von Veldeke'nin yazdığı *Eneit* adlı şilrin 1215'te nakşedilmiş bu el yazması, Dördüncü Haçlı Seferi esnasındaki Alman askeri teçhizatı hakkında detaylı bilgi verir (Staatsbibliothek zu Berlin, Alm. Eym. Kol. no. 282, var. 34, Berlin).

tiye göre -ki nerdeyse kesinlikle gerçek dışıdır- adı meğhul bir Bizans hükümdarı tarafından gözlerine mil çektilirdi. Rus *Novgorod Vakayinamesi* "Grekler tarafından camla" kör edildiğini ve "gözleri zarara uğramasa da hiç bir şey göremediğini" savunur. Gerçekte, Dandolo'nun görünüşteki Bizans düşmanlığı siyasi ve ekonomikti.

Nisan 1192 civarında duka seçilen Enrico Dandolo, 29 Mayıs 1205'teki ölümüne kadar hüküm sürdü. Kısa zamanda imparator III. Aleksios ile uzun süreli görüşmelere başlamış ve keskin sağduyusu Venediklilerin kaybettikleri ticari ayrıcalıkları geri kazanmasını sağlarsa da, Cumhuriyet'in mağduriyet hissi geçmemişti. Venedik gelecekteki Dördüncü Haçlı Seferi için büyük bir donanma inşa ve teçhiz etmeyi kabul ettiğinde durum böyleydi. Anlaşılan o ki, duka Bizans tahtını kazanması için prens Aleksios Angelos'a destek fikrini memnuniyetle karşılamış, hatta belki de bu olasılığı daha önce irdelemişti. Yaşlı ve kör olmasına rağmen, Duka Dandolo Konstantinopolis'e yapılan 1203 ve 1024'teki Haçlı taarruzlarında önemli bir rol oynadı. Mart 1204 antlaşması ile Venediklilerin artık muazzam hâle gelmiş olan giderleri için ödeme temin etti ve üstelik fethedilmiş topraklardan büyük bir parça aldı.

Duka Enrico Dandolo'nun idaresi sırasında basılmış yeni ve değerli Venedik sikkesi olan *grosso* (Amerikan Nüsmatik Derneği Koleksiyonu, New York).

İmparator Baudouin Bulgarlar tarafından esir alındığında Hadrianopolis'te bulunan Enrico Dandolo, Haçlı ordusundan geriye kalanların kaçmasını sağladığı için övülmüştü. Ancak Dandolo kısa süre sonra, muhtemelen de Konstantinopolis'te öldü ve Aya Sofya kilisesine defnedildi.

Papa III. Innocentius adıyla 1198'den 1216'ya dek Latin Katolik Kilisesi'ne önderlik eden **Lotario de'Conti di Segni**, 1160 civarında Anagni yakınlarında asil bir aileye doğdu. Paris ve Bologna'da eğitimi müteakip Kilise hiyerarşisinde yükselerek 1190'da kardinal diyakozu olan Lotario de'Conti, ölen III. Celestinus'un yerine daha 37 yaşında papa seçildi. Görevi sırasında papalık iktidarını sadece bir hukuk kuramı olmaktan çıkarıp siyasi bir gerçeklik hâline getirmek için gayret etti. Dünyevi hükümdarlara barış getirmek için imkânı ve hakkını papalığa vermekle kalmayan gayretleri, aynı zamanda sapkınlıkları bastırmak ve Haçlı seferlerini teşvik etmek üzere bizzat papaya daha fazla otorite veriyordu ki, Lotario de'Conti bu görevi coşkuyla yerine getirdi.

III. Innocentius'un çabaları uzun vadede büyük oranda suya düşse bile nüfuzu büyüktü. Öyle ki rakip

Kutsal Roma imparatorlarından IV. Otto'yu tahttan indirdiği gibi İngiltere kralı John ve diğer hükümdarları da aforoz etmiş ancak bu politikaları geniş çaplı iç savaşlara sebep olmuştu. Ayrıca her ikisi de Avrupa tarihinde olumsuz etkiler yaratacak olan Dördüncü Haçlı Seferi ile Albi Haçlı Seferi'nin önde gelen savunucularından biriydi.

BİZANS KOMUTANLARI

İmparator II. İsaakios Angelos 1187'den 1195'e kadar ve ardından 1203-1204 arasında kısa bir süre Bizans İmparatorluğu'nu yönetmişti. 1156'da doğan imparatorun "kitabı" bir eğitim gördüğü söylenmektedir ve tahta çıkışı bir tür çelişkidir. I. Andronikos'un tutuklama emrine direnen İsaakios Angelos, 12 Eylül 1185'te Konstantinopolis halkı tarafından tezahüratlarla *basileos* (Bizans İmparatoru) ilan edildi. Belki de aralarında büyüdüğü soylularla tecrübesinden dolayı, sırtını verdiği görece aşağı sınıf bürokratlar ve yabancı askerleri aristokrat isyancılara karşı başarıyla kullandı. Yüksek mevkileri para karşılığı sattığı şüphe götürmez ise ama, insanları yeteneklerine göre terfi de ettirmektedir.

Bizans ile diğer Avrupa yönetici hanedanları arasında evlilik ittifakları uzun zamandır yaygındı ve İsaakios Angelosda aynı yapı Macar kralı III. Béla'nın kızını ikinci eşi olarak aldı. İsaakios'un özel yaşamında rahat bir saray hayatını tercih ettiği, ama gerektiğinde enerjik bir komutan olduğu söylenir. Diğer yandan vakanüvis Niketas tarafından "delice bir inşaat saplantısına" sahip olmak ve aynı zamanda birtakım ünlü kilise ve manastırları yıkmakla suçlanır. Ne yazık ki İsaakios'un siyaseti ve Bizans İmparatorluğu'nun yüzleştiği devasa sorunlar çok yüksek vergilere neden olunca, özellikle öfkelenen Eflâklar ve Bulgarlar Bizans idaresine karşı ayaklanmışlardı. Çeşitli diğer başarısızlıklar huzursuzluğu arttırdı, III. Aleksios adıyla tahta geçen kardeşinin önderliğindeki bir aristokratlar komplosuyla Nisan 1195 başlarında devrildi ve gözlerine mil çekildi.

Dördüncü Haçlı Seferi zamanındaki diğer üç Bizans hükümdarının hepsi de Aleksios ismini taşıyor. İlki, 1195'ten 1203'e kadar imparator III. Aleksios adıyla hüküm süren Aleksios Angelos'tur. 1153 civarında do-

ğan Angelos, imparator II. İsaakios'un ağabeyiydi ve I. Andronikos'un hükümdarlığı esnasında birkaç yılını Trablusşam Kontluğu'nda tutsak olarak geçirmişti. II. İsaakios tarafından hoş tutulan Aleksios yine de ağabeyine karşı komplo kurdu ve nihayetinde onu tahttan indirdi. Görüldüğü kadarıyla zayıf iradeli, lüks düşkünü, tembel ve en büyük teklifi veren yüksek memur yapan bir hükümdardı. Öte yandan III. Aleksios'un eşi Eufrosina onun en güçlü ve etkili destekçisiydi. Buna ilaveten Balkan isyancılarına karşı bazı askeri başarılar da kazanmış ve büyük rakipleri Venedik'e karşı tüccar cumhuriyetler Pisa ile Cenova'ya arka çıkmıştı.

III. Aleksios Dördüncü Haçlı Seferi'ne kısa süre direndikten sonra kaçtı ve nihayet 1204 sonlarında Montferrath Boniface tarafından nerdeyse şans eseri yakalanıncaya kadar başıboş dolaştı. Daha sonra Kuzey İtalya'ya gönderilen sabık imparator, Bizans "halef devleti" Epiros'un hükümdarı I. Mihail Dukas fidesini ödeyene –ya da daha doğrusu onu satın alana– kadar orada kaldı. Talihsiz III. Aleksios, Selçuklu sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in yanına gönderildi, fakat sultan 1211'de Nikaia (İznik –ç.n.) "imparatoru" I. Teodoros Laskaris tarafından yenilince yeniden tut-

sak edildi. Bu sefer bir manastıra yollandı ve orada bir yıl içinde öldü.

Genç IV. Aleksios Angelos Dördüncü Haçlı Seferi'nde parlak olmasa da önemli bir rol oynadı. İmparator II. İsaakios Angelos'un ilk eşinden doğma oğlu sıfatıyla 1182 ya da 1183'te dünyaya gelen prens Aleksios, görüldüğü kadarıyla babasının devrilmesinden sonra serbest bırakılmıştı. 1201 yazı ya da sonbaharı başlarında Konstantinopolis'ten kaçarak İtalya'ya gitti. Orada destek bulamayınca Schwaben kralı II. Philip'in karısı ve Sicilya kralı III. Roger'in dul eşi olan kız kardeşi İrini tarafından Almanya'da karşılandı. Prens, elbette kendisinin Bizans tahtına nasıl geçirilebileceği üzerine yapılan görüşmelerin merkezindeydi. 1202-1203 kışı boyunca prensin ve Schwabia kralının elçileri, hâlihazırda Zadar'da kışlamakta bulunan Dördüncü Haçlı Seferi komutanlarına destekleri için cömert teklifler götürdüler. Bir kez anlaşmaya varıldıktan sonra, Aleksios Angelos Mayıs 1203'te Korfu adasında Haçlı ordusuna katıldı.

III. Aleksios kaçtıktan ve prens Aleksios'un gidecek aciz duruma düşen kör babası II. İsaakios Bizans tahtına geçirildikten sonra, Haçlılar prensin ortak im-

Dördüncü Haçlı Seferi komutanlarını Konstantinopolis'te iyi karşılanacağına ikna eden Prens Aleksios belki de bu geç 12. ya da erken 13. yüzyıl Bizans el yazmasında görüldüğü gibi, şehre zafer alayıyla girişin hayalini kuruyordu ("Teofilos'un Blahernai Kilisesi'ne gelişi", *Skilitzes Vakayınamesi*, Biblioteca Nacional, Cod. 45-3, N2, var. 43 arka yüz, Madrid).

parator olmasını talep ettiler. Babasının akli dengesi kötüleştiğinde, artık IV. Aleksios sıfatlı prens baskın hükümdar olmaya başladı, fakat aynı zamanda Haçlılara anlaşıkları ödemeyi yapamayacağı da açıklık kazanmıştı. Genç ortak imparator artık Haçlılara derinden düşmanlık besleyen Bizans ekâbirinin etkisi altına girmişti. Bunlar arasındaki Aleksios Dukas, IV. Aleksios giderek daha fazla yalnızlaşmaya başlarken, onu kaçmaya teşvik etti. İmparator Konstantinopolis'ten ayrılamayınca, Dukas önce onu hapsedti ve ardından 8 Şubat 1204'te boğdurttu.

Genellikle acımasız ve kana susamış bir fırsatçı olarak resmedilen **Aleksios Dukas** gerçekte Bizans İmparatorluğu'nu kurtarmaya çalışmış, ama bunu başaramadığı için birçoklarının gözünde hain durumuna düşmüştür. "Murçuflos" yani "kalın" ya da "sarkık kaşlı" lakabıyla (bu aynı zamanda "melankolik", "aksi", "çatık kaşlı" anlamına da gelebilir) bilinen imparator, aristokrat Dukas ailesinin bir üyesi olmakla birlikte kesin nesebi bilinmemektedir. Bazıları, bir diğer önemli soylu ailenin üyesi olan İoannis Komnenos'un 1200'deki tahtı ele geçirme teşebbüsünün arkasında onun olduğunu ileri sürer. Dördüncü Haçlı Seferi Konstantinopolis'e ulaştığı sırada hapiste bulunmasının sebebi belki de buydu. Görüldüğü kadarıyla IV. Aleksios ortak imparator olduğunda hâlâ

tutukluydu, fakat serbest bırakıldı ve aslen imparatorluk kıyafetlerinden sorumlu yüksek memurlara verilen *protovestarios* unvanını aldı. Konstantinopolis önlerinde Haçlılarla yapılan çarpışmaların çoğuna komuta eden Aleksios Dukas böylece önemli makamların gözüne girdi ve IV. Aleksios azledildiği vakit imparator V. Aleksios sıfatıyla taç giymesi kolaylaştı. Özellikle seçkinlerin ve artık çoğunlukla Anglo-Sakson İngilizlerden meydana gelen Varg Muhafızlar'ın desteğini almıştı.

V. Aleksios kısa hükümdarlığı boyunca Bizans panyaitatının tahkimatını güçlendirdi, ancak Konstantinopolis Haçlı saldırılarına hedef olmaktan kurtulamadı. 12 Nisan 1204'te Trakya'ya kaçan Aleksios Dukas, kendisini IV. Aleksios'a ihanet etmesi için elde etmeye çalışan Haçlılar tarafından yakalandı ve Theodosius Sütunu'ndan aşağı atılarak idam edildi.

HASIM KUVVETLER

HAÇLI KUVVETLERİ

Dördüncü Haçlı Seferi sırasında Bizanslılar ve Haçlılar arasında mevcut husumet abartılmış olabilir; bununla birlikte, Bizans soyluları "Frankları" güçlü, kurnaz ve cesur, ama gerçek bir insanın alameti olan kültürden yoksun yabancılar gibi görüyorlardı. Gayet tabii, 13. yüzyıl sonlarında ideal bir "savaşçı şövalyenin" okuryazar ve kültürlü olmasının beklendiği Batı Avrupa'nın gelişmiş kısımlarında bu geleneksel bakış açısının miadı dolmuştu.

Eğitilmiş Fransız asilleri Bizanslılar karşısında kültürel açıdan kendilerini yetersiz hissetmemelerine karşın, entelektüel birikimlerinin yakın tarihli olduğunun farkındaydılar. Şair Chrétien de Troyes 12. yüzyıl

sonlarında "kitaplarımız bize Yunanistan'ın ilk önce yığıldığı ve bilimi için ünlü olduğunu söylemiştir. Ardından yığıltık Roma'ya girdi ve bilim şimdi Fransa'ya ulaştı" diye yazmıştı. Benzer görüşler Almanya ve İtalya'da da dile getirilmekteydi.

Ortaçağ ordularının kimliği ve maneviyatının temeli elbette din idi. Kardeş Hristiyanlara yönelik Kilise destekli şiddet de yeni bir düşünce değildi. "Tanrı'nın Barışı" hareketinde, Papalar ile Kutsal Roma imparatorları arasındaki mücadeleler sırasında ve ayrıca İtalya Normanlarına karşı buna şahit olunmuştu. Hatta dindaş Hristiyanlara karşı Papalık adına çarpışan orduların söz konusu olduğu yerlerde, nor-

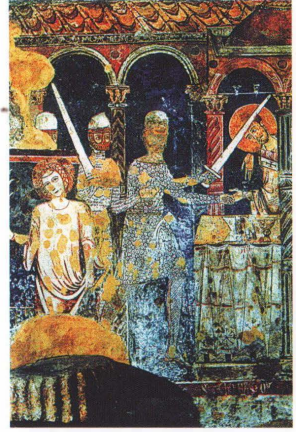
Solda: Amiens Katedrali'nin batı cephesindeki alegorik "Erdem" kabartmasında görüldüğü üzere bir erken 13. yüzyıl şövalyesinin gönder haric standart teçhizatı (Yazarın fotoğrafı).

Sağda: Bu Güney Fransa ya da Kuzey İspanya el yazmasındaki küllüknendâz şövalyenin giydiği madeni levhali yeylekte görüldüğü üzere, 12. yüzyıl sonu ve 13. yüzyıl başı askeriyeye için bir denemeler dönemeydi (*Kıyamet Hakkında Aziz Beatus'un Tefsirleri*, Bibliothèque Nationale, Nouv. Acq. Lat. 2290, var. 106 arka yüz, Paris).

Solda: Dördüncü Haçlı Seferi'nden birkaç yıl sonra Flandra'da nakşedilmiş bu basit el yazması, düz tepeli büyük silindirik şövalye miğferi ile baştan aşağı zincir zırh örtülmüş bir at betimler (*Makabilerin Birinci Kitabı, Bible de Leau, Bibliothèque du Grand Séminaire, Ms.1B3, Liège*).

Sağda: Thomas Becket'in şehadetini gösteren bir geç 12. yüzyıl Orta İtalya duvar resminde baştan aşağı zırhlı şövalyeler (Aziz Giovanni ve Paolo Kilisesi, Spoleto).

malde "kâfir" Müslümanlarla paganlar aleyhindeki savaşlarla ilişkilendirilen endüljans ve günahların bağışlanması bile görülüyordu. Dördüncü Haçlı Seferi zamanlarında pek revaçta olduğu üzere savaşçıların "Tanrı'ya karşı işlenmiş suçların" intikamını almak üzere sefere gitmeleri fikri günümüzde kulağa daha da tuhaf gelir. Mesela epik *Chanson d'Antioche* çarşıma gerilmiş İsa'nın ağzından sağındaki "iyi" hırsıza şunları söyler:

Kardeşim... Doğmadı henüz o insanlar,
İntikamımı keskin kargılarla alacak,
Ve buyruklarımı hep reddeden inancsız paganları,
Öldürecek olanlar.

Bunun tam tersine, şövalye Robert de Clari'nin Konstantinopolis'in zaptına dair anlatımı, Doğu ve Batı Hristiyanlarının ortak dava gütmeleri yönündeki genel

Avrupa arzusunu yansıtır. Clari davanın Bizans'ın ihaneti yüzünden baltalandığına inanıyordu. Bununla birlikte, asil şövalyeler tarafından çok sevilen *chanson*

Sırbistan'daki Studenica Manastırı'na hakkedilmiş bir geç 12. yüzyıl kabartmasında kılıç, küçük kalkan ve sivri tepeli miğferiyle bir *kentauros* (yazının fotoğrafı).

de geste'in büyük oranda parodi, toplumsal taşlama ve gülünçlük unsuru da içerdiğini bilmek önemlidir. Şövalye sınıfının kendi içindeki gösteriş merakı da şaka öznesi ve toplumsal eleştirinin hedefi konumundaydı. Fransızca konuşan aristokrasinin büyük kısmının ne şövalyelere özgü kahramanlık ideallerini ciddiye aldığını ne de kutsal emanetlerin sözümona kudretine prim verdiğini gösteren ikna edici kanıtlar vardır. Haçlıların ilk baştaki coşkusu, deniz yolculuğu olasılığı neticesi körelmiş olabildi; ama böyle bir sebep Venedik gibi yerlerde etki yaratamazdı. Gauclem Faidit Dördüncü Haçlı Seferi dönüşünde yazdığı *Del Gran Golfe de Mar* (Denizin Büyük Boşluğundan –ç.n.) adlı şiirde Tanrı'ya kendisini "denizin büyük boşluğundan" koruduğu için şükrederek eve gelmenin verdiği iç rahatlamasını "Ne bir gemi salları ne de savaş gemileri korkutur beni" diyesiyle tarif eder.

Şövalyeler ile tebaanın sosyal statüsü muhtemelen değişim içine girince, alt sınıfların silah kullanmasını kısıtlayan kanunlar ortaya çıkmaya başlamıştı. Beri yandan, sadece müsella olmakla kalmayıp silahlarını beceriyle de kullanabilen tacirler genellikle ayrı bir sınıf gibi duruyorlardı. Ensesi kalın, rahat tacir imajı ancak 13. yüzyılda bir klişe hâline gelecekti. Ters yöndeki kısa ömürlü bir eğilim, keşişlerin Haçlı seferlerine katılmakla kalmayıp elde silah savaşmalarıydı. Bu durum aslen, herkesin Haçlı seferine katılabileceğini ilan eden Papa III. Innocentius'un bu beyanına mukabil manastır yeminlerinde değişiklikler yapmasıyla başlamıştı. Ne

var ki bu geçici bir olaydı ve keşişler 14. yüzyıl başında asıl durağan rollerine geri döneceklerdi.

Dördüncü Haçlı Seferi'nden önceki on yıllar, elde taşınır arbaletin yayılışı göze en çok çarpmak üzere, sırlahlar ve zirhlarda önemli değişikliklere şahit oldu. Gerçek arbaletin atış yavaşlığı gerek ise basit yayın (hatalı olarak uzun yay denir) sürati abartılmıştır. En çok kuşatma savaşlarında yararlı olan arbalet etkili, fakat nispeten yavaş bir silahtı. Basit yay ise epeyce daha ucuzdu, ancak ustalık kullanımı nispeten az sayıdaki avcılar ve ormancılarla sınırlıydı.

Bizanslılar sadece şövalyeler değil (aslında bunlar en ağır zirhli Bizans süvarisine göre daha hafif zirhli bile olabildikleri), piyadenin büyük bölümü de dâhil erat tarafından kuşanılan toplam zirh miktarı karşısında açıkça şaşırılmışlardı. Niketas Koniates de, daha sonra yazacağı üzere, "binlerce okçuyla arbaletçiye sahip ve binden fazla zirhli süvariye barındıran" düşman kuvvetinin sırf büyüklüğünden dolayı aynı şekilde dehşete düşmüştü. Dördüncü Haçlı Seferi'nden önce yaklaşık on yıl boyu Avrupa'nın birçok kesiminde, ama özellikle güneyde surat zirhının giderek yaygınlaştığına şahit olundu. Bu eğilim muhtemelen artan arbalet tehdidini yansıtmaktaydı. Daha büyük kalkanlar ve kapitane kumaş üzerine giyilen zincir zirh yeleklerin açıklaması da yine bu olabilir.

Salmalı mancınık (*mangonel* ya da *trebuchet*) Dördüncü Haçlı Seferi esnasında Avrupa'nın geniş kesimi ile Orta ve Yakındoğu'da yaygındı. Kuzey İtalya'da,

Freiburg-im-Breisgau Katedrali'ndeki bir erken 13. yüzyıl kabartmalı levha üzerindeki insanlar ile mitolojik varlıkların kullandığı kılıçlarla kalkanlar, Dördüncü Haçlı Seferi zamanında Güney Alman piyadesinin teçhizatını yansıtır (yazın fotoğrafı).

Venediklilerin Dördüncü Haçlı Seferi için inşa ettiği çoğu gemi, tıpkı günümüzde Rio della Sensa'nın kıyısında kızağa çekilmiş bu tekneler gibi, özel tersanelerden çıkmıştı (yazarın fotoğrafı).

1199'da açıkça bahsi geçen mancınık, özellikle İslam dünyasıyla çok yakın ilişkiler içindeki denizci cumhuriyetlerde kuşkusuz on yıl ya da daha öncesinde biliniyordu. Bizans İmparatorluğu 12. yüzyılın ortası, hatta muhtemelen daha da önceden beri salmalı mancınık kullanıyordu. Konstantinopolis kuşatmaları sırasında Bizans'ın taş fırlatan makineleri daha etkili olduklarını bilfiil ispat ettiler, ama bunun sebebi muhtemelen yükseklik avantajıydı.

İş istihbarat toplamaya gelince, Dördüncü Haçlı Seferi böyle becerilerin çok ileri olduğu bir bölgede faaliyet gösteriyordu. Ortaçağ'da Batı Avrupalıların casusluk ve istihbarat toplama konusunda hem Bizanslılara hem de Müslümanlara göre geride kaldığı düşünülmeyle birlikte, bu genelme olasılıkla Venedik gibi deniz aşırı cumhuriyetler için geçerli değildi.

Çok sayıda Venedikli 1203'de aniden Haç kuşanana dek, Dördüncü Haçlı Seferi'ne katılanların çoğu Fransız ya da Flamandı. Her iki durumda da din hâlen başlıca motivasyondur, ama saraylı aşkıdan müteşekkil yeni şövalyelik ilkeleri de barızdı. Arras kalesi muhafızı (*chatelain*) Huon adlı bir ozana ait dizelerden birinin Dördüncü Haçlı Seferi'ne dair olduğu düşünülmektedir. Geride bıraktığı sevgiliye hitaben yazan ozan, zarif bir ifadeyle, kendi kalbini geride bırakmasına karşın sevgilisinin kalbini onunla beraber gelerek cesaret vereceğine inanır.

Dördüncü Haçlı Seferi'ne katılmış ekâbir ve önemli ozanlar hakkında kaçınılmaz olarak daha fazla şey bilinirken, halk kesimi nerdeyse tamamen karanlıkta kalmaktadır. Bunlara nasıl ödeme yapıldığı ve beslendikleri de aynı şekilde muğlaktır, ama Haçlı ordusu zamanın birçok Batı Avrupa ordusuyla muhtemelen aynı çizgide yapılandırılmıştı. Fransa kralı Philip Augustus'un kuvvetleri bunlar arasında en iyi belgelenenlerden biridir. Kralın ordusundaki şövalyelere (*milites*) günlük 7 *sou*, atlı çavuşlara (*sergents a cheval*) ise 3-4 *sou* ödeniyordu. Atlı çavuşlar 13. yüzyıl başlarında hâlen, şövalyelerden sayıca genellikle bire dört oranında fazla ayrı bir süvari kuvvetiydi. Yaya arbaletçilerin günlük 18 *denier* (yarım *sou*) ücretine mukabil atlı arbaletçiler (*Balistarii equites*) 5 *sou* alıyorlardı. Diğer silahlarla teçhiz edilmiş yaya çavuşlara (*sergents a pied*) günde sadece 9 *denier* (3/4 *sou*) veriliyordu. Öte yandan istihkâmcılar ve lağımclar yeteneklerine göre günde 5-18 *denier* kazanıyorlardı. Uzman askeri mühendislere yüksek ücret verme eğilimi vardı.

Diğer bir önemli askeri gelişme, özellikle Fransa'da, orduların giderek profesyonelleşmesiydi. Bu durum, çoğunlukla Navarra, Flandra, Hainault, Brabant ve Kutsal Roma İmparatorluğu'nun diğer kesimlerinden gelen çok yetenekli, ancak vahşilikleriyle kötü ün sahibi çok sayıda paralı askerin orduya alınmasına yol açtı. Mesela çoğu arbaletçi bu dönemde profesyoneldi. Diğer

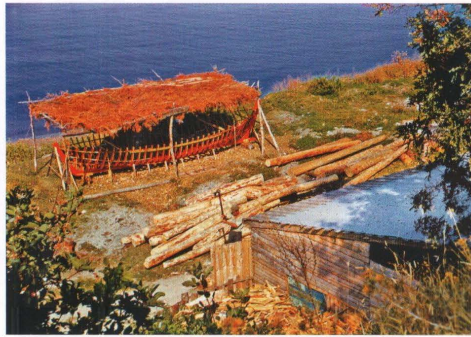
piyade silahlarının kullanımı ve bakımı daha az beceri gerektiriyordu, ama disiplinli yaya askerlerin elinde son derece etkili olabiliyorlardı. *Fusarme* veya *guisarme*, yani süngü uçlu, uzun ağızlı balta böyle bir silahtı. *Chansons de geste* bunları "kaba" askerlerin, şehir milislerinin ya da çiftçilerin elinde tasvir eder. Daha önceden görünmüş bir başka piyade silahı, kısa bir sapa monte edilmiş tek ağızlı kılıç namlusuna çok benzeyen *faussart* idi. Hâlen tam anlaşılammış sebeplerden dolayı, *chansons de geste* güzrleri, sadık fakat düşük mevkideki süvari ve piyadelerin elinde gösterir.

Flandra'daki askeri durum biraz farklıydı. Burada ki hızlı ekonomik büyüme, şehirleşme, Ortaçağ'a özgü "şahsi savaş" âdetinin zayıflaması ve kiliselerin turnuvaları yasaklama girişimleri Flaman askeriyesinin becerilerini kendi yurdunda kullanmak için giderek daha az fırsat bulacağı anlamına geliyordu. Üstelik toplumdaki diğer sınıflara yayılan hukuki özgürlük, "aristokratik özgürlüğü" önemsizleştirmişti. Flandra'nın artan refah düzeyini göz önünde bulundurursak, kendilerine ait feodal arazileri mirasçılar arasında sürekli böldükleri için gelirlerinin azaldığına şahit olan seçkin aileler arasında giderek artan para ihtiyacı şeklinde Flaman şövalyeleri arasında tezahür eden bir diğer sorun tuhaf görünebilir. Aynı şekilde, böyle arazilerden gelen sabit gelirler enflasyon nedeniyle değer kaybediyor ama şö-

valye ya da soylu aileler kendilerini geleneksel ve gösterişli yaşam tarzlarını korumaya mecbur hissediyorlardı. Belki de Fransa, İngiltere ve Almanya'da paralı askerlere duyulan ihtiyaç gibi, Haçlı seferleri de yeni imkânlar yaratmıştı.

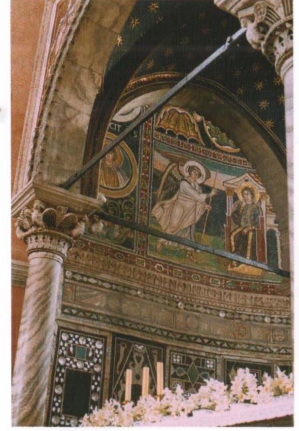
Kutsal Roma İmparatorluğu sınırları içindeki komşu Brabant, Namur ve Liège'de de benzer bir durum söz konusuydu. Aşlında Brabantlılar, özellikle de kuşatma savaşlarında piyade sıfatıyla, geç 12. yüzyılın en çok kullanılan ve saygı duyulan paralı askerleri arasındaydılar. Ozan Raimbaut de Vacqueyras'ın Konstantinopolis kuşatması sırasında "bir Brabantlı gibi silahlanmış" hâlde yaya olarak savaşğını anımsamasına bakılırsa, anlaşılan bunların ayırt edici bir görünüşleri vardı. Bu sırada at zırhı Liège ve Hainault'ta olduğu gibi Brabantlı ücretli süvariler arasında da yaygındı.

Alman olan Kutsal Roma İmparatorluğu'nun geri kalanı askeri açıdan büyük ölçüde, şimdi Belçika ve Hollanda sınırları içindeki eyaletlere benziyordu. Mesela, muhtemelen 1200 yılı dolaylarında Avusturya'da kaleme alınmış nazım destan *Nibelungen*'de öne çıktığı gibi, kişisel gösteriş ve parlak renkli kıyafetler şövalye sınıfı için nerdeyse bir zorunluluktur. Alman *milesleri* (şövalyeler) aristokratik mevkii Fransa'dakilere nazaran yavaş elde etmiş olmalarına rağmen, şövalyelik ilkesi burada Fransa veya

Solda: Ünlü Venedik Tersanesi 12. yüzyıl başında inşa edilmiş olmasına rağmen, mevcut tahkimatı birkaç yüzyıl sonra yapılmıştır (yazarın fotoğrafı).

Sağda: Modern zamanlara kadar Akdeniz çevresindeki büyük tekneler, Yunanistan'ın Taşoz Adası'nda çekilmiş bu fotoğrafa benzer biçimde, kıyıya yakın yerlerde inşa ediliyordu (yazarın fotoğrafı).

Solda: Zadar 13. yüzyıl başında önemli bir Dalmaçya limanıydı. Dördüncü Haçlı Seferi'nde yakılıp yıkılmasına rağmen, 9. yüzyıldan kalma daire planlı Aziz Donatus Kilisesi'nin de içinde bulunduğu dini yapıları korunmuştur (yazarın fotoğrafı).

Sağda: Dördüncü Haçlı Seferi'nden önce Venedik Istria Yarımadası çevresinde hâkimiyet kurmakta zorlanmıştı. Bir yarım yüzyıl daha özerkliğini koruyacak yerleşimlerden biri, bazilikası 6. yüzyıla tarihlenen Porec (Parenzo) idi (yazarın fotoğrafı).

İngiltere'ye göre daha ruhani ve dini bir unsur hâline gelmişti. Bunun sebebi, şövalye sınıfıyla imparatorluk içinde kilise tarafından yönetilen küçük devletlerin yakın ilişkileri yanında, kiliseye karşı sorumluluğa dair eski Karolenj fikirlerine Alman yüksek aristokrasisinin gösterdiği sadakatti.

Venedik hariç Dördüncü Haçlı Seferi'nde yer alan en büyük birlik muhtemelen Montferrat markisine aitti. Ancak bu, İtalya'da o tarihte mevcut olan dikkat çekici ölçüde karışık askeri kuvvetlerin sadece bir yönünü yansıtıyordu. Kuzey, Orta ve Güney İtalya arasındaki ciddi askeri farklılıklar dışında kentli ve köylü, ovalı ve dağlı kuvvetler arasında da büyük çeşitlilikler bulunuyordu. Montferrat'ınkiler ise temelde feodal, kırsal ve Lombardiya ovasıyla Liguria Dağları arasındaki engelbeli bölgeden geliyordu. Buradaki askere alma, komuta yapısı ve motivasyon, önemi giderek artan İtalyan şehirlerinden ziyade feodal Güney Fransa'yla daha fazla ortak yönüne sahipti.

Montferratlı Boniface'ın piyadesinin Lombardiya şehirlerindeki daha iyi bilinen rakipleri kadar yete-

nekli, disiplinli ve kıfayetli olup olmadığı açık değildir. Diğer yerlerde olduğu gibi arbaletçiler ve okçular toplumun alt sınıflarından askere alınıyordu. Yay İtalya'da hâlen yaygın olarak kullanılmasına rağmen, şimdiden kırsal ve dağlara özgü bir silah hâline gelmişti; arbalet ise şehirli piyadeler arasında yaygındı. Aslında arbaletçilerden farklı olarak talimli okçuların önemi Piye-monte (Piedmont) ile Savoy'un muhtelif kısımlarında ve belki de Montferrat'ta fark edilmişti, ama bu türden "okçu müfrezesine" dair ilk kayıt, Aosta'da yapılmış olup Dördüncü Haçlı Seferi'nden iki yıl sonraya, yani 1206'ya aittir.

Venedik'in Dördüncü Haçlı Seferi'ne yaptığı askeri yardım ve donanma desteğinin önemini inkâr etmek zordur. Rakip Cenova'yla azokbenzeşen erken 13. yüzyıl Venedik "savaş sanatı," aynı şekilde müşterek kara ve deniz gücüne dayalıydı. Her iki denizci cumhuriyet de "ahşap ve halat" tarzı teknolojiye üstün becerilere güveniyorlardı. Kısmen bunun neticesi, Venedik toplumunun alt tabakalarına resmi bir askeri işlev tevdi edilmişti. Aslına bakılırsa, toplumun dikkat çekici öl-

çüde geniş bir kesimi deniz seferlerinin teşkili, finansmanı ve sponsorluğuna dâhil oluyordu. Dördüncü Haçlı Seferi için de şüphesiz aynı şey geçerliydi.

Venedik tarihinin erken dönemlerinde, şehrin askeri sistemleri Bizans'ın diğer Avrupa eyaletlerindekiyle temelde aynıydı, fakat bu durum 12. yüzyıl içinde önemli ölçüde değişti. 9. yüzyıldan, hatta belki daha da eski tarihlerden kayıtları bulunan Duka Muhafızları, şimdi kî-fayetleri giderek artan, yüksek maneviyatlı şehir milisleri ile takviye ediliyorlardı. Venedik Cumhuriyeti'ndeki çok kısıtlı arazilerin bir kısmı görüldüğü kadarıyla askeri hizmet karşılığında elde tutulmaktaydı, fakat belli ki Venedik dâhilinde "şövalye mülkü" yoktu. Aynı şekilde bazı Venedik manastırları, kısmen Duka Muhafızları'na adam sağlamaları karşılığı, toprak sahibiydiler.

Venedik donanmasının desteği olmaksızın Dördüncü Haçlı Seferi Konstantinopolis'i fethedemezdi. Yine de, 13. yüzyıl başındaki Venedik deniz gücü daha sonraki yüzyıllarda olduğu şekilde teşkilatlanmamıştı. Kadırgalardaki kürekçiler, aynı diğer gemilerde hizmet eden denizciler gibi, forsa değil özgür insanlardı. Üstelik kadırgaların oturaklarında görev yapmak aşağı görülüyör ve şehirlerini koruyan kürekçiler kurayla seçiliyordu.

Venedik gemi inşa endüstrisi Ortaçağ boyunca İstria Yarımadası'nın ormanlarından yararlanmıştı. Ağaçlardan elde edilen büyük kütükler kıyı boyunca birçok geminin özel tersanelerde inşa edildiği Venedik'e götürülmek üzere birbirine bağlanırdı. Genellikle tersane sahibinin evinin yanında bulunan bu "özel teçhizat depoları," kış mevsiminde ava çıkamayan balıkçılara istihdam sağlıyordu. Bu sırada, ilk kez 1104 civarında inşa edilen devlet mülkiyetindeki *Arsenale* (Venedik Tersanesi) gemi inşasından ziyade antrepo olarak kullanılıyordu, ama silah da üretmekteydi.

Dördüncü Haçlı Seferi'nde Venediklilerin üstlenedikleri sorumluluk muazzamdı, ama işin içinde olan sadece Venedik yönetiminin parası değildi. Tacirlerden zanaatkârlara çok sayıda sıradan insan emekleri ve kaynaklarını buna adanmışlardı. Anlaşıldığı kadarıyla bir gemi inşa anlaşması, normalde her bir iştirakçinin gemi üzerinde hisseye sahip olduğu bir ortaklık kurulumasıyla başlıyordu. Ardından bir ya da daha fazla usta-başı altında çalışacak kalifiye işçiler tutuluyordu. Böyle ortakların bütün masrafları ağır borç yükü altına gir-

meden karşılayamadıkları Cenova'da, bazen geminin ilk seyahatinden elde edilen gelirden alacaklılara ödeme yapılması kabul edilirdi. Ekser Venedik ahalisinin Dördüncü Haçlı Seferi'nin başarısına bel bağlaması bu sistemin doğal ve açık neticesiydi.

Dördüncü Haçlı Seferi'nin ilk kurbanı Zadar, hâlihazırda genişleyen birleşik Macar-Hırvat Krallığı'nın bir parçasıydı. Komşu İstria ve İç Hırvatistan gibi, Dalmaçya da geçip giden Haçlı birliklerine çoktan alışmıştı; hatta mahallî şövalyeler bu türden seferlere katılıyordu. Dördüncü Haçlı Seferi'nin elebaşı Papa III. Innocentius bu sırada mahallî Haçlıları komşu Bosna'daki sapkınlar karşı kıskırtmaktaydı. Bu, Zadar'ın da aralarında bulunduğu muhtelif Dalmaçya şehirlerinin başpiskoposları ve ruhban sınıfı tarafından desteklenen bir süreçti. Neticte itibarıyla Zadar nü-

Kılıçlı bir avcıcı köpeğine emir verirken gösteren işlemeli sütun başlığı, o dönemde büyük ortaçağ Macaristan Krallığı'nın bir parçası olan Slovakya'da 1185 civarında yapılmıştır (*in situ* Prémontre Tarikatı Kilisesi, Bina, Slovakya. Jursa Photo).

fusu şehir surları dışında haçlar sergileyerek kendilerini Dördüncü Haçlı Seferi'nden korumaya çalışmışlardır.

Dalmaçya, salt askeri anlamda, İtalyan şehirleri çizgisinde teşkilatlanmış kıyı şehirleriyle Bizans, Slav ve Macar geleneklerinin ağır bastığı kırsal hinterlandın karışımıydı. Ancak Orta ve Batı Avrupa askeri nüfuzu bizzat Macaristan'da bile egemen olmaya başlamıştı. Kral II. Andras (1204-1235) döneminde Macaristan'ın 26 aristokratik hanesinden dokuzu köken itibarıyla Macar değildi. Buna karşılık, Macar yönetiminin onayı olsun ya da olmasın, sıklıkla kendi siyasetlerini güden Hırvat asilzadeleri kötü şöhretli kavgacı tutumlarını muhafaza etmişlerdi.

BİZANS KUVVETLERİ

Dördüncü Haçlı Seferi zamanındaki Bizans İmparatorluğu zayıf bir askeri devlet olarak kabul edilir, ama yine de bu abartılmamalıdır. Selçuklu Türkleri karşısında 1071'de alınan feci Malazgirt yenilgisini müteakip, Komnenos hanedanı imparatorları (1081-1185) önderliğindeki dikkat çekici bir askeri canlanmaya tanık olunmuştu. Bununla birlikte, söz konusu dönemde Selçukluların elinden yine aynı derecede talihsiz 1176 Miryokefalon yenilgisinin alındığı da görüldü. Askeri açıdan bu dönem bir tür gizem olarak kalmaktadır: Bazı tarihçiler Komnenos canlanışının yüzeysellğine değinirken, diğerleri etkili bir güç hâline gelen Bizans İmparatorluğu'nun imparator Manuel'in 1180'deki ölümüne dek bu niteliğini koruduğunu savunur. Bu tarihten sonra sert bir düşüşün yaşandığı konusunda ise herkes hemfikirdir.

Komnenos teşkilatı seleflerine göre daha esnek, daha az bürokratik ve ademimerkeziyetçi karakterdeydi. Buna rağmen, 12. yüzyıl Batı Avrupa yönetiminin özelliklerini yansıtan bir tür "kapı (hane) hükümeti" sıfatıyla, yönetim, maliye ve sadakat konularında ciddi zayıflıklar gösteriyordu. Üstelik 12. yüzyıl sonuna gelindiğinde Bizans İmparatorluğu sadece askeri değil ciddi anlamda zirai ve iktisadi insan gücü sıkıntısı çekiyordu. Merkezi otoritenin zayıflaması, imparatorun askeri güç için muhtelif bölgesel güç merkezleriyle rekabet içine girmesi demekti. Sebebi henüz açıklanamamış bir ta-

limli asker kıtlığı ise, ister paralı asker isterse müttefik olsun, yabancıların ordu saflarını doldurması anlamına geliyordu. Bunların çoğu ise, Bizans'ın "devlet dini" sıfatıyla imparatorluğa yaşaması için bir neden veren Ortodoks Kilisesi'nden ziyade Latin Katolik Kilisesi'ne mensup Batılılardı.

Daha kısa vadede, bir zamanlar Bizans ordusuna en iyi askerlerini veren Anadolu eyaletlerinin geri kazanılamaması ilave sorunlara neden oldu. İlk saltanatını 1185-1195 arasında süren II. İsaakios Angelos, zaman zaman enerjik bir komutanlık sergilemişti, ama ordusunun en iyi kısımlarını Bulgaristan'daki başarısız seferleri sırasında kaybetti. Yetmezmiş gibi, görüldüğü kadarıyla Bizans ordusunu yenilemek için çok az çaba gösteren kardeşi III. Aleksios Angelos (1195-1203) 12. yüzyıl boyunca kısmen canlılık kazanan donanmayı feci halde çürümeye bırakmıştı. Bütün bunlara rağmen, Bizans donanması olmasa bile 1203'te hâlen bir mevcudiyet gösteren Bizans ordusu, sonuçları değişken olmakla beraber, Selçuklu Türkleriyle, Eflâklarla, Bulgarlarla ve Kıpçak Türkleriyle savaşıyordu. Sicilya ve Güney İtalya Norman Krallığı'nın düzenlediği ciddi bir istilayı da kısa zaman evvel püskürtmüş bulunan Bizans İmparatorluğu, daha küçük çaplı Dördüncü Haçlı Seferi kuvvetlerini, en azından kâğıt üzerinde, defedebilmeliydi.

Düşük maneviyat görüldüğü kadarıyla Bizans İmparatorluğu'nun en büyük sorunuuydu. Gerek Avrupa'da gerekse Avrupa dışında, Bizanslıların askeri güçten yoksun olduklarına dair yaygın bir düşünce önceden beri vardı. Ünlü İspanyol seyyah Benjamin de Tudela Dördüncü Haçlı Seferi'nden birkaç yıl önce Konstantinopolis'e yaptığı ziyareti müteakip şöyle yazmıştı:

Bizanslılar, Tagarmim [Türkler, yani Selçuklular] kralı Mesud'la savaşmak üzere bütün milletlerden Loazim [barbarlar] denen savaşçılar kiralıyorlar, zira yerliler cengâver değil, savaşacak güçten yoksun kadınlar gibidir.³

Böyle bir durumun doğasında bulunan tehlikeler, yaklaşık yüz yıl önce yazılmış bir Bizans nasihatnâmesinde teşhis edilmiştir:

³ Adler, M. N. (çev.), *The Itinerary of Benjamin of Tudela* (Malibu, 1987), s. 71.

Kiev'deki Svyataya Sofiya Katedrali'nde bulunan bu 11. yüzyıl duvar resmi, Bizans imparatorunu Hipodrom'un *kathisma*sında (imparatorluk locası) göstermektedir (Sovyet Bilimler Akademisi).

Kendi topraklarında hükümdar soyuna mensup olmadıkları sürece ne yabancıları yüksek memurluklara getirir ne de onlara büyük sorumluluklar ver, çünkü böyle yaparsak şüphesiz kendini ve Romalı memurlarını aciz hâle sokacaksın. Bir sürüden [alt sınıftan yabancılara verilen küçük düşürücü sıfat] gelen yabancıyı her zaman bir *primicerius* ya da general diye onurlandırırın, Romalılara değerli bir komuta mevki olarak ne verebilirsiniz?.. Eğer bir yabancıyı sfarotokandidatosluktan yukarı bir mevkiiyle ödüllendirirsen, seri küçümseyip hizmet etmeyen biri olur.⁴

"Kutsal savaş" kavramı özünde Bizans'ın Ortodoks Hristiyan değerlerine yabancı olmakla beraber, imparator ve imparatorluk Hristiyanlığın "kutsal" savunucuları sayıldığı için savaşlar dini nedenlerden dolayı haklı gösterilebiliyordu. Dahası, Haçlıların da hâlen paylaştığı bir görüş uyarınca, dini rakiplerin öldürülmesi aşında iyi bir eylem değildi ama kaçınılmaz bir günahgibi görülüyordu. Öteyandan bu "resmi Ortodoks Hristiyan ideolojisinin" aksine, Bizans'ın asker asilleri

arasında kökü çoğunlukla Hristiyan öncesi Yunan-Roma mitolojisine dayanan "pagan kahramanlığı" hatıraları hâlâ yaşıyordu. Dolayısıyla Bizans ordusuna Varg Muhafızlar tarafından getirilen İskandinav ve Anglo-Sakson savaşçı tutumu bütünüyle yabancı değildi.

Tarihçiler arasındaki bir diğer ihtilaf konusu, dönemin *pronoia* (tumar) sisteminin önemli olup olmadığı üzerinedir. Bizans'ta askeri personelin ödüllendirilmesi ve idame ettirilmesi için toprak bağışlama yöntemi Batı Avrupa feodalizminden farklıydı, çünkü söz konusu timarlar normalde babadan oğula geçmiyordu. Aynı zamanda, Bizans imparatorunun elinde *pronoia* olarak dağıtacağı mevcut toprakların azalması yüzünden de sistem önemsizleşiyordu. Bunun sebebi, imparatorluğun genel itibarıyla küçülmesi ve çok fazla toprağın evvelce Kilise'ye bağışlanmış olmasıydı. Toprağı işleyecek *paroikoi* (köylülerin) sayısının azalması, bunların devlet ya da *pronoia* sahipleri için gelir getiren bir araç olarak değerini de düşürmekteydi.

Daha olumlu tarafından bakılırsa, Bizans ordusu hâlen subay ve askerleri arasındaki katı disiplinle; düzenli ve nispeten cömert ücretleriyle ve sefer baş-

⁴ Kekaumenos (çev. W. North), "Logos Nouthetikos, or Oration of Admonition to an Emperor" (De Re Militari Internet sayfası), s. 4

langıcında etkili şekilde silah, zırh ve at dağıtan ikmal sistemiyle ünlüydü. Komuta yapısı teoride geleneksel kalmakla beraber, yeni imparatorlar adet olduğu üzere "hayırsever barış öncülerinden" ziyade savaşçı komutanlardı. Ne yazık ki bu durum aynı zamanda emir ve komuta mekanizmasının giderek daha fazla imparatorun kişiliğine bağlı olması anlamına geliyordu. 12. ve erken 13. yüzyıl imparatorlarının aynı zamanda aile bağlarına büyük önem veren aristokratik hanelerin başı olmaları da bir başka zayıflıktı. Bunlar imparatorluk tahtı üzerinde meşru hak iddiasında bulunabilme ihtimali olan diğer hanelerle kavgalıydı. Daha da kötüsü, imparator II. İsaakios Angelos üst düzey askeri komutanlıkları adayların liyakatinden ziyade görüldüğü kadarıyla kendi siyasi amaçlarına göre ihvan etmişti.

Bizans ordusu, teşkilat bakımından, hâlen bölge ve sıklıkla da dil esaslarına göre askere alınan mahalli birliklere ilaveten, benzer şekilde "etnik" yabancı paralı asker birlikleri ile seçkin saray ya da muhafız bölüklerinden meydana geliyordu. Süvari, Batı Avrupa'dan zi-

yade Ortadoğu tarzındaki ağır zırhlı yakın dövüş atlıları ve görüldüğü kadarıyla artık şaman bozkır Türkleri ile Müslüman Anadolu Türklerinden müteşekkil hafif atlı okçular olmak üzere ikiye ayrılmıştı.

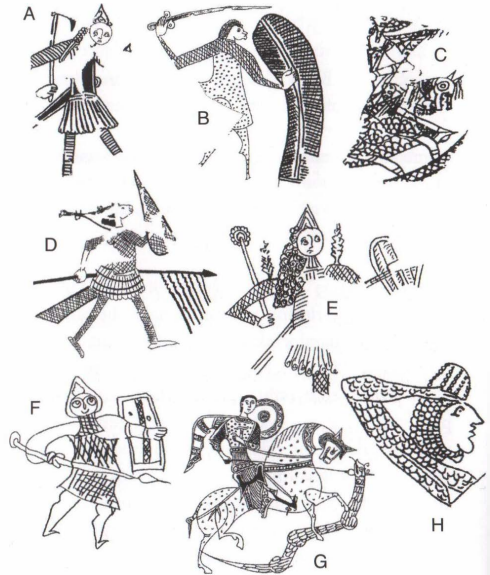
Vareg Muhafızlar elbette en ünlü seçkin saray birliğiydi. Aslen İskandinavlar ve çoğunlukla İskandinav kökenli Ruslardan asker yazan Vareg Muhafızlar, şimdi büyük ölçüde Anglo-Norman yerine Anglo-Sakson kökenli İngilizler, Frizyalılar, Almanlar ve diğerlerinden müteşekkildi. Görevleri Kiyef Drujina'sı, İskandinav *viking-lag* ve 1066 öncesi Anglo-Sakson *huskarlların* kiyle ile benzeşiyordu. Bu sayılan birlikler, hükümdarın şahsi muhafızı ve daha büyük bir ordunun çekirdeği olarak hizmet veren paralı asker teşekkülleriydiler.

Bizans ordusunun asker celp yöntemleri diğer yönleriyle geleneksel kalıyordu. Mesela imparator Manuil çok sayıda savaş esirini askeri yükümlülüklerle sahıppa-roikoi (köylü) sıfatıyla iskân etmişti. Ardından imparator II. İsaakios selef Komnenos sülalesi imparatorları gibi "milli", ama ille de aristokratik olmayan bir orduyu yeni-

Sağda: Teselya'daki Trikala'nın hisarı, Dördüncü Haçlı Seferi zamanında ortaçağ Yunanistan'ın yayılmış basit Bizans tahkimatına örnektir (yazarın fotoğrafı).

Solda: Gerçek (G) ve taşlama niteliğinde (D) konuları da içeren 12. ve erken 13. yüzyıl Bizans grafito keramik parçaları: A ve B Korint'ten (Arkeoloji Müzesi, Korint); C İznik'ten (Arkeoloji Müzesi, İznik); D Verroia'dan (Ulusal Arkeoloji Müzesi, Atina); E ise Atina Agorası'ndandır (Agora Müzesi, Atina). F'nin bulunduğu yeri bilinmemektedir (Louvre Müzesi, Paris); G Kırım'ın Heron bölgesinden (Ermitaj Müzesi, St. Petersburg); H Korint'tendir (Arkeoloji Müzesi, Korint).

Trogir'deki Aziz Lorans Katedrali'nin batı kapısını çevreleyen 13. yüzyıl ortasına ait kabartma, Bizans ya da Balkan tarzında zırh kuşanmış askerleri gösterir. (yazarın fotoğrafı).

den inşa yapıldı. Buna ilaveten bir de Ermeniler vardı. Bizans tebaası Rum ve Ermenilerin arasındaki karşılıklı kuşku yüzyıllardır bir zayıflık sebebiydi, ama Ermeniler çoğu zaman siyaseten güvenilir olmalarına rağmen iyi askerler diye bilinirlerdi. Önemleri 12. yüzyıl boyunca azalmasına karşın, 13. yüzyıl başında hem Anadolu'da hem de Trakya'da faal askeri hizmet gören Ermeniler hâlen mevcuttu. Bu durum, büyük ihtimalle Bizanslıların geleneksel alışkanlıklar uyarınca savunmasız sınırlar yakınında Ermeni asker kolonileri kurmasından ileri geliyordu. Anadolu'nun kuzeybatı kesimindeki Troas (Truva) bölgesi merkezli koloniler mevcut Selçuklu tehdidini karşılamak üzere iyi konumlandırılmıştı.

Bizans ekonomisinin 13. yüzyıl başındaki tehlikeli durumu göz önüne alındığında, Batı Avrupalı paralı askerlerin sayıca azalması hiç sürpriz değildir. Varna'yı Bulgar ve Eflâk isyancılara karşı 1193'te savunmuş "Franklardan" geri kalanlar da dâhil olmak üzere hâlen bazı birlikler mevcuttu ancak Konstantinopolis'in Dördüncü Haçlı Seferi'ne karşı savunulmasında Bizanslı askerlerin yanında savaşan Batılıların çoğu, görüldüğü kadarıyla şehrin tacir sakinleri ve belki gemi mürettebatlarıydı. En önemli grup, seferi muhtemelen Venedikli ticari rakiplerinin işgali olarak gördüklerinden mevcut imparatoru desteklemeyi köklü çıkarlarına uygun gören Pisalıları.

Türk paralı askerleri Dördüncü Haçlı Seferi dönemine gelindiğinde sayıca neredeyse daha fazla ve daha önemliydiler. Türklerin ciddi kısmı batı bozkırlarından gelen yarı göçebe Türk halkları, özellikle de Kıpçaklardı. Bunlar Bulgar Krallığı'nı doğuran Bizans karşıtı isyanı Eflâklarla birlikte kışkırtan o diğer Kıpçakların bölge-sinden geliyordu.

Diğer Türk paralı askerleri Anadolu, Selçuklu Sultanlığı'ndan gelmelerine rağmen, bunların sayısı 1176'daki Miryokefalon bozgunundan sonra düşmüş ol-maydı. Bir ihtimal, Bizans ordusunun maddi gücü artık bunlara yetmiyordu. Küçük bir kısmı belki de kendi kapı halklarıyla birlikte siyasi mülteci olarak gelen asilzade-lerdi. Dördüncü Haçlı Seferi zamanındaki en önem-li mülteci, sultan II. Kılıçarslan'ın Hristiyan eşinden olma en küçük oğlu I. Gıyaseddin Keyhüsrev'di. 1194-1205 arasında kısa bir süre için Selçuklu Sultanlığı'nı yönetmiş ve Bizans topraklarına başarılı akınlar dü-zenlemiş bulunan Gıyaseddin, üvey kardeşi Rükneddin Süleyman tarafından tahttan indirilmişti. Ortadoğu'da amaçsızca gezindikten sonra, Konstantinopolis'e sığınma talebi III. Aleksios tarafından kabul edildiyse de, imparator, mülteci Selçuklu prensine tahtını gerilması için yardım etmeyi reddetti. Haçlılar geldiğinde Gıya-seddin hâlen Konstantinopolis'te yaşamaktaydı.

HASIMLARIN PLANLARI

HAÇLI PLANLARI

Ters giden planlara tipik bir örnek teşkil eden Dördüncü Haçlı Seferi'nin sonuçları, düzenleyicilerinin niyetlerinden çok farklı yerlere varmıştır. Yine de, Bizans başkentine yapılan saldırıların beklenmedik bir olay veya büyük bir suç olduğu fikri yanıltıcıdır. Bu modası geçmiş görüş, belki de en iyi şekilde Steven Runciman tarafından, "İnsanlığa karşı Dördüncü Haçlı Seferi'nden daha büyük bir suç işlenmemiştir" ifadesiyle dile getirilmiştir. Ne yazık ki bütün olayın muazzam bir Venedik komplosu olduğu fikri kökleşmiştir. Gerçekte Haçlılar 12. yüzyıl boyunca zaten bir takım cepheler açmışlardı ve Bizans'a evvelce yapılan saldırılar Haçlı seferleri olarak adlandırılmasına karşın, "ayrılıkçı Greklere karşı sefer" kavramı

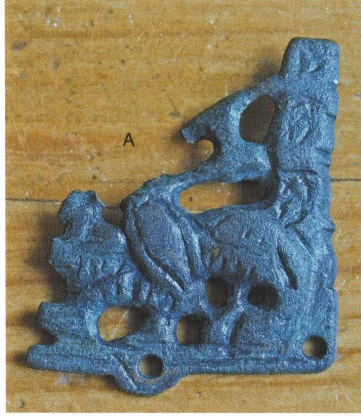
Dördüncü Haçlı Seferi'nden sonra kabul görmüş bir düşünce olarak kaldı. Bu "komplo teorisi"ne karşılık, seferi öngörülemeyen bir dizi durum olarak açıklayan "karşıklık" kuramı genel kabul görmektedir. Ancak bu bile basit kalır. Yine de, Bizans İmparatorluğu'nun işgal karşısındaki zayıflığı uzun zamandan beri, özellikle de Venedikliler tarafından bilinmekteydi ki Venedik komutanlarının sefer sırasında ortaya koydukları öneri ve eleştiriler şüphesiz bilgisizlikten kaynaklanmıyordu.

O hâlde papa III. Innocentius yeni bir Haçlı seferi için çağrıda bulunurken ne ümit ediyordu? Göründüğü kadarıyla kendisi Haçlı devletlerinden gelen mevcut bilgilerin değerini anlayan ilk önemli Haçlı savunucu-

Venedik'in koruyucusu Aziz Markos'un San Marco Katedrali mozaiklerine işlenmiş hikâyesi, Venedik Cumhuriyeti'ni zengin ve güçlü yapan gemilerin tasvirlerini içerir (yazarın fotoğrafı).

Muhtemelen hançer kınlarına ait birtakım 11. ya da 12. yüzyıl tunç kın uçları Güney İngiltere'de bulunmuştur. Bunların bir yüzünde uçurtma biçimli kalkan ile devasa bir balta tutan atlı bir savaşçı vardır. Zaman ve zemine ait mutad asker tasvirlerinden o kadar farklıdır ki, sanki sahibi "Ben Norman şövalyesi değilim" diye ilan etmektedir. Bunlar yurtlarına dönen İngiliz Vareg muhafızlara ait olabilirler mi? A – Hasarlı örnek (Peter Woods özel koleksiyonu); B – Tüm örnek (env. 58.94/45, Londra Müzesi, Londra).

suymu. Nitekim Latin Doğu'nun üst düzey ruhbanına mektuplar yollayan III. Innocentius, komşu İslam devletleri hakkında güncel siyasi ve askeri değerlendirmeler talep etmişti. Ancak Kudüs patriği, papanın aksine, mevcut koşullarda büyük bir Haçlı seferinin akılcıca olacağını düşünmüyordu. Bunun yerine, "Sarakenlerin" (yani Müslümanlar), ellerindeki diğer topraklar işgal edilmezse "Suriye'yi" (belki de kutsal Filistin toprakları anlamında) teslim etmeye hazırlandıkları gibi dikkat çekici ölçüde iyimser bir yanıt verdi.

Ne yazık ki, bu fikre rağbet etmeyen III. Innocentius 1187'de, vakit kaybetmeden, kaybedilmiş Kudüs'ü Selahaddin'den kurtarmak üzere bir sefer tamimi (papalık genelgesi) yayımladı ve ayrıca zemin hazırlamak için elçiler görevlendirdi. Kardinal Soffredo donanma desteğini ayarlamak üzere Venedik'e giderken, kardinal Pietro Capuano kavgalı Fransa ve İngiltere hükümdarları arasında barış görüşmelerine girişmişti. Diğer iki elçi kardinal ise Cenova ve Pisa arasında çoktandır süren savaşı sona erdirmek için pazarlık ediyordu. Sonuçta ne krallar ne de imparatorlar Dördüncü Haçlı Seferi'ne katıldılar, ama III. Innocentius'un toplumun alt tabakalarında seferi teşvik etme çabaları daha başarılı oldu.

III. Innocentius'un planlarında Bizans İmparatorluğu'nun, gayet tabii Haçlı seferinin asıl hedefi ola-

rak değil ama önemli bir rol oynayacağı başından beri belliydi. Görüldüğü kadarıyla papanın kafasından geçiş hakları, lojistik ve belki mali destek vardı. Bu konularda ve Bizans'ın ihtiyatlı tutumu karşısında papanın sabırsızlığı, onun Kasım 1199'da III. Aleksios'a gönderdiği bir mektupta: "O toprağın kurtulma zamanı belirsiz diye bekleyip her şeyi takdiri ilahiye bırakmak istiyorsan, Kamâme Kilisesi Sarakenlerin elinden sizin yardımınız olmadan da alınabilir. Bundan dolayı saltanatınız Tanrı'nın gazabını üzerine çekecek" diye ifade edilmiştir; ancak "tanrısal gazabın" bir Haçlı seferi şeklinde gelmesi için papanın plan yaptığına inanmak için sebep yoktur.

BİZANS PLANLARI

Bizans komuta kademesinin gerçek bir planı yoktu, zira Haçlıların kendilerine saldıracığı fikri bir sürprizdi. Yine de, Bizans ordusunun modern deyişle acil durum stratejileri olarak adlandırabileceğimiz köklü bir geleneği vardı. Bunlar düşmanı zayıflatmak, barışı gerçekleştirmek ve bilgi elde etmek için her türlü yolun kullanılması fikrine dayanıyordu. Savaş son çareydi. Dördüncü Haçlı Seferi zamanında bu tutumun değiştiğini düşünmek için bir neden bulunmamaktadır.

Bizanslılar imparatorlarını Hristiyan dünyasının yüce hâkimi ve Roma İmparatorluğu'nun Tanrı tara-

findan kutsanmış hükümdarı olarak gördüğünden, onun görevi "hâlihazırda elinde bulundurduğu gücü yetenekleriyle korumak ve sağlama almak." Bu amaca ulaşmak için her yol mubah görüldüğünden Bizans'ın tutumu yabancılara göre çoğu kez sinsi, hatta ikiyüzlüydü. Bu algı, zayıflayan imparatorluğun gerekirse Selahaddin gibi İslam hükümdarları dâhil çeşitli mütefiklere ihtiyaç duyması ile daha da kötüleşiyordu. Aslına bakılırsa Bizans İmparatorluğu'nun en büyük gücü artık ordudan ziyade diplomasiydi. Bizanslılar özellikle Kutsal Roma İmparatorluğu'ndan çekindikleri için Pisa, Cenova, Papalık ve Venedik'le iyi ilişkiler yürütüyorlardı. Ne var ki imparator III. Aleksios kendi toprakları içindeki Venedik tacir cemaatleri karşı mesafeliydi ve ayrıca papanın gücüne gereğinden fazla önem veriyordu. Kriz ortaya çıktığında Pisa desteği geçici, Ceneviz yardımı ise yakın tarihteki sürtüşmelerden dolayı zayıf kalacaktı.

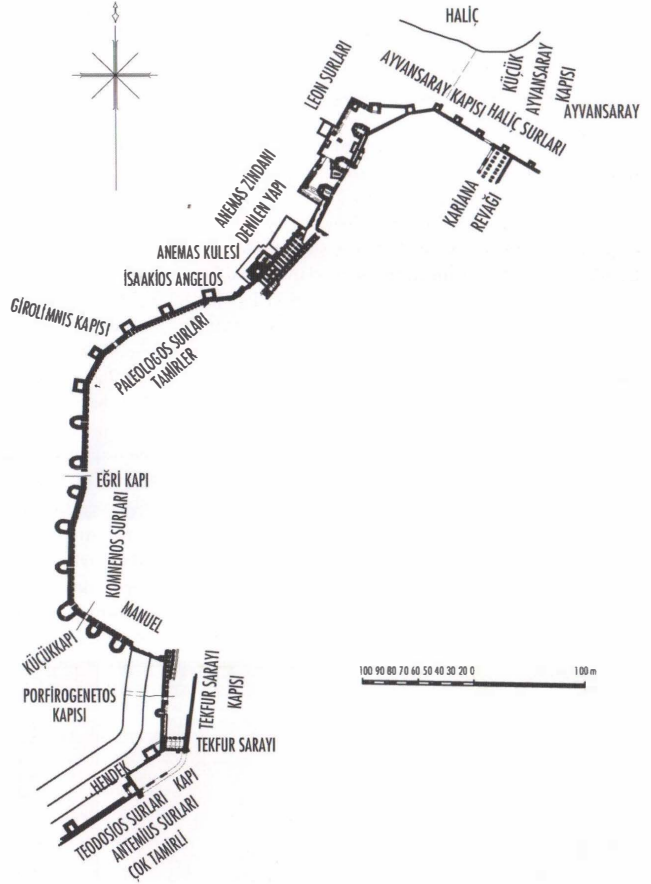
Sonuç, bazen geleneksel diplomasiye bağlı kalmaktan, bazen Batılı güçlerin dostluğunu kazanmaya çalışmaktan, bazen de hiçbir şey yapmamaktan iba-

ret bir tür felçti. Bizans seçkinleri tehlikeden habersiz değillerdi. Dördüncü Haçlı Seferi'nden önceki yıl imparator III. Aleksios yeniden hayat bulmuş Bulgar devletiyle—önceleri isyancı sayılıyorlardı— bir barış antlaşması yaptı. Buna göre, Bizanslılar Bulgarların bağımsızlığını tanıma karşılığında Trakya ovaları, Rodop Dağları ve Makdeonya'yı ellerinde tuttular.

Bizans donanması eski halinin sadece bir gölgesi durumuna gerilemişti; aksayan diplomasinin ötesinde geriye tek kalan tahkimat ve garnizonlardı. Sadece birkaç on yıl önce Konstantinopolis'teki Blahernai (Tekfur) Sarayı'nın etrafına inşa edilen yeni surlardaki kuleler, Bizans başkentinin diğer yerlerinde görülen daha ünlü ama arkaik tahkimatın aksine, büyük mazgallar yerine küçük gözetleme deliklerine sahip odalar barındırıyordu. Söz konusu odalar belki de yeni silah arbalet için yapılmıştı. Ayrıca bu kuleler muhtemelen salmalı mancınıkları taşıyacak şekilde daha büyük yapılmışlardı. Haçlılar ayrıca Haliç boyunca denize dönük ve karaya bakanlara kıyasla bir hayli zayıf kalan surlara da saldıracaklardı.

12. yüzyıla tarihlenen bu mezmurlar kitabı da dâhil çok sayıda Bizans el yazması Ortodoks Hristiyanların hizmetine sunulmak üzere Rusya'ya gönderilmişti. (Devlet Halk Kütüphanesi, Yun. Eym. 105, St. Petersburg).

Konstantinopolis'in kuzey kısmını koruyan tahkimat Haliç'e bakıyordu ve dolayısıyla batıya bakan kara surları kadar güçlü değildi. Bu çizim Ayvansaray bölgesi surlarını göstermektedir (Şirin Akıncı).

Bizans tarihinin büyük bölümü boyunca imparatorluk başkentinin nüfusu, şehir dâhilinde çok sayıda asker bulunmasından hoşlanmamıştı. Bunun neticesi, Konstantinopolis normalde muazzam sayılacak boyutuna göre düşüncesizce korunuyordu. Üstelik tehditler nadirken büyük bir garnizon tutmanın maliyeti yüksekti. Dahası çok sayıda silahlı adamın varlığı imparatorun tahtına yönelik potansiyel bir tehdit olarak görü-

lüyordu. Dolayısıyla Bizans hükümdarları Vargler gibi küçük ve seçkin muhafız birliklerine meylediyorlardı. Tehlike ortaya çıktığında komşu bölgelerden asker toplamak olağandı; ancak Dördüncü Haçlı Seferi'nin açıkça hazırlıksız yakalandığı Konstantinopolis savunmacılarına başka yerlerden takviye ulaştığına dair çok az kanıt vardır

SEFER

Dördüncü Haçlı Seferi'ne dair anlatımlar genellikle Kuzey Fransa'daki Ecry-sur-Aisne köyü yakınlarında 28 Kasım 1199'da düzenlenen bir turnuvayla başlar. Burada Haç kuşanan Champagne kontu III. Thibaud ile Blois kontu I. Louis, kutsal Kudüs şehrini yeniden ele geçirmek için Haçlı seferine çıkmaya söz verdiler. Böylesine önemli bir Ortaçağ "spor müsabakasının" heyecanına kapılan çok sayıda diğer şövalye de müteakiben aynı harekette bulundu. Ertesi yılın 23 Kasım'ında Flandra kontu IX. Baudouin, Hugues de Saint-Pol, III. Geoffroi de Perche ve Simon de Montfort gibi yaşça büyük olanlar da dâhil başkaları onları izledi. Çok geçmeden IX. Baudouin, yönettiği diğer toprak olan Hainault Kontluğu'nun

idaresini kendisinin yokluğu esnasında kolaylaştırmak amaçlı iki önemli nizamname yayınlarak niyetinin ciddi olduğunu açıkça beyan etti. Ashında, mevcut Hainault "örfi yasalarının" ilk kez kanun hâlinde derlenmesi olan bu nizamnameler, geçmişte ülkeyi yıkıma sürüklemiş bulunan "şahsi" savaşların çıkmasını engellediler.

Sefere can atan bütün Haçlılar için en acil sorun para, erzak ve nakliyattı. Venedik bunların cevabı gibi görüldüğünden, yaşça büyük altı kıdemli kişi Venedik Cumhuriyeti hükümetiyle müzakereye oturdu. Her şey iyi gitti ve Venedikliler Nisan 1201'de yapılan bir antlaşmayla 500 adam ve 4500 at için nakhiye hizmetiyle erzak sağlamayı kabul ettiler. Haçlı komutanları

Solda: Venedik'in Büyük Kanal'ı boyunca Dördüncü Haçlı Seferi'nde önce bile etkileyici ticari yapılar sıralanıyordu. En güzellerinden biri Fondacio dei Turchi idi (Friedrich Nehrlich'in tablosu).

Sağda: 13. yüzyıl sonunda Akka'da nakşedilmiş "Truva'nın Hikâyesi" ve çalışan gemi ustaları (Guillaume de Tyr Tarihi, British Library, Eym. Kol. 15268, var. 105 arka yüz, Londra).

Venedik lagününü
Adriyatik Deniz'i'nden
ayırان Lido, bugün
turistlerin sevdikleri
bir uğrak yeridir,
fakat 13. yüzyıl
başında sadece birkaç
balıkçı kulübesinin
bulunduğu bir kıyı
diliydi
(yazarın fotoğrafı).

bunun karşılığında "Köln para standardında" 85.000 gümüş mark ödeyecek ve Venedik ayrıca ganimetten yarı pay alacaktı. Antlaşma gereği, Venedikliler orduyu taşıyacak yeterli sayıda gemi ve bunları koruyacak 50 kadirgayı kendi ceplerinden karşılayacaktı. Her şey 29 Haziran 1202'de denize açılmaya hazır olacak ve bu tarihe geldiğinde dokuz aylık erzak da el altında bulunacaktı.

Bu muazzam girişim, Venedik için normal ticari hayatın adeta durması ve aynı zamanda mevcut bütün tersanelerin donanmaya tahsis edilmesi anlamına geliyordu. Aslında Venedik Cumhuriyeti altına imza attığı taahhütleri yerine getirecek; yükümlülüklerini gerçekleştiremeyenler Haçlılar olacaktı.

Sadece bir ay sonra, Haçlılar atanmış komutanları Champagne kontu III. Thibaud'un anı ölümüyle büyük bir darbe aldılar. Onun yerine seçilen Montferrat markisi I. Boniface, Ağustos ya da Eylül 1201'de Soissons'da yapılan üst düzey Haçlıların toplantısında Haç kuşandı. Boniface'nin ozanı Raimbaut de

Vaqueyras'ın orada hazır bulunup bulunmadığı bilinmemektedir, ama hadiseyi kutlamak için yazdığı bir şarkının altıncı dördlüğünde şu beyanda bulunmuştur:

Barilî Aziz Nikola donanmamıza yol göstereyin,
Ve bırakın Champagne'lılar bayrakları yükseltsin,
Ve Marki "Montferrat ve aslanı",
Flaman kontu "Flandra" diye haykırın vurusurken,
Ve her bir adam kılıcıyla atılsın, kırsın kargısını o anda,
Ve bütün Türkleri dağıtıp katledelim kolayca.⁵

Bu sırada, gözlerine mil çekilerek zindana atılan II. İsaakios Angelos'un oğlu, genç Bizans prensi Aleksios Angelos Eylül ya da Ekim 1201'de Konstantinopolis'ten kaçmış ve önce Sicilya'ya ardından da papa III. Innocentius'un kendisini geri çevireceği Roma'ya gitmişti. Prens Aleksios daha sonra eniştesi Almanya kralı Philip von Schwaben'in sarayına vardı. Burada, 1201 Noel'inde, yaklaşan Haçlı seferinin yeni seçilmiş başkomutanı Montferrath Boniface ile tanıştı.

⁵ "Crusade Song XIX", şurada: J. Linskill, *The Poems of the Troubadour Raimbaut de Vaqueyras* (The Hague, 1964), s. 20.

Tüm bunlar olurken, Ortadoğu'da vuku bulan bir savaş Haçlı devletlerini paramparça etme tehdidini doğurmuştu. "Antakya Veraset Savaşı" olarak bilinen bu ihtilaf, 1201'den 1206'ya kadar devam ederek Küçük Ermenistan kralı Leo'yu Trablusgarp ve Antakya prensi Bohemond'la karşı karşıya getirdi. Sınırın diğer yanında, Selahaddin'in ölümüyle ihtilafa düşen Eyyubi devletleri, Şubat 1200'de Mısır'a hâkim olan Şam sultanı el-Âdil'in önderliği altında yavaş yavaş bir araya geliyorlardı. el-Âdil'in egemen konumu iki yıl sonra Halep hükümdarlığını da kazandığında teyit edilmiş oldu. Ardından Filistin'den Kuzey Irak'a kadar ciddi hasarlar veren büyük bir deprem meydana geldi. Hem Müslümanların hem de, ana Haçlı şehri Akka da dâhil, Haçlıların tahkimatı aynı ölçüde zarar gördü.

Her şey hesaba katılırsa, Ortadoğu'daki sorunlar Dördüncü Haçlı Seferi'nin işini kolaylaştırabilirdi ama farklı sınıflardan Haçlılar Nisan ve Mayıs 1202'de yola koyulduğunda sefer zaten zorluklarla yüz yüze idi. Çoğu katılımcının yöneldiği yer, üzerinde anlaşılmış toplanma noktası olan Venedik'ti. Ne var ki büyük ya da küçük birlikler ayrı ayrı Venedik'e varırken yel-

ken açılacak tarih olan 29 Haziran 1202 geçip gitti. Montferrattı Boniface ve takipçileri bile ancak Ağustos başlarında yurtlarından ayrıldılar. Daha da kötüsü, Venedik'e ulaşanların sayısı birkaç birlik Kutsal Topraklar'a farklı, belki de daha ucuz yollardan gitme kararı aldığı için— planlanandan düşüktü. Bazı durumlarda bu asıl planının —bir—parçasıydı. Jean de Nesle komutasında derhal Flandra'dan ayrılan ve görüldüğü kadarıyla kont Baudouin ile Flandralı Henri'nin birlikleri için erzak taşıyan donanma, belki de hava muhalefeti yüzünden yavaşladığından, kışı Marsilya'da geçirdi. Ardından, bu Flaman donanması diğer Güney Fransız birlikleriyle beraber Ortadoğu'ya hareket etti.

Öte yandan, ana kuvvet Venedik lagünüyle Adriya Denizi arasındaki Lido Adası'nda konuşlanmıştı. Adamlar önceden kararlaştırılmış ücretlerini alıyor, ekâbir çuvala para harcıyordu, fakat ordunun Venediklilere önerdiği topu topu 51.000 mark, kabul edilen 85.000 rakamının yanına bile yaklaşmıyordu. Bu da Venedik'in bir yıllık zaman, çaba, malmaze ve kayıp ticari faaliyetini sefere tahsis etmesinden sonra mali bir felaketle karşı karşıya kalacağı anlamına gel-

Müstahkem Zadar limanı birkaç kez yeniden inşa edilmiştir; öyle ki 1202'de Dördüncü Haçlı Seferi sırasında durmuş surlardan geriye çok az şey kalmıştır (yazarın fotoğrafı).

Dördüncü Haçlı Seferi'nin başlangıcında Venedik lagünü yüzlerce gemiyle kaynaşıyordu. William Stanley Haseltine'in bu yağlıboya tablosu o görüntüye dair hayal gücünü harekete geçirir.

mekteydi. Bütün taraflar küçük düşürücü bir başarısızlık ve mali çöküntüyle yüzleşirken sonbahar ve kış geçti.

Az bilinen iki Venedik kaynağı makul rakamlar vermektedir. Andrea Dandolo 4500 süvari ve 8000 piyadenin Haçlı seferine katıldığını söylerken, anonim *Venetiarum Historia* Venedik'in 5000 süvari ve 8000 piyadeyi naklettiğini belirtir. Bir Ortaçağ ordusundaki mutat at/insan ve muharip/gayri muharip oranına dayalı modern istatistik yöntemleri, 1.500 at, 4.500 şövalye ve toprak sahibi ve 10.000-13.750 piyade ile hizmetliden müteşekkil önemli sayıda beslenecek boğaz sunarlar.

Venedik her kişiye altı *sexteria* (yaklaşık 3 litre) un, tahıl ve sebze yanında bir amfora şarap, her ata ise üç "Venedik modusu" (yaklaşık 25 litre) yem vermeyi taahhüt etmişti. Venedikliler orduyu muhtemelen bir üç ay daha besleyebilirdi, ama kış gerçekten ciddi sorunlar çıkarabilirdi. Venedik ile Cremona arasındaki tarım bölgesi, Haçlılar için yiyecek toplanırken büyük ihtimalle tüketilmişti. Dahası, Lido'daki yaz koşulları hastalığa ve firara yol açıyordu.

ZADAR'DA OYALANIŞ

Felaket uzakta belirirken, Duka Enrico Dandolo, eğer ordu Venedik'in "ası" Dalmaçya şehri Zadar'ı geri almasına yardım ederse, şehrin Haçlıların devasa borcunu erteleyeceğini düşünüyordu. Ardından Haçlılar doğuda bir kez büyük zaferler kazandıktan sonra borç ödenebilirdi. Böyle bir fikir, Ortaçağ'ın doğru feodal tutum kavramıyla tam bir uyum içindeydi, fakat Haçlı komutanları aynı zamanda, Kutsal Topraklara hac görevini yerine getirmek isteyen sıradan askerlerin siyasi anlaşmalara bulaşmaktan kaçındıklarını biliyorlardı. Bir kez konu üzerinde anlaşıldıktan sonra, 8 Eylül 1202'de Haç kuşanan yaşlı ve kör duka Dandolo, bir Venedik kuvvetine komuta etmeyi kabul etti. Bu Venedik ordusunun mevcudu Haçlı seferi coşkusuyla 21.000'e -Dördüncü Haçlı Seferi'nin en büyük birliği- ulaştı.

Zadar bizzat Haç kuşanmış ve Macar kralı İmre'ye bağlılık yemini etmiş Katolik bir Latin şehriydi. Zadar önerisi sadece Haçlı saflarında huzursuzluk uyandırmakla kalmayıp Kilise'yi de hayal kırıklığına uğrattı ve

papa Zadar'a saldırılarını aforozla tehdit etti. Sanki bütün bu sorunlar yetmiyormuş gibi, Eylül 1202'de prens Aleksios Angelos Venedik'teki Haçlı komutanlığına Verona'dan elçiler yollayarak papalığa Rum Ortodoks Kilisesi'nin sadakatini sunma, Haçlı seferine 200.000 gümüş marklık yardım, bir yıllık erzak, sefere 10.000 süvariyle destek ve Kutsal Topraklarda 500 asker bulundurma sözü verdi. Karşılığında ise Haçlıların, amacı imparator Aleksios'u tahttan indirmesini talep ediyordu.

Haçlı komutanlarının arasını açan bu önerilerin, giderek huysuzlanan piyadelerden gizli tutulmasına karar verildi. Ancak, Haçlıların böyle bir teklifi geri çeviremeyeceğinde ısrar eden Montferrati Boniface, Flandralı Baudouin, Louis de Blois, Hugues de Saint Pol ve Duka Dandolo bazı kilise adamları tarafından desteklendiler. Dolayısıyla Boniface ve diğerleri prens Aleksios'un takipçileriyle birlikte 20 Nisan 1203'ten önce Zadar'da Haçlı ordusuna katılması şartını içeren bir anlaşma imzaladılar. Haberleri çok geçmeden alan III. Aleksios, papaya bir mektup yazarak, Dördüncü Haçlı Seferi daha Zadar'a saldırmadan önce, yakında gerçekleşmesinden korkulan bir Haçlı hücumu hakkında şikâyetle bulundu. Montferrati Boniface Haçlılar yelken açmadan kısa süre önce, Venedikliler ile papa III. Innocentius arasındaki ilişkileri düzeltme çabalarına katılmak üzere Roma'ya gitmişti. Sonuç

olarak Haçlı komutanları Zadar saldırısında Venedik'i desteklemek kararı aldıklarında orada değildi.

Dördüncü Haçlı Seferi donanması 1202 Ekim'inin ilk haftasında denize açıldı. Erzak neredeyse tükenmiş ve Mısır'a yola çıkmak için çok geç kalmıştı. Alametlerin çok ciddiye alındığı bir dönemde, Etienne de Perche ve takipçilerini taşıyan büyük gemilerden *Menekşe* hızlı bir şekilde battı, ama Etienne kurtuldu ve daha sonra Kutsal Topraklara ulaştı. Donanma iki kol hâlinde ilerliyordu. Ana Haçlı kolu Zadar'a gitmeden önce birkaç gün konaklayacağı Pola'ya doğru ilerlerken; Piran'a yelken açan duka Dandolo, alelacele Venedik'e biat eden yakındaki Trieste ve Muggia şehirlerini ziyaret etti.

İki filo 10 ve 11 Kasım'da Zadar açıklarında buluştu. Armada 50-60 savaş kadırgası, 110-150 at nakil kadırgası ve bilinmeyen sayıda diğer gemilerden (bunlardan 50'si büyük navî, yani nakliye yelkenlisiydi) ibaretti. Nakliye gemilerinin tahminen yarısı ve özel at nakliyelerinin 2/3'ü ihtiyaç duyulmadıkları ve paraları ödenmediği için Venedik'te bırakılmıştı.

Zadar yöneticileri söylenenlere göre teslim olmaya hazırlanıyordu, ama "ordu içindeki" diğerleri papanın uyarısının Haçlıları saldırmaktan alıkoymasına inanmamıştı. Aslında Zadar halkı sadece Hristiyan değil, aynı zamanda Haçlı olduklarını da göstermek için surlarından aşağı haçlar sarkıtmışlardı. Buna rağmen

Dördüncü Haçlı Seferi'nin Önemli Olayları

- 1 1202: Kara yoluyla Venedik'e yürüyen Haçlıların Cremona'da yiyecek satın almalarını istenir
- 2 Temmuz-Ağustos 1202: Haçlı komutanları Venedik'e Zadar'ı geri almak için yardım etmeye karar verir
- 3 1202 Ağustos başı: Montferrati Boniface Venedik'e gider
- 4 8 Eylül 1202: Duka Enrico Dandolo Haçlıları
- 5 Eylül 1202: Aleksios 20 Nisan 1203'ten önce Haçlılarla Zadar'da buluşmayı kabul eder
- 6 1202 Ekim başı: Haçlı donanması Venedik'ten ayrılır
- 7 9 Ekim 1202: Piran'a varan Enrico Dandolo'nun gemisi Trieste'ye yelken açar ardından Muggia üzerinden geri döner
- 8 10-11 Kasım 1202: Haçlı donanması Zadar'a varır; Duka Enrico Dandolo Zadar'da ana kuvvete yeniden katılır; 24 Kasım: Zadar teslim olur
- 9 Kasım 1202'den Nisan 1203'e: Haçlı elçileri Roma'ya gider; Papa Haçlı ordusunu aforoz eder
- 10 Kasım 1202'den Nisan 1203'e: Haçlı ordusu Zadar'da kışlar
- 11 Kasım 1202'den Nisan 1203'e: Bazı Haçlı grupları Zadar'dan kara yoluyla ayrılmaya girişir
- 12 Kasım 1202'den Nisan 1203'e: Simon de Montfort İtalya'ya döner ve adamlarını Kutsal Topraklara götürür
- 13 Mart 1203: Etienne de Perche Akkaya yelken açar
- 14 1203 Bahar: Dampierre kontu II. Richard Akkaya yelken açar
- 15 1203 Bahar: Gönüllüler Zadar'da Haçlı ordusuna katılır

- 16 7 Nisan 1203: Haçlı ordusu Zadar'ı tahliye eder; 20 Nisan: Haçlı donanması Korfu'ya yelken açar
- 17 25 Nisan 1203: Aleksios Angelos Zadar'a varır ve ardından Korfu'ya hareket eder
- 18 24 Mayıs 1203: Haçlı donanması Korfu'dan ayrılır
- 19 Mayıs-Haziran 1203: Haçlı donanması Kutsal Topraklar'dan dönen gemilerle buluşur
- 20 1203 Haziran başı: Ana donanma mahallî idarenin prens Aleksios'a teslim olduğu Negroponte'de (Euboea veya Halkis) durur
- 21 1203 Haziran başı: Prens Aleksios donanmanın bir bölümüyle Andros'a yollar
- 22 1203 Haziran başı: Negroponte'den ayrılan ana donanma, mahallî idarecilerin teslim olduğu Abidos'a gelir
- 23 1203 Haziran ortası: Prens Aleksios yönetimindeki müfreze ana donanmayla yeniden birleşir
- 24 23 Haziran 1203: Haçlı donanması Ayastafenos'a ulaşır

Diğer Olaylar

- 25 1203: Kıpçaklar Macarları Brancievo'dan çıkarmak için Bulgarlara yardım eder
- 26 1203 Haziran başı: İmparator III. Aleksios Konstantinopolis tahkimatını güçlendirmeye başlar
- 27 1204: Zadarlı mütevelliler şehri Venediklilerden geri alır

Solda: Dördüncü Haçlı Seferi'nden kısa süre sonra Ravenna'daki San Giovanni Evangelistica Kilisesi'nin tabanına yapılan basit mozaikler Zadar'ın fethine dair bir temsili içerir (Wikipedia fotoğrafı).

Sağda: Zadar'daki Aziz Anastasia Katedrali Dalmaçya'daki en büyük katedraldir. 12 ve 13. yüzyıl boyunca inşa edilen yapı, Dördüncü Haçlı Seferi'nden çok zarar görmeden kurtulmuştur (yazarın fotoğrafı).

men Dalmaçya kıyısının daha aşağısındaki rakip şehir Split'in başpiskoposu Thomas, önde gelen birçok Zadar vatandaşının Bosnalı sapkınları koruduğunu ya da onlara yardım ettiğini, aslında kendilerinin sapkınlıkla kirlendiğini iddia ederek saldırı yüzünden Zadar'ı suçladı. Bu yüzleşmeden dolayı keyfi kaçan birçok Haçlı geri çekildi, ama çoğunluk Venediklilerin kısa ve gaddar kuşatmasına katıldı.

Robert de Clari'ye göre: "Baronların kendisini destekleyeceğini anlayan duka, şehir onlara karşı dayanamayacağını görene dek saldırı makinelerinin kurulmasını istedi, ardından halk anlaşmaya razı oldu ve şehri teslim ettiler."⁶ Tarih 24 Kasım 1202 idi. Bu aşamada şehre ne kadar zarar verildiği açık değildir, ama *Memorie della Dalmazia* adındaki bir İtalyan kaynağı "Zara'nın [Zadar] harabeye dönmesinden sonra, birçok şehir sakını Hırvatistan içlerine ve bazı adalara sığındı" diye yazar.

Haçlılar ve Venedikliler kendi istilalarına çokça barınak, ama az yiyecek sağlayan fethedilmiş şehirde kışı geçirmek üzere yerleştiler. O kış belirsiz bir tarihte papa bütün Haçlı ordusunu aforoz etmek gibi çok sert bir karar aldı. Bu karar göz önünde tutulursa, bazı ekâbir de dâhil birçok Haçlının seferi terk etmiş ya da Kutsal Topraklara kendi imkânlarıyla gitmiş olması hiç şaşırtıcı değildir. Ancak Zadar'da kalan çoğunluk bazı memnuniyet verici destekler de bulmuştur. Bunlardan biri, metbuu Louis de Blois ile birlikte seyahat etmemiş, ama Haçlı seferi sırasında ve sonrasında baskın bir rol oynayacak şövalye Pierre de Bracheux idi. O kış boyunca prens Aleksios Angelos ile görüşmeler sürdü ve Haziran'da resmi bir anlaşmaya varıldı. Dördüncü Haçlı Seferi komutanları Bizans tahtına geçmesi için Aleksios'a yardımını bulunmayı kabul ettiler.

Aforoz edilmek Ortaçağ insanları için rahatsız edici bir durum olduğundan papanın yasağı kaldır-

⁶ Clari, Robert de (ed. Edward N. Stone), *Three Old French Chronicles of the Crusades* (Seattle, 1939).

Haçlılar bir süreliğine Korfu'da konaklarken, komutanları Konstantinopolis'e ya da Mısır'a gitmek konusunda tartışıyorlardı (www.tripadvisor.com)

ması arzulanıyordu. Papa bunu, Haçlı komutanlarının aldıklarını Macaristan kralına iade etmesi ve Hristiyanlara saldırmama şartıyla Şubat 1203'te gerçekleştirdi. Bu af, günah işlediklerini reddeden ve dolayısıyla aforozlu kalan Venedikliler dışında herkesçe kabul edildi.

Beklendiği gibi, Haçlı kumandanlığı süregelen Venedik aforozunu askerlerden gizli tutmaya çalışıyordu. 7 Nisan 1203'te Haçlı ordusu Zadar'ı boşalttı ve Venedikliler şehir tahkimatını yerle bir ettiler. Bunlar halledildikten sonra, "Halberstadt'lı Anonim" olarak bilinen çağdaş bir vakanüvis'e göre "maldan mülkten yoksun" hâldeki Haçlı armadası 20 Nisan'da yelken açtı. Diğer bir deyişle hâlen ciddi bir erzak sıkıntısı çekiliyordu. Boniface ile Dandolo prens Aleksios'u beklemek üzere geride kaldılar. Arnavutluk'taki Dürres'te (Draç) kısa bir moladan sonra, donanma Korfu'ya vardı. Bu haber imparator III. Aleksios'a da ulaşmıştı. Vakanüvis Niketas'a göre "Sadece 20 adet kalmış çürük ve kurtlu hafif kayığı onartmaya başlayan imparator, şehrin surlarını dolaşarak dışarıdaki evlerin yıkılmasını emretti." 7 Söz edilen "yirmi kayık", muhtemelen Haçlı

girişinde liman ağzı boyunca birbirine bağlanmış gemilerdi.

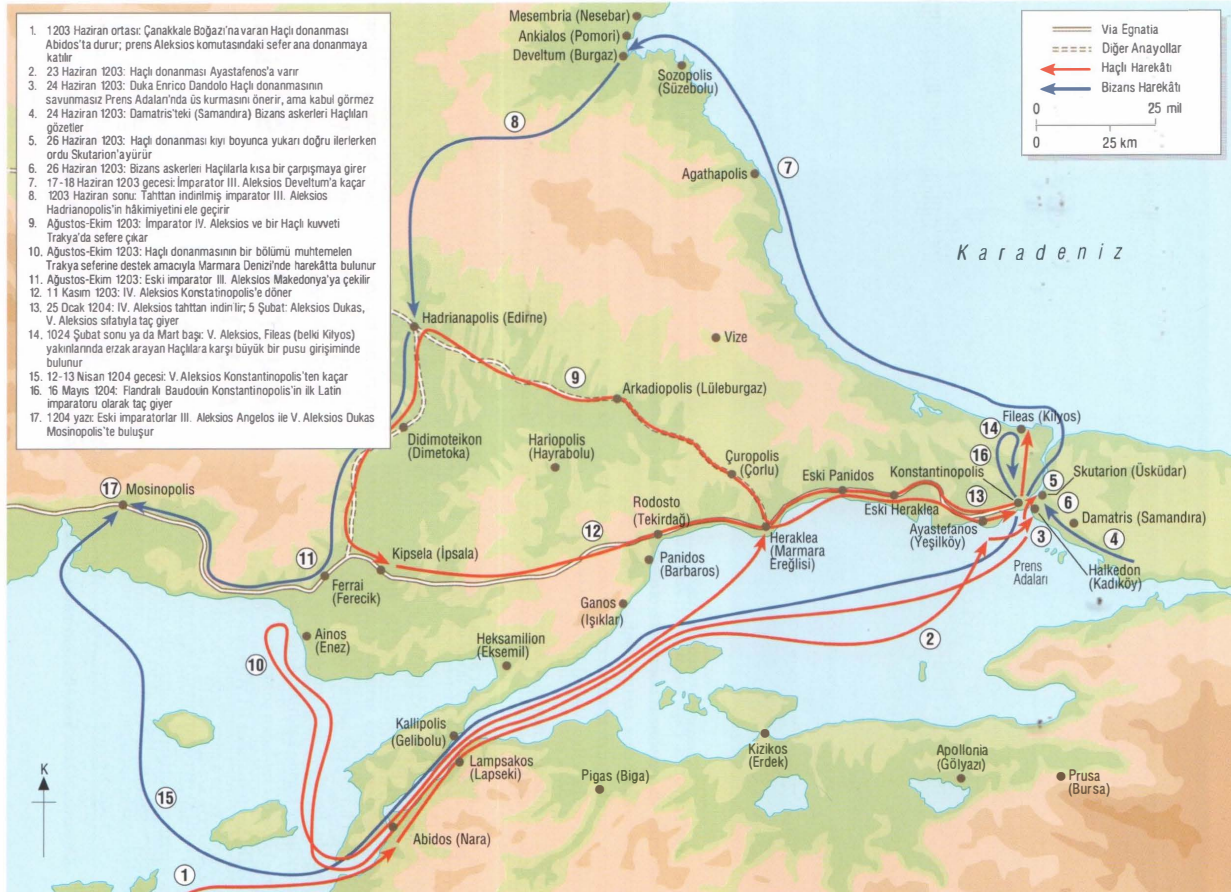
Korfu'daki mola Dördüncü Haçlı Seferi için ya hep ya da hiç anıydı; zira çoğu erat Konstantinopolis'e gitmeye kuvvetle itiraz ediyordu. Duka ile prens Aleksios, Boniface'ı müteakip Haçlılara yeniden katıldılar. Prensın söz verdiği ciddi Bizans yardımı erzak sorununu çözecek gibi görünüyordu. Dahası, adamlar kendi istekleriyle daha fazla kalmaya razı olmazsa, Haçlı komutanları Kutsal Topraklar'a doğru yol çıkmadan önce ordunun Konstantinopolis'te sadece bir ay kalacağı sözünü vermişti. Tartışma şiddetli ve uzun oldu, fakat sonuçta bir karara varıldı: Haçlılar Bizans başkentine yelken açacak ve prens Aleksios'un imparatorluk iddiasını destekleyeceklerdi.

KONSTATİNOPOLİS'E İLK TAARRUZ

Donanma 24 Mayıs 1204'te Korfu'dan ayrıldı. Şimdi Ege'ye yönelen Haçlı armadasının mola verdiği Halakıs'teki (Euboea/Egriboz Adası) mahalli yöneticiler

7 Khoniates, Niketas (çev. H. J. Magoulas), *O City of Byzantium, Annals of Nicetas Choniates* (Detroit, 1984), s. 296-297.

Konstantinopolis Çevresinde ve Trakya'daki Harekât

Solda: Çanakkale Boğazi Lapseki'de sadece 2 km'lik bir kanala dönüşecek şekilde daralır (yazarın fotoğrafı).
Sağda: Gelibolu Çanakkale Boğazi'nı savunan ana donanma üssü olmasına rağmen, geriye kalan birkaç Bizans savaş gemisi geçip giden Haçlı donanmasına meydan okumak için bir çaba göstermemişti (yazarın fotoğrafı).

prens Aleksios Angelos'a boyun eğdiler. Bu olay Haçlı komutanlarına öyle bir cesaret verdi ki, prens otoritesini komşu ada Andros'a kadar genişletsin diye Aleksios'u birkaç gemiyle beraber gönderdiler, ama ada sakinleri bir süre direniş gösterdi. Ardından, bu gemiler donanmanın geri kalanıyla Haziran ortasında Çanakkale'deki Abidos'ta buluşmak üzere kuzeye

yöneldiler. Mahallî idareciler şehrin yağmalanmasını önlemek için teslim olunca aç Haçlılar erzak gasp etmek için geniş bir alana yayılmak zorunda kaldılar. Çanakkale Boğazi'nı geride bırakan Haçlı donanması 23 Haziran'da Konstantinopolis'in hemen batısındaki Ayastefanos (Yeşilköy) açıklarına vardı. Avrupa yakasında karaya çıkmaktansa ertesi gün Prens Adaları'nı

geçtiler ve duka Dandolo tarafından uygun bir üs diye nitelenen, İstanbul Boğazi'nin güney girişinin Anadolu yakasındaki Halkedon'a (Kadıköy) ulaştılar. Burada karaya ayak basan ordu, muhtemelen teşkil olmak ve atlara egzersiz yaptırmak için bir gün geçirdi. Görünüşe bakılırsa,

Boğaziçi'ne giren Haçlı donanması, Bizans başkentinin rahatça görülebildiği Skutaron'a (Üsküdar) demir attı (W. H. Bartlett)

Prens Aleksios'un Bizans halkı tarafından kabul edileceğine inanan Haçlılar, Konstantinopolis'in deniz surları boyunca gövde gösterisi yapmışlardır (yazarın fotoğrafı).

Niketas kadirgaların karaya çıkışı perdeleyebilecekleri Skutarion'a (Üsküdar) doğru vakit kaybetmeden yola çıkıldığını belirtir, ama Haçlı kaynakları bunların nakil gemilerine yakın durduklarını söylemektedirler.

Haçlı ordusu 26 Haziran'da kıyı boyunca yukarı doğru yürürken, donanma da yanında ilerliyordu. Niketas Anadolu kıyısında Bizanslıların gösterdiği gönlüsüz direnişi aktarır:

yakındaki tepelerde ortaya çıkan ve kıyı boyunca dikilen Romalılar savaş gemilerine karşı atışlarda bulundular, ama faydası olmadı... Bir başka birlik kuzey tarafındaki Damatris'te (Samanra) nöbet bekledi... Düşman kuvvetlerine saldırmak için hiçbir girişimde bulunmadılar ve saldırıya uğradıklarında firar edip dağıldılar.⁸

Dördüncü Haçlı ordusu şimdi Konstantinopolis'e dar İstanbul Boğazı üzerinden bakan Skutarion'da kamp kurmuştu.

Dördüncü Haçlı Seferi'nin başlangıçtaki oyalanma sebebinin yiyecek sıkıntısı olduğunu bilen III. Aleksios, 2 Temmuz'da, eğer Bizans topraklarını terk ederlerse

Haçlılara yiyecek ve para yardımı yapmayı önerdi. Ancak prens Aleksios Angelos'a desteklerini sürdüren Haçlı komutanları imparatorun tahttan feragat etmesini istediler. Görüldüğü kadarıyla prensin varlığının Konstantinopolis halkından gizlendiğine inanan Haçlılar, genç Aleksios'u on kadirgayla beraber şehrin deniz surlarına yakın bir yere gönderdiler ve prens lehine ayaklanmaları için Bizanslılara çağrı yaptılar. Bir süre ileri geri kürek çeken gemiler hakaretlere ve üzerlerine yapılan atışlara maruz kaldıktan sonra bu girişimden vazgeçildi.

Haçlı komutanları prens Aleksios'un iddia ettiği destekten yoksun olduğunu itiraf etmek ve III. Aleksios'un yardım teklifini kabullenmek yerine —anlaşılan şimdi ordunun büyük kısmı tarafından destekleniyorlardı— prens Aleksios'un davasını askeri baskıyla kazanmayı seçtiler. Kuvvetlerinin Galata ve Haliç'e saldırmak için ideal konumda olması, başından beri böyle yapmayı planladıkları ihtimalini gündeme getirmektedir. Haçlıların konumundaki avantajları anlayabilmek için İstanbul Boğazı'nın Ortaçağ'daki hidrografisini bilmek gerekir. Rusya ve Ukrayna'nın eriyen karın-

⁸ A.g.e., s. 297.

Solda: Dördüncü Haçlı Seferi Boğaziçi'ne vardığında, ordu Doğu Halkedon (Kadıköy) kıyısında karaya ayak bastı. Sağda: Galata mahallesi Halic'e girişte kuzey kesimde kalır. Acil durumlarda buradan liman girişini boydan boya kapatan yüzer bir engel geriliyordu (yazarın fotoğrafı).

dan gelen muazzam miktarda su Temmuz'da İstanbul Boğazı yoluyla Karadeniz'den Marmara Denizi'ne; Çanakkale Boğazı yoluyla da Ege ve Akdeniz'e gırıyordu. Akıntı en güçlü hâlinde bile kıyıların yakınında zayıftı ve Üsküdar'a bakan batı kıyısı boyunca, aslen kuzey doğrultulu zayıf bir karşı akıntı mevcuttu. Bunun ötesinde (bugünkü Tophane-Salıpazarı boyunca) kara çıkarmasına uygun bir kumsal uzanıyordu.

Bu dönemin Akdeniz at nakil gemileri olan stantard uissier, 30 adet hayvan taşımakla birlikte, Haçlı ordusundaki savaş atlarının büyük bölümü belli bir amaç için inşa olunmamış teknelerde nakledilmekteydi. At nakil gemisi kıyının açığına yakın bir yerde demirliyor, kış karaya oturana dek arkadan destekleniyor ve bir halatla sıkıca bağlanıyordu⁹. Her bir tekne 50 m uzunluğunda bir kıyı çizgisine gerek duyacağından, Haçlılar düşmanları kıydan uzaklaştırmak üzere arbaletçi taşıyan tekneler gönderdiler. Yılın bu zamanındaki normal hava şartlarına göre, genellikle kuzey ya da kuzeydoğudan orta kuvvette esen rüzgâr Haçlıların işini kolaylaştıracaktı.

Kadırgalar ile uissierler 5 Haziran sabahı karaya yanaştı ve Robert de Clari'ye göre "yüz çift kadar gü-

müş ve piring borazan ile sayısız dümbelek ve zilli tefin" sesi eşliğinde karaya çıkıldı. III. Aleksios da boş durmamış, alanı savunmak üzere önemli bir süvari ve piyade kuvveti yollamıştı. Yine de, Bizans direnişi tamamen etkisiz kaldı ve Hugues de Saint-Pol'a göre göre "ordu karaya çıkıp Galata Burcu'na ulaşırken Grekler önlerinden kaçıyor." Robert de Clari bu anlatıya savunmacıların "şehrin ucuna yakın bir köprüye kadar kovalandığını ve bu köprünün üzerinde Greklerin içinden geçip Konstantinopolis'e kaçtığı bir kapının yer aldığını" belirterek eklemeye bulunur. Bu, muhtemelen Halic'in Aziz Kosmas ve Aziz Damianos Manastırı'na yakın dar üst tarafı üzerindeki yüzer geçiş yoluyla.

Göründüğü kadarıyla ekser sakinleri Bizanslı olmayan tacir toplumlarından ibaret bulunan tahkimatsız Galata, hemen ele geçirilmişti. Bununla birlikte 5 Temmuz'da büyük bir yangın çıktı. Aşağıda Halic yakınında, Galata Burcu adlı, bir yüzer savunma zincirinin kuzey ucu için demirleme noktası olarak hizmet gören güçlü bir tahkimat bulunuyordu (tepenin daha yukarısındaki günümüz Galata Kulesi ile karıştırılmamalıdır). Haçlılar demirin kendisine saldırmaktansa,

⁹ Pryor, J. H., "The Chain of Golden Horn, 5-7 July 1204", şurada I. Shagrir (ed.), *In Laudem Hierosolymitani: Studies in Crusades and Medieval Culture in Honour of Benjamin Z. Kedar* (Aldershot, 2007), s. 377.

ANAHTAR

- Akıntılar →
- Haçlı Harekâtı →
- Haçlı Ordugâhları ▲
- Bizans Harekâtı →
- Bizans Karargâhları ▲

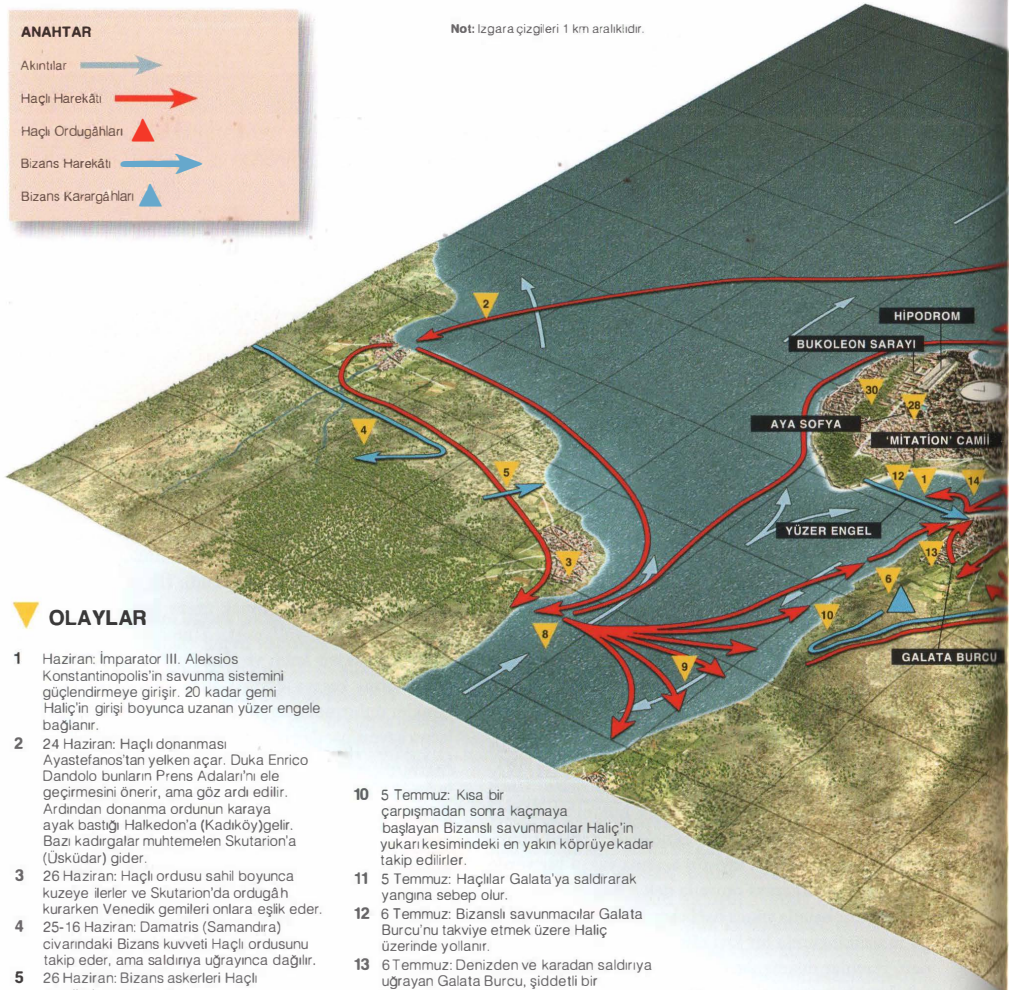
Not: İzgara çizgileri 1 km aralıktır.

OLAYLAR

- 1 Haziran: İmparator III. Aleksios Konstantinopolis'in savunma sistemini güçlendirmeye girişir. 20 kadar gemi Haliç'in giriş boyunu uzanan yüzer engelle bağlanır.
- 2 24 Haziran: Haçlı donanması Ayastefanos'tan yelken açar. Duka Enrico Dandolo bunların Prens Adaları'nı ele geçirmesini önerir, ama göz ardı edilir. Ardından donanma ordunun karaya ayak bastığı Halkedon'a (Kadıköy) gelir. Bazı kadirgâlar muhtemelen Skutarion'a (Üsküdar) gider.
- 3 26 Haziran: Haçlı ordusu sahil boyunca kuzeye ilerler ve Skutarion'da ordugâh kurarken Venedik gemileri onlara eşlik eder.
- 4 25-16 Haziran: Damatris (Samandra) civarındaki Bizans kuvveti Haçlı ordusunu takip eder, ama saldırıya uğrayınca dağılır.
- 5 26 Haziran: Bizans askerleri Haçlı gemilerine ateş açar.
- 6 26 Haziran-2 Temmuz: III. Aleksios kuvvetlerini Galata'nın kuzeyinde toplar.
- 7 2 Temmuz: Haçlı komutanları prens Aleksios Angelos'u göstermek üzere şehrin surlarına yaklaşır, ama Bizanslılar ok ve taş yağdırarak karşılık verir.
- 8 4 Temmuz: Haçlı komutanları hâkim akıntılar ve rüzgârları kullanarak Galata'nın kuzeyinde karaya çıkmaya karar verir.
- 9 5 Temmuz sabahı: Venedik savaş kadirgâları ve at nakliye gemileri, okçuları ve arbaletçileri taşıyan kürekli teknelerle birlikte yola çıkar. Daha büyük yerkenli nakliyeler muhtemelen Anadolu kıyısına yakın kalır.

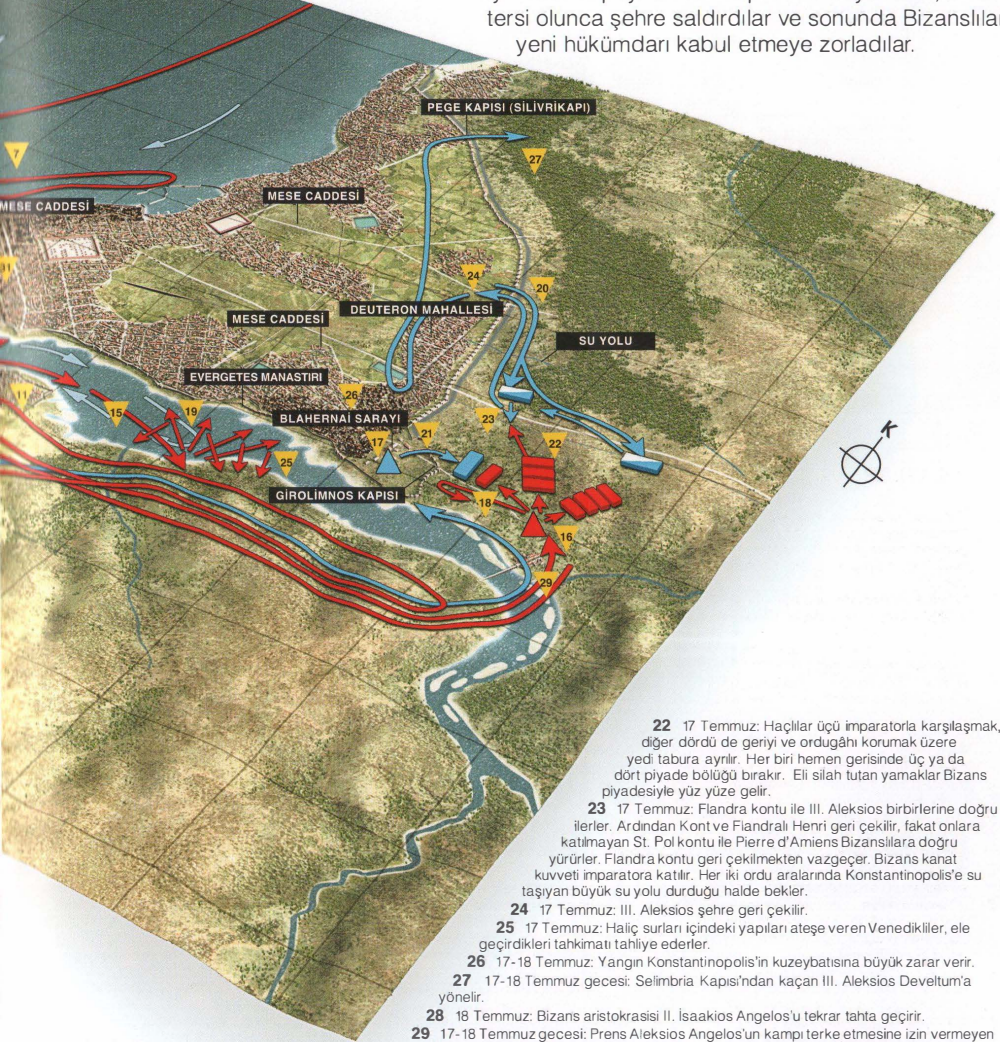
- 10 5 Temmuz: Kısa bir çarpışmadan sonra kaçmaya başlayan Bizanslı savunmacılar Haliç'in yukarı kesimindeki en yakın köprüye kadar takip edilirler.
- 11 5 Temmuz: Haçlılar Galata'ya saldırarak yangına sebep olur.
- 12 6 Temmuz: Bizanslı savunmacılar Galata Burcu'nu takviye etmek üzere Haliç üzerinde yollar.
- 13 6 Temmuz: Denizden ve karadan saldırıya uğrayan Galata Burcu, şiddetli bir çarpışmadan sonra ele geçirilir.
- 14 6 ya da 7 Temmuz: Haçlıların yüzer engeli kaldırması ya da sökmesiyle Haliç'e giren Venedik gemileri Bizans gemilerine ele geçirir veya batırılır.
- 15 10-11 Temmuz: Venedik donanması Konstantinopolis'in Haliç surlarına saldırıya hazırlanır.
- 16 11 Temmuz: Haçlı ordusu Haliç üzerindeki bir köprüyü geçerken Bizanslıların engelleme çabalarını boşa çıkarır. Ardından Aziz Kosmas ve Damianos Manastırı yakınında ordugâh kurarlar.
- 17 11 Temmuz: III. Aleksios olayları "Alman İmparatoriçe'ye ait dairelerden" izler.

- 18 12-17 Temmuz: Haçlılar ve savunmacılar arasında yakın mesafeden menzilli mûsade ve düşman süvari kuvvetleri arasında kısa çarpışmalar.
- 17 Temmuzda büyük bir saldırı kalkışa Haçlılar geri püskürtülür.
- 19 17 Temmuz: Venedikliler Petria Kapısı ile Evergetes Manastırı yakınındaki surlara saldırıma üzere Haliç'i geçerler.
- 20 17 Haziran sabahı: III. Aleksios Haçlıların sağ kanadına gözdağı vermek için Romanos Kapis'i'nden yapılan büyük bir hücumu komuta eder.
- 21 17 Temmuz: Bizans piyadesi Haçlı ordugâhıyla karşılaşmak amacıyla Blahernai Sarayı'ndan huruç yapar.

İLK KONSTANTINOPOLİS KUŞATMASI VE ŞEHRİN FETHİ, 23 HAZİRAN-18 TEMMUZ 1203

Haçlılar prens Aleksios Angelos'un halk tarafından iyi karşılanacağı beklentisiyle Bizans payitahtının kapılarına dayandılar; ama tersi olunca şehre saldırdılar ve sonunda Bizanslıları yeni hükümdarı kabul etmeye zorladılar.

22 17 Temmuz: Haçlılar üçü imparatorla karşılaşmak, diğer dördü de geriye ve ordugâhı korumak üzere yedi tabura ayrılır. Her biri hemen gerisinde üç ya da dört piyade bölüğü bırakır. Eli silah tutan yamaklar Bizans piyadesiyle yüz yüze gelir.

23 17 Temmuz: Flandra kontu ile III. Aleksios birbirlerine doğru ilerler. Ardından Kont ve Flandralı Henri geri çekilir, fakat onlara katılmayan St. Pol kontu ile Pierre d'Amiens Bizanslılara doğru yürürler. Flandra kontu geri çekilmekten vazgeçer. Bizans kanat kuvveti imparatora katılır. Her iki ordu aralarında Konstantinopolis'e su taşıyan büyük su yolu durduğu halde bekler.

24 17 Temmuz: III. Aleksios şehre geri çekilir.

25 17 Temmuz: Haçlı surları içindeki yapıları ateşe veren Venedikliler, ele geçirdikleri tahkimatı tahliye ederler.

26 17-18 Temmuz: Yangın Konstantinopolis'in kuzeybatısına büyük zarar verir.

27 17-18 Temmuz gecesi: Selimbria Kapsı'ndan kaçan III. Aleksios Develtum'a yönelir.

28 18 Temmuz: Bizans aristokrasi II. İsaakios Angelos'u tekrar tahta geçirir.

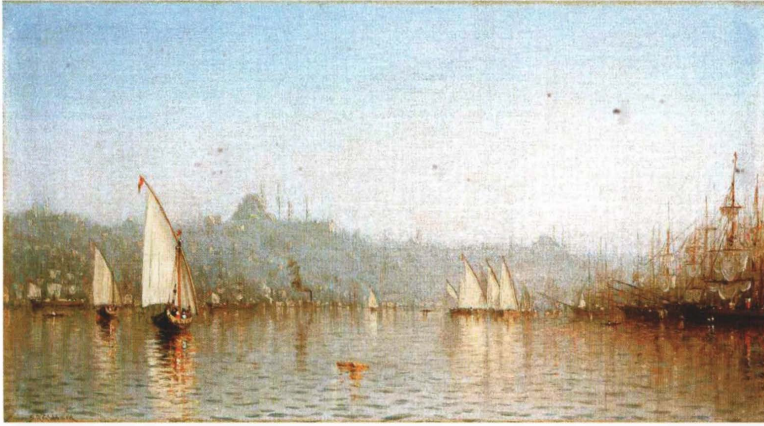
29 17-18 Temmuz gecesi: Prens Aleksios Angelos'un kampı terke etmesine izin vermeyen Haçlılar ve Venedikliler, onun ortak imparator yapılmasında ısrar ederler.

30 1 Ağustos: Aleksios, Angelos ortak imparator IV. Aleksios olarak taç giyer.

31 31 Ağustos: Ayaklanma ve Haçlıların "Mitaton" Camii'ni yakması büyük çaplı yangınlara neden olur.

Venedik donanması Haliç'e girer girmez burada korunan Bizans gemilerine saldırdı ve birçoğunu ele geçirdi; diğer gemiler ise kıyıya (Sanford R. Gifford'un tablosu).

yaklaşık konumu bugünkü Yeraltı Camii'nin bulunduğu alana düşen bu kuleye saldırmaya karar verdiler. Galata Burcu İngilizler, yerleşik tacir cemaatinden Pisalılar, Geneviani (muhtemelen Cenevizliler) ve Dakyalılardan (muhtemelen Macar ya da Kıpçaklar) müteşekkil hatırı sayılır bir garnizona sahipti.

Haçlı süvarisi takipten döner dönmez, ordu yeniden nizam tuttu ve kadirgalar, üzerlerindeki taş fırlatan makinelerin aynı zamanda karadan da saldırıya maruz kalan surları dövmesi için olabildiğince kıyıya yaklaştılar.

Bu sert, fakat tek taraflı çarpışma neticesi Galata Burcu şiddetli hücumla 6 Haziran'da ele geçirildi. Göründüğü kadarıyla olayları Konstantinopolis'ten gözlemleyen vakanüvis Niketas "Kısa bir direnişin ardından savunmacıların kaçışı seyredilecek manzaraydı"

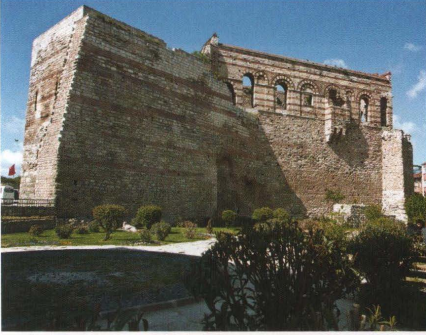
diye yazmıştı. "Bazıları katledildi ya da canlı yakalandı diğerleri ise zincir sanki bir ip imişçesine üzerinden aşağı kayarak Roma *triremelerine* bindiler. Berikiler ise tutunamayıp baş aşağı derin sulara düştüler."

Haçlılar şimdi zincirin kuzey ucunu kontrol altına almıştı. Büyük yüzen kütüklerin desteklediği, yaklaşık 750 m boyunca uzanan masif demir halkalardan müteşekkil bu dikkat çekici cihazın üzerinde oynak bir yürüme yolu vardı. Birkaç Bizans gemisi istinat noktası göreviyle zincirin iç kısmı boyunca demirlemişti. Galata Burcu'nu ele geçiren Haçlılar demirin kuzey ucunu kırmak yerine muhtemelen açmışlardı. *Aquila* adında büyük bir geminin demiri mahmuzlayıp kıldığı yönündeki iddia pek mümkün değildir. Her nasıl ise, zinciri aşan Venedik gemileri Haliç içinde-

s. 56-57:

HALİÇ ZİNCİRİNİN KIRILIŞI, 5-6 HAZİRAN 1203

Acil bir durumda Haliç'in ağız yüzen bir engel ya da zincirle kapatılıyordu. Bunun kuzeydeki demir yeri, güçlü bir garnizona sahip bulunan Galata Burcu ismiyle bir tahkimatla korunuyordu. Haçlılar ve Venedikliler Galata mahallesini ele geçirip büyük kısmını ateşe verdikten sonra bu burca saldırdılar. Venedikliler aynı zamanda bazı kadirgalarını hemen doğuda karaya yanaştırdılar. Böylece "hafif kuşatma makineleri" Bizanslı savunmacıları siperde kalmaya zorlayabiliirdi. Şiddetli bir çarpışmadan sonra Haçlılar Galata Burcu'nu aldı. Burçtaki garnizondan bazıları yüzen engelin üzerindeki güvensiz yürüme köprüsü üzerinden kaçtı. Diğerleriyse engel boyunca demirlemiş eski Bizans gemilerine sığındı, fakat yazılanlara göre çoğu Haliç'te boğuldu. Bu durum Venedik donanmasının Haliç'e girip burada bulduğu Bizans gemilerini ele geçirmesine ya da yok etmesine fırsat verdi.

Solda: Blahernai Sarayı'nın kalıntıları surlarla çevrili şehrin en kuzey köşesinde yükselir (Halûk Çobanoğlu).

Sağda: Konstantinopolis'i savunanlar 1203 ve 1204'te surlarına karşı kullanılan makineler karşısında şaşırmış olamazlardı, çünkü benzer kuşatma silahları kendi askeri el kitaplarında resmedilmişti (Vatikan Kütüphanesi, Cod. Gr. 1605, Roma).

ki Bizans gemilerini zapt ettiler, yaktdılar veya karaya oturttular.

1453'te Konstantinopolis'i fetheden Osmanlı ordusunun aksine nispeten az mevcutlu Dördüncü Haçlı ordusunun komutanları, saldırılarını şehir savunmasının sınırlı bir kesiminde yoğunlaştırmaları gerektiğini biliyorlardı. Bu amaçla, Haçlılar Blahernai'deki kara surlarına saldırırken Venedik donanmasının da Haliç surlarının batı ucuna hücum edebileceği kuzey-batı köşesi seçildi. Bunun üzerine Haçlılar 10 ya da 11 Temmuz'da, büyük ihtimalle daha önce geri çekilen Bizans askerleri tarafından kullanılmış köprü vasıtasıyla Haliç'i geçtiler. Niketas'a göre burada "yakındaki köprü civarında ve Tripetos Lithos [Delikli Taş] adlı yer çevresinde konuşlanmış Roma birliklerinin zayıf direnişiyi karşılaştılar."

Ardından ordugâh kuran Haçlılar Blahernai Sarayı'na dönük bir kuşatma mevzii tuttular. Niketas'a bakılırsa ordugâh "bir tepe çevresinde hendekler ve ahşap kazıklı çitlerle bölündü... Surüzindeki savunmacılar kurulan çadırları görebiliyor ve Girolimnos'a [sarayın hemen batısındaki kara kapısı] bakan arazi-deki askerlerle nerdeyse sohbet edebiliyorlardı." Bu sırada kuşatma makinelerini ayağa kaldıran Venedikliler bazı gemilerin üzerindeki merdivenlerden tırmanıyorlardı.

Taraflar taş fırlatan kuşatma makineleriyle birbirlerini yaklaşık bir hafta boyunca dövdüler. Haçlı gülleleri saraya, savunmacıların da taarruzcuların çadırlarına kadar ulaşıyordu. Görünen o ki Niketas, imparator III. Aleksios'un eylemsizliğinden dolayı bilhassa şaşkınlığa düşmüştü. Bizanslıların gerçekten de cesarettten ziyade eşgüdömlü komutanlığa ihtiyacı vardı. Niketas'ın kelimeleriyle "her iki taraf da gün içinde birçok kez özel süvari saldırısı düzenledi ve şövalyeyle süvari cesaretin verdiği heyecan ve coşku içinde cirit atma rekabetine giriştiler."

İlk büyük saldırı 17 Temmuz'da Blahernai Sarayı'na yapıldı, fakat Bizans hizmetindeki Pisalılar, İngilizler ve Danimarkalıların verdiğirdi büyük zayıata uğrayan Haçlılar geri püskürtüldüler. Montferratlı Boniface'ın birliğindeki Raimbaut de Vaqueyras "*Destansı Mektup*"unda anlattığı gibi bu ilk saldırılarda görev almıştı:

Blahernai Sarayı'nda bayrağın altında,
Durdum bir Brabantı gibi silahlanmıs,
Migferim, zincir gömleğim ve gambesonumla.

1204 kuşatmasında da yer alan Raimbaut, mektubunda, saldırı sırasında aldığı yarının karşılığını markiden ister:

12. yüzyılda Blahernai Sarayı'nı içine alacak şekilde uzatılan Konstantinopolis'in eski kara surlarının kuzey ucu, tahkimat sanatına dair daha modern birkaç fikri de gösterir (Emre Yalçın).

Ve Petrion kulesinin altında çarpıştım,
Ve orada zırhımın altından yara aldım¹⁰.

Robert de Clari Venediklilerin kullandıkları kuşatmak makinelerinden özellikle etkilendiği:

Gemilerin yelkenlerini destekleyen 55 m uzunluğundaki serenleri toplanan Duka Dandolo, bunları birbirine sıkıca birleştirip sağlam halatlarla direklere bağlattı; üzerlerine köprüler yerleştirdi ve yine sağlam halatlardan korkuluklar yaptırdı. Köprü o kadar genişti ki, üç zırhlı şövalye üzerinden yan yana geçebiliyordu. Duka köprüünün çok iyi döşenmesini, kenarlarının yelken bezi ve diğer kalın malzemeyle örtülmesini sağladı; öyle ki, saldırı için köprüye çıkanlar ne arbalet zembereklerinden ne de diğer oklardan endişe edecekti.

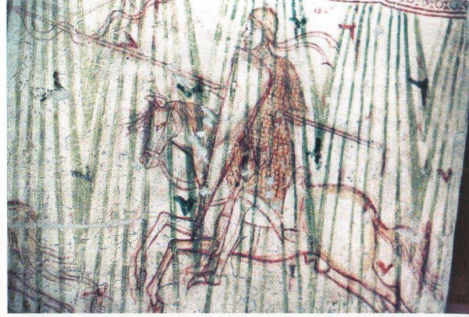
Aynı derecede etkilenen Niketas "Gemiler yangından zarar görmemeleri için öküz derileriyle örtüldü ve kandilisarlar [yelken halatları -ç.n.] halat basamaklı tırmanma merdivenleri gibi tasarlandı. Bunlar direklere bağlı halatlarla indirilip kaldırılabilirdi... Ardından kulelerin üzerindeki savunmacılarla karşı karşıya geldiler ve onları kolayca defettiler, çünkü

daha yüksek bir yerdediler ve oklarını yukarıdan fırlatıyorlardı." Haliç'e dönük 25-30 kulenin ele geçirilmesiyle sonuçlanan Venedik saldırısının, Haçlıların karaya dönük surlardaki taarruzuna göre daha başarılı olmasının sebebi açıkça buydu.

III. Aleksios kriz sırasında etkili bir eyleme geçerek Haçlı saflarına büyük bir ani huruç gerçekleştirdi. Bu taktik bir başarı sağladı, ama zaten moralleri kırılğan Bizanslılar üzerinde talihsiz bir etki de yarattı. Önemli bir kuvvetin başına geçen III. Aleksios 17 Temmuz günü erken saatlerde Likos (Bayrampaşa) Deresi'nin güneyindeki Aziz Romanos Kapısı'ndan (Topkapı) geçti. Bu harekete karşı mesafeli duran Niketas, "Düşman kara kuvvetleri bu büyük orduyu birden bire karşılarında gördüklerinde tüyleri ürperdi. Aslında imparatorun askerleri düşmana karşı tek vücut hâlinde ilerlese bir kurtuluş çabası gösterilmiş olacaktı, ama yayılan firar düşüncesi ve imparatorun yanındakilerin pısrırlığı, Aleksios'un gerekeni yapmasına engel oldu" diye yazar.

Robert de Clari 17 taburdan müteşekkil Bizans ordusu hakkında detaylı bir değerlendirmeye yapar, ama sayıları abartır. Ordunun büyük bölümü, Haçlı ordugâhını ve imparatorla karşılaşmak üzere saf tut-

¹⁰ Linskili, J., *The Poems of the Troubadour Raimbault de Vaqueiras* (The Hague, 1964), s. 310.

Tıpkı perde gibi görünecek şekilde resmedilmiş bir 13. yüzyıl duvar resminde, atlı okçuyu kovalayan bir gönderli süvari, tasvir edilmiştir. Resim Adriya'nın kuzey kıyısındaki Aquileia Bazilikası'nın altında bulunan Massenzio yeraltı mezarlığındadır (yazarın fotoğrafı).

muş Haçlı süvarisinin kanadını tedit etmek üzere ayrılmış, azımsanmayacak sayıdaki bir piyade kuvveti ise surlar ve Haçlı ordugâhı arasında toplanmak üzere ortaya çıkmıştı. Genel bir muharebe bekleyen Flandra Kontu, kendi taburunu öncü koydu. Amiens beyi ve St. Pol kontu Pierre'in adamları ikinci, Henri de Hainault ve Almanlar ise üçüncü sırada dizilmişlerdi. Her bir süvari birliği, üçya da dört birlik kadar miktardaki

hemşehri "yaya çavuş" tarafından yakından takip ediliyordu. Bu sırada diğer taburlar ordugâhı korumak üzere ihtiyat kuvvet oluşturdu. Başkomutan sıfatlı Montferratlı Boniface aynı anda ilk artçı taburun da başındaydı. Onun ardından Louis de Blois ile Champagne ve Burgonya şövalyeleri geliyordu. Bu artçı taburlar, hücum taburları tamamen bozguna uğratılana dek yerlerinde kalmaları konusunda kesin emir almış-

Fidenza'daki Aziz Donino Katedrali'nin cephesindeki bu kabartma 1200 civarına ait olsa da, askeri teçhizat şaşırtıcı şekilde eski modadır (yazarın fotoğrafı).

lardı. Diğer taraftan, "seyisler ve aşçı yamakları" dâhil, silah ve zırh namına ne bulabilirdiye kuşanan diğer bütün adamlar Bizans piyadesine karşı saf tutmuşlardı.

Haçlı ve Bizans süvarisi arasındaki karşılaşma Robert de Clari tarafından çok detaylı bir şekilde anlatılmıştır, ama Clari'nin sonuca dair açıklamaları yanıltıcı olabilmektedir. Görünen o ki, Flandra kontu ile imparator III. Aleksios "çeyrek fersah" (yaklaşık 1 km) mesafeden birbirlerine doğru ilerlemeye başlamışlardı. St. Pol kontu ile Henri de Hainault'nun taburları ise "piyadeleri atlıların kuyruklarına tutunmuş halde" arkadan geliyorlardı. Flandra kontu "iki arbalet atışı" kadar ilerlediğinde danışmanları kendisini uyararak sağ kanadındaki diğer düşman süvarisi tarafından imha edilme tehlikesinin bulunduğunu söylediler. Bu yüzden o da kardeşi Henri gibi geriye döndü. Ne var ki, Amiens beyi ve St. Pol kontu Pierre'in askerleri "Lordum! Lordum! Flandra kontu geri dönüyor! Ön safları artık size bıraktı. Şimdi, Tanrı'nın adıyla oraya yerleşelim!" diye bağışmaya başladılar. Askerler, Flandralı Baudouin'in geri çekilmeleri için verdiği acil emirleri dinlemeyerek ilerlemeye devam edince o da peşlerinden gitmek zorunda kaldı ve sonuçta hem süvari hem de ona eşlik eden piyadenin başlattığı yavaş ve oldukça düzensiz bir Haçlı hücumu meydana geldi.

Kısa süre sonra, iki ordu da okçular ve arbaletçilerin karşılıklı atış yapabileceği kadar yakınlaşmıştı. Yine de aralarında, ilk önce Haçlıların ulaştığı küçük bir tepe bulunuyordu. İmparator III. Aleksios bu noktada ordusunu durdurarak Haçlı ordugahını tehdit altında tutan Bizans taburlarıyla birleşti. Gerçekte, Bizanslılardan ziyade artçılarından ve müstahkem ordugâhlarından uzaktaki Haçlılar korku içindeydi. Ordular arasında hâlen "büyük kanal," yani Konstantinopolis'e içme suyu taşıyan su yolu duruyordu. Burayı geçmek tehlike arzettiğinden, Haçlı komutanları bir toplantı yapmaya karar verdiler.

Toplantı sırasında şehir surlarının gerisine çekilen III. Aleksios sonucu belirlemiş oldu. Venediklileri kazançlarından vazgeçip Haçlıları takviye etmeye zorlayan ani saldırısı taktik açıdan işe yaramıştı; fakat Venedikliler Haliç surlarına bitişik binaları ateşe vermişlerdi. Kısa sürede kontlerden çıkarak yerleşim alanlarına yayılan yangın, muhtemelen III. Aleksios'un

geri çekilme kararında etkili olmuştur. Konstantinopolis içindeki ilk yangın 18 Temmuz'a kadar devam etti ve tahminen 1.250.000 m²'lik bir alana zarar verdi.

17 Temmuz gününün sonuna gelindiğinde kuşatmacılar hiçbir kazanım elde edemeden ağır kayıplar vermişlerdi. Ancak onların bilgisi dışında, feci yangın ve imparatorun geri çekilmesi Konstantinopolis ahalisini o kadar öfkelen-dirmişti ki, III. Aleksios Bizans aristokrasisi ve ordusundaki desteğini kaybetti. Yaklaşık 450 kilo altın yanında değerli taşlardan ve yarı saydam incilerden yapılmış imparatorluk ziynetlerini de yanına alan III. Aleksios geceleyin kaçtı ve Burgaz Körfezi'ndeki tahkimli Develtum kasabasına yöneldi. Bizans sarayı şimdi II. İsaakios'u tekrar tahta geçirmişti, ama olayların bu şekilde gelişmesinden dolayı şaşkına dönen Haçlılar II. İsaakios'un oğlu prens Aleksios'un ortak imparator olmasında ve her iki hükümdarın da Aleksios'un aylar önce kendilerine verdiği sözleri yerine getirmesinde ısrar ettiler. Nihayetinde Bizanslıların buna razı olmasıyla, IV. Aleksios adını alan prens 1 Ağustos 1203'te taç giydi. Dördüncü Haçlı Seferi'nin yolundan sapışı görüldüğü kadarıyla başarı getirmişti.

HUSUMETE YUVARLANIŞ

Ashında Bizans yönetimi söz verdiği erzak yardımı ile mali ve askeri desteği sağlayacak durumda değildi, ama Haçlılar için Venediklilere olan borçlarını kapatacak bir başlangıç ödemesi yeterliydi. Bunun yerine, ortak imparatorlar kendilerini sıradan vatandaşların gözünden düşürecek bir harekette bulunarak kilise hazinelerine el koydular. Rum Ortodoks Kilisesi ise aksine protestodan kaçınıyordu, çünkü Niketas'a göre kendisine "Malta spanyeli gibi yaltaklanması öğretilmişti".

Haftalar aylara döndükçe, her iki tarafın komutanları kendilerini giderek güçlenen bir durum içinde buldu. Haçlı komutası, takipçilerine söz verdiği üzere seferi Kutsal Topraklar'a götürmek hususunda ya yetersiz ya da isteksizdi. Ortak imparatorlar II. İsaakios ile IV. Aleksios ise halkın ve Haçlıların talepleri arasında sıkışıp kalmışlardı. Bu sırada Bizans'ın önde gelenleri arasında kuvvetli direniş yanlısı olanlar vardı. Bunlardan biri olan savaşçı asilzade ve siyasi suçlu Aleksios Dukas, serbest bırakılmış ve imparatorun *protovestarios*u yapılmıştı. Robert de Clari aynı za-

Konstantinopolis kara surlarının Haliç boyunca uzanan deniz surlarıyla birleştiği yerdeki tahkimat özellikle Dördüncü Haçlı Seferi'nden önceki on yıllarda birkaç kez güçlendirilmiştir (Halük Çobanoğlu).

manda bir "Konya sultanının" –Konstantinopolis'te sığınmacı durumundaki I. Gıyaseddin Keyhüsrev olduğu nerdeyse kesindir– Haçlılara ittifak teklif ettiği ni öne sürer. Bu hikâyenin ardındaki gerçekler bilinmemektedir, fakat Robert'e göre Haçlı komutanları "Konstantinopolis gibi büyük bir meseleyi olduğu gibi bırakmanın tehlikeli olacağına karar verdiler... Sultan bunu duyunca oldukça gücümüş hâlde ayrıldı." Gıyaseddin gerçekte Selçuklu iç savaşının sürdüğü Anadolu'ya geri döndü.

Yaşlı II. İsaakios, şimdi nerdeyse kesin olduğu üzere, bunaklıktan mustarıptı. Bu sırada oğlu imparator IV. Aleksios merkezi idarenin hâkimiyetini genişletecek ve kaçak III. Aleksios'un yakalanmasını sağlayacak müşterek bir Haçlı-Bizans seferi önerisinde bulundu. Montferratlı Boniface, Flandralı Henri ve Hugues de St. Pol komutasındaki bir Haçlı kuvveti, Niketas'a göre "on altı bin funt altın" teklifinden sonra, buna katılmaya razı oldu. Böylece, IV. Aleksios ve müttetikleri Ağustos 1203 ortalarında Trakya'ya girip aralarında

Hadrianopolis'in de bulunduğu birtakım şehirleri düzenledikleri baskınlarla ele geçirdiler. III. Aleksios bunun üzerine daha batıya doğru kaçtı.

Öte yandan, daha önce Bizans imparatorunu desteklemiş Pisalı ve Amalfililer de dâhil birkaç eski Latin Konstantinopolis sakini, patlak veren bir ayaklanmada Rumlar tarafından öldürdü; sağ kalanlar ise Haçlılara ve Venediklilere katılmak üzere kaçtılar. Ertesi gün, Haliç'i geçen bir silahlı Batılı çetesi, Selahaddin'le dostluğun nişanesi olarak inşa edilmiş küçük bir camiyi mukabele olsun diye saldıracıydı ve 21 Ağustos'a kadar süren bir yangın daha başlattı. Avrupa tarihindeki en büyük şehir yangınlarından birine dönüşen bu kundakçılık, yaklaşık 100.000 kişiyi evsiz bıraktı.

Her şeyi yakıp yıkan Batılılar Konstantinopolis'e getirdiği için halk bu sefer imparator IV. Aleksios'u suçladı. Başkente geri dönen genç hükümdar babası II. İsaakios'u tahttan indirip gözlerine mil çektirenleri asarak direnişi kırmaya çalıştı ve nefretleri üzerine çeken müttetiklerinden kendisini görünüşte uzaklaştırdı.

Solda: Dördüncü Haçlı Seferi'nden hemen önce ya da sonra yapılmış vitraylı pencerede Aziz Nicaise'in öyküsü (Louvre env. OA 6006 ve OA 6119, Paris. Yazarın fotoğrafı).

Sağda: 1190-1220 arasında yapılmış ve Canterbury kasabasının Danimarkalılar tarafından kuşatılmasını tasvir eden vitraylı pencere, Canterbury Katedrali. Bu sahne, Dördüncü Haçlı Seferi sırasında saldırılarla savunmacıların karşı karşıya kaldığı zorlu çarpışmaya benzer bir manzara sunar.

Halk desteği yine de yavaş yavaş azalan IV. Aleksios, gelecek ödemeleri, resmi bir uyarıyı müteakip, 1 Aralık 1203'te askıya aldı. Haçlılar kendi hesaplarına imparatorun onlara söz verdiğine inandıkları şeyi, yani Kutsal Topraklar'a yaptıkları seferi sürdürecektir para yardımını istiyorlardı. Bizanslılar üzerinde bu amaçla baskı kurmak için çevre bölgeleri yakıp yıkip yağmaladılar.

Neticede çıkan kısa süreli çarpışmalarda Niketas'a göre "sadece Aleksios Dukastahtı ve vatandaşların desteğini kazanmak için Latinlere karşı savaşmayı göze aldı." Tripetos Lithos yakınlarında 7 Ocak'ta vuku bulan bir çarpışma sırasında Dukas'ın atı sendeledi ve "eğer şehirden gelmiş genç bir okçu grubu orada hazır bulunup onu cesaretle savunmuş olmasaydı" esir alınacaktı. Bizans yönetimi Haçlılara karşı etkili bir eyleme girişmek konusunda ikiye ayrılmış olmasına rağmen, şehir tahkimatını güçlendirmek için ciddi çaba harcadı. Robert de Clari 1203-1204 kışı sırasında Bizanslıların "taş kuleleri üzerine büyük ahşap kuleler" inşa ettiklerini ve "bunları dışardan sağlam kalaslarla kaplayıp hayvan derisiyle örtmek suretiyle Venedik gemileri ve merdivenlerinden çekinmediklerini" anlatır.

Savunucular aynı zamanda Haliç'te demirli Venedik donanmasını yok etme girişiminde de bulundular. Robert de Clari'ye göre, "geceleyin şehirdeki Bizans gemilerini ele geçirdiler, hepsini kuru dallarla doldurdular ve aralarına domuz yağı döküp ateşe verdikten sonra denize saldılar." Ne var ki Venedikliler bu ateş gemilerine karşı hazırlıklı olduklarından hasar verilemedi. Bizanslılar aynı taktiği iki hafta sonra tekrar denediler, ama "oraya gelmiş bir ticaret gemisini yakmanın" dışında yine başarı sağlayamadılar. Rus ya da İskandinav Varg Muhafız askerlerinin anılarından müteşekkil *Novgorod Vakayinamesi*'nde "İsokoviç'in (II. İsaakios'un oğlu IV. Aleksios) düşmanı uyardığı" iddia edilir.

Bizans'ın sabrı sonunda 25 Ocak 1204'te tükendi. Sokaklardaki kargaşaya karşı destek için yüzünü Haçlılara çeviren IV. Aleksios, Aleksios Dukas tarafından zindana atıldı. Bu sırada yaşlı ve zihni bulanık ortak imparator II. İsaakios öldü. Birkaçgün boyunca, ayakta kalıyormuş gibi görünen Nikolaos Kanabos adlı genç bir asilzadeye takmaya çalıştı. Kesin tarihi bilinmemekle birlikte, bu sırada artık kendisini imparator ilan etmiş

bulunan Aleksios Dukas, talihsiz Nikolaos Kanabos'un ölüm cezasına çarptırdı. V. Aleksios Dukas'ın 5 Şubat 1204'te taç giymesiyle, bir süreliğine, başkenti Haçlılarla Venediklilere karşı birleştirebilecek kararlı bir Bizans hükümdarı mevcutmuş gibi göründü. Ne var ki sabık imparator yeni imparatora tehdit teşkil ettiği düşünüldüğünden dolayı 7-8 Şubat gecesi boğdurulmuş olmasına rağmen, Batılılar kendi vesayetlerindeki IV. Aleksios'un davasını terk etmeyi reddediyorlardı.

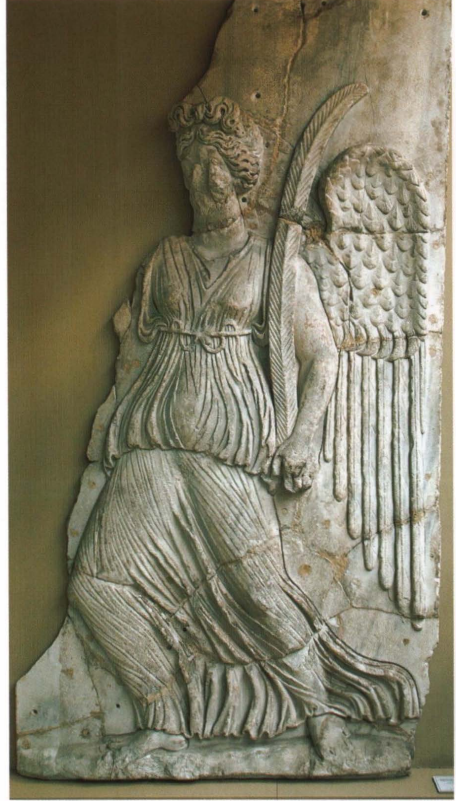
Sahne nihai karşılaşma için kuruluyor; V. Aleksios Konstantinopolis savunmalarını güçlendirirken şehir dışında da daha aktif harekât yürütüyordu. Ancak ümitsizce nakde ihtiyacı olduğundan, seleflerinin yüksek mevkilere getirdiği memurlara baskı yaparak mevkilerini korumaları karşılığında bunlardan para talep etti.

Bizans hükümeti bu kriz esnasında ayrıca Anadolu Selçukluları'yla da temasa geçti, ama hâlen iç savaşla uğraşan Selçuklular hiçbir şey yapamazlardı. İmparator V. Aleksios kendi başındaydı, ama Haçlıların üzgürsüzlüğü durumunun daha kötüleşmesini engelledi. 1204 kışında ya da bahar başında, "Rumkiran Kaloyan" lakaplı Bulgar hükümdarı II. İvan Haçlılara Bulgaristan'ın bağımsızlığını tanıma karşılığı ittifak teklif etti. Ancak, görüldüğü kadarıyla Bulgar hükümdarını şimdi kendileri için istedikleri topraklardaki bir asi olarak gören Haçlı komutanları ona aşağılayıcı bir mektup gönderdiler.

Her iki taraf da artık Konstantinopolis çevresinde yiyecek aramak zorundaydı. Bizanslılar Haçlıları engelleyecek kadar güçlü değildi. Haçlı ordusu ise şehre giren yiyecek katarlarını ve yardımcı Bizans kuvvetlerini engellemek için çok küçüktü. En büyük çarpışma Şubat'ta, Henri de Hainault'nun komutasındaki yiyecek toplayıcılarına karşı V. Aleksios bir pusu kurduğunda yaşandı. Haçlılar Fileas bölgesinden dönüyordu. Yeri tam olarak tespit edilememekle beraber burası, Konstantinopolis'in kuzeyinde, Karadeniz kıyısında yer alan Kilyos olabilir.

Her iki tarafın da mevcudu azdı, fakat Bizanslılar saldırıya geçtiğinde mutat savunma nizamına geçen Haçlılar, atlı şövalyelerin önüne sekiz arbaletçi yerleştirdiler. Robert de Clari yine en dramatik anlatımı sunar:

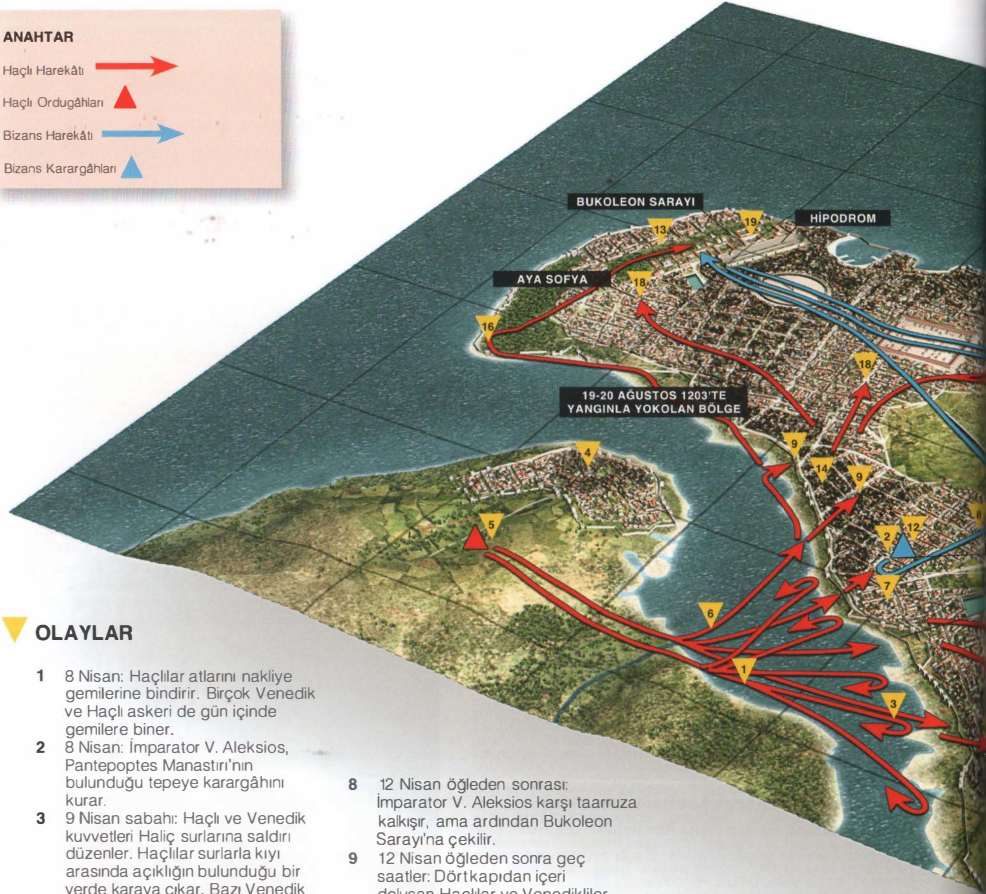
Hain imparator Murcuflor [V. Aleksios] komutasındaki Grekler hızla yaklaştılar; siddetle ve acımasızca üzerlerine çıktılar. Ancak Tanrı'nın merhameti sayesinde hiç bir Frank'ı atından düşüremediler. Greklerin kendilerine doğru her yönden akan ettiğini görünce kargılarını bırakan Franklar, costiaular ile misericordaları [büyük ve küçük hancerler] çıkararak kendilerini cesurca savundular ve birçok Grek öldürdüler.

Bizans zamanında muhtemelen "imparatorluk kapısı" konumundaki Balat Kapısı, Blahernai Sarayı'nı Haliç'e bağlıyordu. 1894'teki büyük İstanbul depreminde yıkılıp denize dökülen Balat Kapısı'ndan geriye, dış cephesini süsleyen bu büyük boyutlu Nike kabartması kalmıştır (İstanbul Ark. Müz., Haluk Çobanoğlu).

ANAHTAR

- Haçlı Harekâtı →
- Haçlı Ordugâhları ▲
- Bizans Harekâtı →
- Bizans Karargâhları ▲

OLAYLAR

- 1 8 Nisan: Haçlılar atlarını nakliye gemilerine bindirir. Birçok Venedik ve Haçlı askeri de gün içinde gemilere biner.
- 2 8 Nisan: İmparator V. Aleksios, Pantepotes Manastırı'nın bulunduğu tepeye karargâhını kurar.
- 3 9 Nisan sabahı: Haçlı ve Venedik kuvvetleri Haliç surlarına saldırı düzenler. Haçlılar surlarla kıyı arasında açıklığın bulunduğu bir yerde karaya çıkar. Bazı Venedik gemileri, doğrudan direk veya serenleri üzerinden yürünüp saldırılabilecek kadar yakın olan surlara hücum eder.
- 4 9 Nisan akşamüstü: İkinci duası zamanında Venedik dukası Haçlı komuta konseyini muhtemelen Galata'da toplar.
- 5 10-11 Nisan: Kidemli papazlar Haçlı ordusunun moralini yükseltmek için vaazlar verirken, "iffetsiz kadınlar" ordugâhtan sürülür.
- 6 12 Nisan şafağı: Haçlılar ve Venedikliler aynı bölgeye saldırır.
- 7 12 Nisan öğleden sonrası: Güçlü bir kuzey rüzgârı gemileri kıyıya daha da yaklaştırarak bazı burç ve surların düşmesine ve kapatılmış bir askeri kapının açılmasına fırsat verir.

- 8 12 Nisan öğleden sonrası: İmparator V. Aleksios karşı taarruza kalkışır, ama ardından Bukoleon Sarayı'na çekilir.
- 9 12 Nisan öğleden sonra geç saatler: Dört kapıdan içeri doluşan Haçlılar ve Venedikliler, imparatorun tepedeki karargâhını zaptederler. Montferratlı Boniface'ın askerleri muhtemelen safin sol ucundadır.
- 10 12-13 Nisan gecesi: V. Aleksios doğuya kaçar.
- 11 12-13 Nisan gecesi: Bizanslı kaçaklar çeşitli yönlere dağılır.
- 12 12-13 Nisan gecesi: Flandralı Baudouin Pantepotes Manastırı'nda karargâhını kurar.
- 13 12-13 Nisan gecesi: Bizans ekâbiri yeni bir imparator seçer, ama etkili bir direniş oluşturmayı başarmazlar.
- 14 12-13 Nisan gecesi: Haçlılar ve Venedikliler üçüncü büyük yangını başlatır.
- 15 13 Nisan: Vareg Muhafızlar, şehri terk eder.

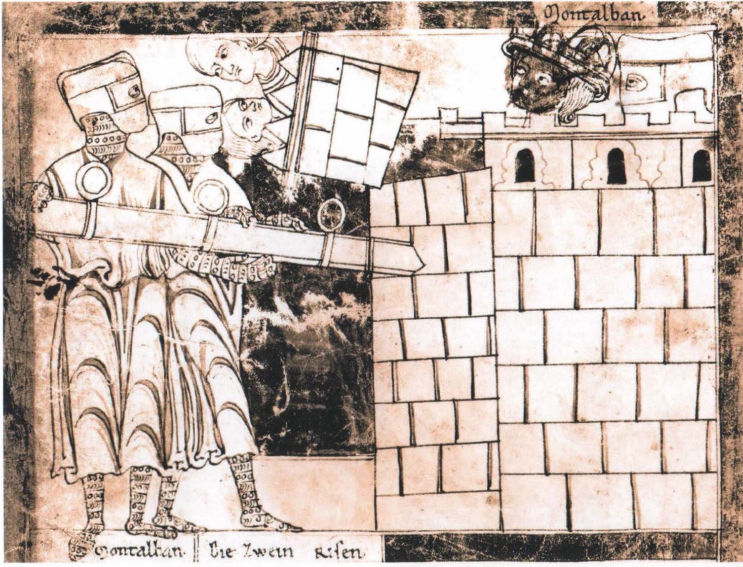
- 16 13 Nisan: Bukoleon Sarayı Montferratlı Boniface'a teslim olur.
- 17 13 Nisan: Blahernai Sarayı Flandralı Henri'ye teslim olur.
- 18 13-15 Nisan: İstilacılar üç gün boyunca yakıp yıkip yağmalayıp katliam yapar.
- 19 16 Mayıs: Flandra kontu Baudouin Konstantinopolis'in ilk Latin imparatoru olarak taç giyer.

Not: İzgara çizgileri 1 km aralıktır.

İKİNCİ KONSTANTİNOPOLİS KUŞATMASI VE ŞEHRİN YAĞMALANMASI, 9-13 NİSAN 1204

Yeni tahta çıkan Bizans imparatoru V. Aleksios Haçlıların istediği parayı veremeyince ya da vermek istemeyince, Haçlı komutanları mevcut Bizans yönetiminin devrilmesi gerektiğine karar verdiler.

Eniife
nakşedilmiş
baştan aşağı
zirhli şövalyeler
koçbaşıyla bir
kuleye saldırıyor
(Alm. Eym.
Kot. 282, var.
46 arka yüz,
Staatsbibliothek zu
Berlin).

Pusu kuvveti kaçtı, fakat bazıları esir alınmıştı: "Değerli taşlarla süslenmiş baştan aşağı altın ikonanın ve onunla birlikte imparatorluk peleriniyle alametlerinin esir düşmesine izin verdiler." Niketas'ın ifade ettiği gibi bu Bizanslılar için korkunç bir kayıptı: "Roma imparatorlarının en yakın generalleri gibi gördükleri Kutsal Meryem ikonası düşmanın eline geçmişti."

Aleksios müzakere için çabaladı, ama Niketas'ın "kötü Telhines'e" ("perdeli ayaklara" sahip antik cadılar) benzettiği Venedikliler, yine onun iddiasına göre, Bizanslıların barışçıl çözüm girişimlerini sabote ettiler. Niketas ayrıca ateşkesi bozdukları ve imparator Aziz Kosmas ve Damianos Manastırı dışında duka Dandolo'yla buluştuğunda onu esir etmeye çalıştıkları için Venediklileri suçlamıştır.

1204 Mart'ında Konstantinopolis'in açıkça fethine karar veren Haçlı ve Venedik komutanları, Bizans İmparatorluğu'nu aralarında paylaştiran resmi bir antlaşma düzenlediler. Askerler arasındaki herhangi bir şüphe, Konstantinopolis saldırısının ahlaki açıdan

Müslümanların elindeki Kudüs'e yönelik bir taarruza denk olacağı konusunda ordu rahiplerinin vereceği güvenceyle sözümlü ona bertaraf edilecekti. Geçmiş saldırılarından önemli dersler çıkaran Haçlı komutanları, Venediklilerin daha önce başarı kazandığı Haliç surlarına odaklandılar. Böylece, Büyük Perhiz süresince birçok gemiye taş fırlatan kuşatma makineleri, diğerlerine ise tırmanma merdivenleri yerleştirdiler. Niketas "Tepelelerinde flamalar dalgalanıyordu ve çarpışmak üzere üstü çıkanları büyük ödüller beklemekteydi" diye anlatır. Bizanslılar da boş durmuyordu; surların üstüne kalaslardan bir savunma hattı yerleştiriyor ve eskisinden çok daha yüksek kuleler inşa ediyorlardı.

İKİNCİ TAARRUZ VE YENİ İMPARATORLUK

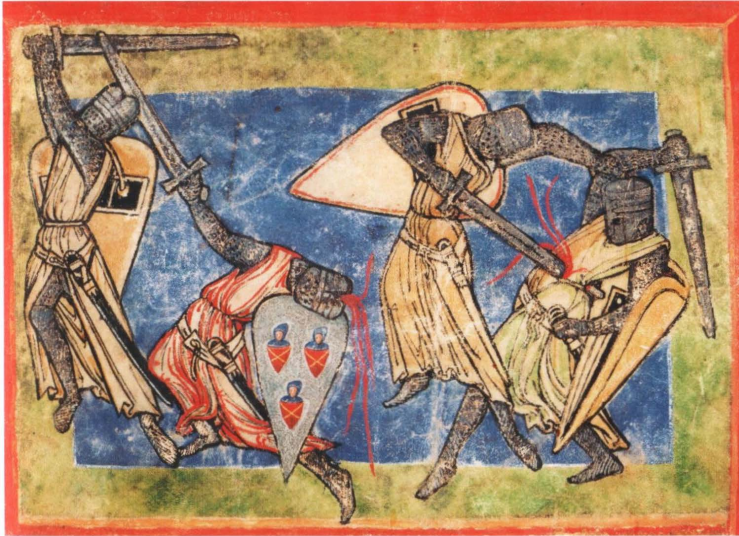
Dördüncü Haçlı Seferi'nin ikinci Konstantinopolis taarruzu 9 Nisan 1204'te başladı, ama bir önceki gün askerler Haliç'i geçmek için hazırlanmışlardı. Ville-

hardouin nasıl "bütün adamların teknelere doluğu- nu ve atlarını nakil gemilerine yerleştirdiğini" anlatır: "Her bir bölüğün kendi gemisi vardı ve hepsi yana yana dizilmişti. Gemiler, kadirgalar ve nakliyelerden ayrılmıştı." Villehardouin safın "bir Fransız fersahının yarısı kadar" (yani 1 kilometreden fazla uzunlukta) olduğunu söyler. Öte yandan Niketas düşmanın Blahernai Sarayı'ndan Evergetes Manastırı'na kadar uzanan surlara taarruz ettiğini belirtir. Bu sırada imparator V. Aleksios karargâhını surların hemen içindeki dik bir tepede bulunan Pentaportes Manastırı'nın (Eski İmarret Camii) yanına kurmuştu. Buradan düşmanın donanmasını, Haliç'i ve tehdit altındaki tahkimatı gözlemleyebiliyordu.

Haliç'in girintili çıkıntılı güney sahili Ortaçağ'da surların önünde yer yer ince bir şerit halinde devam ediyordu, fakat diğer kumsallar gemilerin savunma hattına çok yaklaşmasına imkân verecek derecede yakındı. Bundan dolayı 9 Nisan 1204'te Haliç'i erkenden geçen bazı gemiler askerlerini karaya bıraktı; diğerleri de savunmacılarla göğüs göğse çarpışacak kadar yakına geldiler.

Haçlılar lağımcıları atılan ok ve taşlardan korumak üzere, surlar ve kıyı arasında yeterli alan bulunan yerlerde karaya "zırhlı barakalar" çıkarmışlardı. Bu sırada Haçlı arbaletçileri, lağımcıların üzerine ok ve taş yağdıran sur üzerindeki savunmacıları hedef almıştı. Savunmacılar zırhlı barakalara karşı ayrıca yanıcı silahlar da kullanıyordu. Bu dönem boyunca kuşatmalarda görev alan lağımcılar sıklıkla surların ya da kulelerin altındaki toprağı oyma amaçlı yanal sığ galeriler açıyorlardı. Üstelik Haçlı lağımcıları deniz seviyesinin 1 metreden biraz üzerinde çalışmaktaydılar.

Ne var ki Bizans manevraları Haçlılar karşısında bir hayli etkili oldu; öyle ki, Robert de Clari'nin ifadesiyle "hiçbir adam [Haçlılara ait] bu makinelerin içinde ya da altında kalmaya cesaret edemedi." Clari ayrıca surları savunan baltalı İngilizler, Danimarkalılar ve Bizanslıların korkutucu etkisine değinir. Diğer noktalarda Venedikliler gemi donanımlarından surlara doğrudan saldırıyı denediler, fakat Niketas'ın anlattığı üzere, bu ilk saldırı şiddetli olmasına rağmen başarısızlığa uğradı:

Bu kanlı teke tek çarpışma sahnesindeki şövalyeler, tipik Alman silahları ve Dördüncü Haçlı Seferi zamanından zırhlı kuşanmışlardır (Jungfrauen Spiegel, Kestner Müzesi, Hannover).

Romalılar büyük avantaja sahipti. Hem tırmanma merdivenlerini taşıyan gemiler hem de atları nakleden dromonlar saldırıdaki surlardan geri püskürtüldüler. Birçok kişi şehrin kuşatma makinelerinden fırlatılan taşlarla yaşamını yitirdi.

Villehardouin de Niketas'la hemfikiridi:

Bilmelisiniz ki, o gün ordu Greklerden daha fazla adam kaybetti ve o zaman Grekler neşelendi.

Novgorod Vakaynamesi "vatandaşların 100 Frank öldürdüğünü" ileri sürer.

Cesareti kırılmış düşman Haliç'in kuzey tarafına çekilirken, Bizanslılar Robert de Clari'nin şahit olduğu üzere kutlama yapıyorlardı: "Şiddetle ıslık çalıp bağırmaya başladılar; surlara çıkarak arkalarını açtılar ve kaba etlerini gösterdiler". Ordugâhlarına dönen Haçlı ve Venedik komutanları bir kilisede konsey topladılar. İçlerinden bazıları şimdiki Konstantinopolis'in güneyindeki deniz surlarına saldırıyı öneriyordu, ama Venedikliler akıntının gemilerini boğazdan sürükleyeceğine işaret ettiler. Dolayısıyla neticede Pazartesi günü Haliç surlarına bir saldırı daha yapılmasına karar verildi.

Cumartesi ve Pazar gemiler ile kuşatma makinelerinin bakım ve onarımıyla geçti. Bu sefer tırmanma merdivenleri taşıyan tekneler çiftler hâlinde bağlanacak ve bu çiftlerden her biri savunmacılara sayıca üstünlük sağlamak için tek bir kuleye saldıracaktı. Robert de Clari moralî düzeltmek amacıyla harcanan çabaları anlatır:

Arından piskoposlar ordunun arasında vaaz verdiler... ve hacılara savaşın haklılığını, zira Greklerin hain, katil ve inancsız olduğunu gösterdiler... ve ordu içindeki iffetsiz kadınların bulup çıkarılması ve çok uzaklara gönderilmesi için emir verildi.

Pazartesi sabah erkenden Haçlı birlikleri bir başka saldırıya girişti. Villehardouin'in de belirttiği gibi, bu sefer "Şehirdekiler onlardan daha az korkuyorlardı... ve keyifleri o kadar yerindeydi ki, surlarda ve kulelerde insanlardan başka bir şey göremiyordunuz." Bu kez Haçlıların kuşatma köprüleri daha uzun olabiliirdi. *Novgorod Vakaynamesi* Haçlıların "birbirine bağlanmış 40 gemiyle geldiklerini... Diğer gemilerinin ve kadirgaların ise ateşle tutuşma endişesiyle geride durduğunu" yazar. Aslında at nakil gemileri, surlara doğrudan saldırmak yerine yine daha açık yerlerde kayaya yavaşmışlardı.

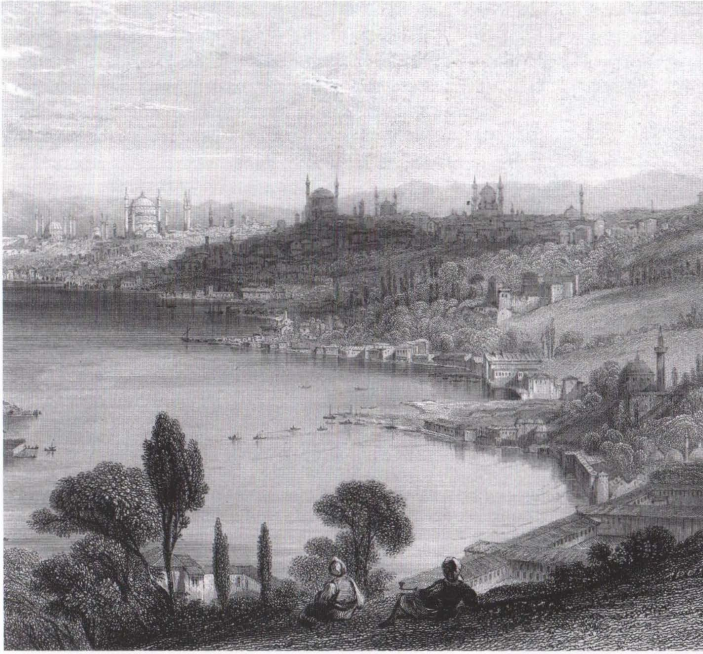
Bir kez daha rakip ordular birbirlerini mancınıklar, arbalet zemberekleri, oklar ve alev silahlarıyla bombardımana tuttu. Gemiler elbette ateşe karşı dayanıksızdı, fakat şehrin taş kuleleri üzerine eklenmiş yüksek ahşap yapılar da öyleydiler... Robert de Clari'nin gözlemllediği gibi, "Kuleleri örten hayvan derileri yüzünden ateş tutunacak yer bulamıyordu. Şehrin içindekilerse üç mancınık ortaya çıkardılar, ama gemiler kalaslar ve asma dallarıyla öyle iyi korunuyorlardı ki, bunlar ciddi hasara yol açamadı."

Savunmacılar gün ortasına kadar etkili oldular. Robert de Clari imparator V. Alekisos'un tepedeki karargâhından ordusunu idare ettiğini; "borazanların ve zilli teflerin ses çakarması sağlayarak büyük bir

s. 70-71:

PIERRE D'AMIENS VE ALEAUME DE CLARI KONSTANTINOPOLIS'E ZORLA GİRİYOR, 12 NİSAN 1204

Birbirine bağlanmış Venedik taarruz gemilerinin birinden çıkan adamlar, Haliç surlarındaki bir kulenin üst kısmına hâkim olur olmaz, on şövalye ve diğer 60 asker sahille sur arasındaki dar bir kumsal şeridinden güçlükle karaya ilerlediler. Komutanları kapatılmış küçük bir askeri fark etmişti. Adamları vakit kaybetmeden kendi silahları da dâhil ellerinde ne varsa onlarla saldırıya geçtiler. Bir insanın geçebileceği kadar büyük bir gedik açıldı, ama arından içerde bekleyen düşmanın sayısından dolayı Haçlıların cesareti kırıldı. Bu noktada Aleaume de Clari adında bir kâtip, kardeşi ünlü vakanüvis ve şövalye Robert de Clari bacağına yapışıp geri çekmeye çalışmasına rağmen, karışıklığın içinde ilerledi. Daha sonra, olağanüstü uzun, yapılı ve ağır zırhlı bir şövalye olan Amiens Şatosu kumandanı Pierre, Aleaume'u takip etti. Profesyonel askerlerden ziyade mahallî milislerden ibaret savunmacılar, "bir kaleye benzeyen" miğferi içindeki bu dev gibi Fransız'ı görünce dehşete düşerek saldırıya cesaret edemediler. Tahkimatın hemen iç kısmında, imparator V. Alekisos'un karargâhını kurduğu Pantepoptes Manastırı'nın dik kayalığı bulunuyordu. Bu Haçlı ilerlemesinin yarattığı tehlikeyi gören imparator bir karşı saldırı düzenlemeye çalıştı, fakat moralleri bozulmuş askerleri, düşmanla karşılaşmayı reddettiler. Konstantinopolis kaderine terk edilmişti.

Konstantinopolis'in kuzeybatı tahkimatının hemen ötesindekiengebeli arazi dar vadiler tarafından kesilmektedir. Dördüncü Haçlı Seferi kuvvetleri son büyük Bizans hücumunu işte burada püskürtmüşlerdi (W. H. Bartlett).

gösteri yaptığını; adamlarına cesaret vererek onları nerede ihtiyaç görüyorsa oraya gönderdiğini" görebiliyordu.

Robert de Clari sadece dört ya da beş geminin Bizans kulelerine erişebilecek kadar yüksek olduğunu iler sürer. Taarruzcular kulelere ulaştığında ve hava koşulları yardım ettiğinde bile gördüğü kadarıyla daha öteye gidemiyorlardı. Villehardouin, birbirine bağlı *Hacı* ve *Cennet* adlı bir çift gemi de -içlerinden biri Soissons piskoposuna aitti- dâhil birkaç geminin ani bir kuzey rüzgârıyla kıyıya sürüklendiği zaman kulelerden birinin nasıl ele geçirildiğini anlatır: "Gemilerden biri kulenin bir yanına, ötekisi diğer yanına yaklaştı... *Hacı*'nın merdiveni kuleye bitmişti."

Aynı olayı aktaran Robert de Clari de bir Venedikli'yle bir Fransız'ın gemiye monte edilmiş saldırı rampasını nasıl kullandığını tarif eder: "ve böylece

gemi bu kuleyle çarpışır çarpışmaz, Venedikli elleri ve ayaklarıyla elinden geldiğince kuleye tutundu ve sonunda kendisini karşı tarafa geçirdi." Bu cesur ya da gözü kara adam derhal kendisini baltalar ve kılıçlarla "parçalara ayıran" savunmacıların saldırısına maruz kaldı. Fakat dalgalar gemiyi tekrardan ileri doğru itince, André d'Urboise "dizleri üzerinde içeri atlayana kadar ayakları ve elleriyle kuleye tutundu." Venedikli silah arkadaşının aksine André baştan aşağı zırhlıydı; böylece düşmanın darbeleri "onu yaralayamadı." Bundan sonra "şövalye ayakları üzerinde doğruldu ve kılıcını çekti." Anlaşılan bu hareket savunmacıları o kadar korkutmuştu ki, ahşap üst kule terk edildi.

Niketas'a göre savunmacılar "yardımcı birlikler," yani profesyonel askerlerden ziyade mahalli milislerdi: "İlkinden sonra diğer şövalye de girince onun ardından birçok kuleye doluştu. Hepsini içeri girdiğinde, güçlü

halatları ellerine alıp gemiyi kuleye sıkıca bağladılar ve sabitledikten sonra gemiden daha fazla adam kuleye geçti." Ancak geminin hareketleri, ahşap kulenin yıkılma tehlikesi geçirmesine sebep olduğundan gemi halatlarından kurtularak serbest bırakıldı.

Bu tehdidi fark eden V. Aleksios karşı saldırı için askerlerini hareket geçirdi, ama Robert de Clari'ye göre başka bir gemi de ikinci kuleye yanaşmıştı ve o da aynı şekilde ele geçirildi. Bütün bunlara rağmen, Haçlılar ve Venedikliler sadece kulelerin üst kısımlarını ellerinde tutuyordu. Ne iki taraftaki surları ne de bunların ötesinde uzanan ve üzerinde çok sayıda savunmacının toplandığı araziye işgal edebilmişlerdi. Bu kriz anında Amiens muhafızı Pierre "on şövalyesi ile altmış silahşorunu yanına alarak kıyıyla surlar arasında, kapatılmış bir askeri kapının bulunduğu düzlüğe yöneldi."

Bunun sonucunda surlardan içeri nasıl girildiği, kardeşiyle birlikte harekatta rol alan Robert de Clari tarafından detaylı şekilde anlatılmıştır:

ve Aleume de Clari adında bir kâtip vardı... Şimdi bu arka kapıya geldiklerinde cesurca vurarak onu yıkmaya başladılar; fakat [arbalet] zemberekleri o kadar yoğun yağıyordu ve surlardan çok kadar çok tas atılıyordu ki, taşların altına gömülecekleri kesin gibiydi.

Diğer adamların büyük kalkanları vardı ve bunlarla surlara saldıranları da koruyorlardı; fakat Bizanslı savunmacılar aynı zamanda çömlüklerin içinde Rum Ateşi de fırlatıyorlardı. "Yine de burada büyük bir gedik açana dek baltalar, sağlam kılıçlar, kalaslar, levyeler ve keskilerle o arka kapıyı delmeye başadılar." Geçidin sonunda onları o kadar çok Bizanslı bekliyordu ki Haçlılar daha fazla ilerlemeye cesaret edemediler.

Şimdi Robert'in gözü kara erkek kardeşi öne çıkmıştı:

Fakat kâtip Aleume kimserin buraya girmeyi göze alamadığını görerek öne atıldı ve kendisinin gireceğini söyledi. Onun Robert de Clari adındaki şövalye ağabeyi Aleume'u engellemek için girmemesi gerektiğini belirtti. Kâtip bunu yapacağını yineleyerek ayakları ve elleri üzerinde içeri girdi.

Robert Aleume'un ayağını yakaladı ve onu geri çekmeye çalıştı, "fakat sonunda kardeşine rağmen kâtip içeri girdi. İçerdayken çok sayıda Grek üzerine çullandı ve sur üzerindeki onları taş fırlattı. Kâtip bunu görünce hânçerini çıkarıp üzerlerine atıldı ve onları önünde sığır sürüsü gibi kaçırıldı." Ardından Aleume arkaya bağırarak: "Efendilerim cesaretle girin! Zira iyice şaşkına dönmüş hâlde kaçışıyorlar."

Niketastan, muhtemelen Pierre d'Amiens olarak tanımlayabileceğimiz uzun ve ağır zırhlı bir Fransız şövalyesini özellikle daha fazla över:

Petros adındaki bir şövalye burada bulunan kapıdan içeri girdi. Bütün taburları bozguna uğratabilecek tek kişi olarak kendisine saygı duyulurdu, çünkü nerdeyse dokuz 9 kulaç boyundaydı [eski Yunan destanı *Odysses*'den alınmış şirsel mübalağa] ve kuleli bir şehir seklindeki miğferini [düz tepeli büyük miğfer] giydi. İmparatorun etrafındaki soylular ve geri kalan askerler korkunç görünümüne ve muazzam büyüklüğe tek bir şövalyenin miğferine kadar bile yetemiyorlardı ve alınganlığı üzere, mutlak kurtuluş çarelerini uygulayıp cihavrusu gibi dağıldılar.

Robert de Clari şövalyenin aslında yalnız olmadığını belirtir:

Efendim Pierre ve adamları içeri girdiler. Beraberinde en az beş şövalye ve altmış adam vardı... ve içeri girdiklerinde surlardakiler onları gördüler; ardından öylesine korktular ki surların büyük kısmını terk edip kaçtılar.

Bütün kaynaklar imparator V. Aleksios'un karşı saldırı için borazan ve davullar çaldığı konusunda hemfikir; ama Robert de Clari bunu sadece bir direniş gösterisi olarak göz ardı eder: "Ardından sanki üzerlerine çulluyor ve atını mahmuzluyormuş gibi büyük bir numara yaparak onlara doğru yarı yolu kat etti." Zorlu bir çarpışma beklentisi içindeki Pierre d'Amiens adamlarını cesaretlendirdi, fakat "hain Murçuflos hiçbir şekilde kaçamayacaklarını görünce durdu ve gerisini geri çadırlara döndü." *Novgorod Vakayinamesi* imparatorun takipçilerini terk etme biçiminden dolayı büyük şaşkınlığa düşmüştü: "İmparator Murçuflos boyarlarını [soylularını] ve diğer herkesi cesaretlendirerek savaşmalarını istiyordu... fakat onlar imparatoru dinlemediler; hepsi kaçtı. İm-

parator ise Franklardan kaçtı ve onlar da Hipodrom'a [At Meydanı] kadar kovaladı."

Direnış artık çökmüştü. Robert de Clari, Pierre d'Amiens'in adamlarının nasıl en yakın kapıya gidip "çok güçlü sürgüler ve milleri kırana dek" baltalar ve kılıçlarla parçaladıklarını anlatır: "...kapı açıldığında ve silahsız olanlar bunu gördüğünde nakil gemilerini getirdiler ve atlarını sürerek gemilere bindiler." Dört kulenin zapt edilmesine odaklanan Villehardouin, bu gerçekleştikten sonra "hepsi gemilerden, nakliye teknelerinden ve kadirgalarından alelacele atlamaya başladı ve ellerinden gelenin en iyisini yaparak üç kapıyı kırıp içeri girdiler. Atlarını nakliye gemilerinden çıkardılar ve şövalyeler bunlara binip doğrudan imparator Murçufflos'a [V. Aleksios] doğru sürmeye başladılar."

Bizans payitahtının 1204'te fethiyle sonuçlanan bu ikinci Konstantinopolis kuşatması Raimbault de Vacqueyras'ın *Epik Mektup*'unda neredeyse hiç geçmez. Öte yandan diğer kaynaklar ne Dördüncü Haçlı Seferi'nin sözde başkomutanı Montferrati Boniface'dan ne de onun askerlerinden bahseder. Onlar bu başarılı saldırıya katılmış olmalıydılar, ama muhtemelen şehre Fransızlar ve Venediklilerin zorla girmesinden sonra gelmişlerdi. Baudouin Blahernai Sarayı'nı işgal ederken Boniface'ın Bukoleon Sarayı'nı ele geçirmiş olması, markinin saldırının batı ucu ya da sol kanadında bulunduğunu düşündürmektedir. Bu durum, akabinde Konstantinopolis'in ilk Latin imparatoru olarak Montferrati Boniface'dan ziyade Flandralı Baudouin'in seçilmesini açıklayabilir.

Robert de Clari'ye göre imparator V. Aleksios tepedeki karargâhını öyle hızlı terk etmişti ki geride bıraktığı "sandıkları ve mücevherlerini" Pierre de Bracheux ele geçirmişti. Niketas ise imparatorun çadırlarını yağmaladıktan sonra Haçlıların pek direnişle karşılaşmadan Blahernai Sarayı'nı aldıklarını ve Aleksios'un komuta yeri olarak belirlediği aynı tepe üzerindeki Pantepotes Manastırı içinde kendi karargâhlarını kurduğunu belirtir. Bu sırada Bizanslı vakanüvisin söylediği gibi, "imparator şehrin dar sokakları boyunca oraya buraya giderken, ortalıkta amaçsızca gezinen halkı bir araya getirmeye ve harekete geçirmeye çalışıyordu. Onlar ise ne imparatorun teşviklerine ne de iltifatlarına inandılar."

Aziz Orestes'i tasvir eden bu erken 13. yüzyıl duvar resmi, şimdi bir sarnıç içinde kalmış Episkopi'deki bir kiliseye aittir (Bizans Müzesi, Atina).

Sains-en-Amienois'daki mezarları üzerinde Aziz Fuscien, Victoric ve Gentian'in şehadetini anlatan oyma kabartma, onları Kuzey Fransız askeri teçhizatı kuşanmış hâlde betimler (yazarın fotoğrafı).

Sonunda V. Aleksios mücadele etmeyi bıraktı ve şehrin doğu kesiminde, Aya Sofya'nın yanında yer alan Bukoleon Sarayı'na döndü. 12-13 Nisan gecesinde ise, selefi imparator III. Aleksios'un eşi kraliçe Efrosine ve onun bazı kızlarıyla birlikte küçük bir gemiye bindi. Mesafeli Niketas'a bakılırsa, V. Aleksios bu kızlardan Evdokia adındakini seviyordu, "çünkü daha yüzünde ilk kez sakalları çıktığından beri onunla birlikte oluyordu ve iki eşini bir kenara atmış gerçek bir zamparaydı."

Geri kalan Bizans seçkinleri V. Aleksios'un kaçaşıyla hemen teslim olmadılar; bunun yerine yeni bir imparator bulmaya çalıştılar. Öne çıkan potansiyel adaylar arasında muhtemelen İoannes Angelos Dukas'ın oğlu ve imparatorlar II. İsaakios ile III. Aleksios'un amcası Konstantinos Dukas'a ilaveten, büyük ihtimalle ilerde Nikaia tahtına çıkacak Konstantinos Laskaris ya da kardeşi Teodoros Laskaris olan bir "Laskaris" bulunuyordu. Laskaris imparator seçildi, ama orduyla halkı direnişe teşvik etmesine karşın gerçek bir destek bulamadı ve Bizans aristokrasinin geri kalan büyük bölümü gibi kısa süre sonra şehirden kaçmaz zorunda kaldı. Niketas seçkin Varg Muhafızlar'ın

daha yüksek ücret koparmak için bu krizden yararlanmasından dolayı hayal kırıklığına uğramıştı. Olayların sonucunda onlar da başkenti terk ettiler.

Bizans direnişi gece bir anda sonlanınca, ertesi sabah Haçlılar ve Venedikliler kendilerini kısmen beklenmedik şekilde Konstantinopolis'in tek sahibi olarak buldular. Şehirdeki birçok varlıklı vatandaş kaçmış, bazıları da Trakya ve Makedonya'ya doğru ilerlemek için—büyük ihtimalle eşyalarıyla dolu arabalarla birlikte—Altın Kapı üzerindeki yeni savunmaları yıkmıştı. Dördüncü Haçlı Seferi'nin "kutsal savaşçıları" şimdi, büyük Konstantinopolis şehrinin görmüş olduğu en kötü katliam, yağma, tecavüz ve amaçsız yıkım çılgınlığıyla zaferin tadını çıkartıyorlardı. Osmanlıların 1453'te gerçekleştirecekleri nispeten ölçülü fetihden çok daha fena olan yıkım ve katliam Dördüncü Haçlı Seferi'ni en azından Bizans dünyasında akıllara durgunluk verici bir şekilde sonlandıırıyordu.

ORTADOĞU'DA DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ

Dördüncü Haçlı Seferi'nin Ortadoğu'ya giden kısmı, Konstantinopolis'in fethiyle karşılaştırılınca askeri açıdan daha az başarılı, ama belki de daha onurlu bir performans sergiledi. Geleneksel olarak bu seferden çok kişinin 1203'te Kutsal Topraklara vardığı düşünülür, ve onların eylemleri Kudüs Krallığı'nın istikrarını koruyup sınırlarını az da olsa genişletmesine yardım etmiştir. Yakın tarihli araştırmalar Ile-de-France'da Haç kuşanan şövalyelerin yarısından fazlasının, ama Flandra'dan gelenlerin onda birinden azının Akka'ya ulaştığını göstermiştir. Bu, yaklaşık 300 şövalye, çok sayıda çavuş ve başka takipçilerden meydana gelen bir kuvvet anlamına geliyordu.

Bunlar oldukça karmaşık şartlarla karşılaşmışlardı. Aslında askıya alınmış Antakya Veraset Savaşı, Küçük Ermenistan kralı Leo'nun düşmanlıkları yeniden alevlendirmesiyle 1202 sonlarında birden tekrar

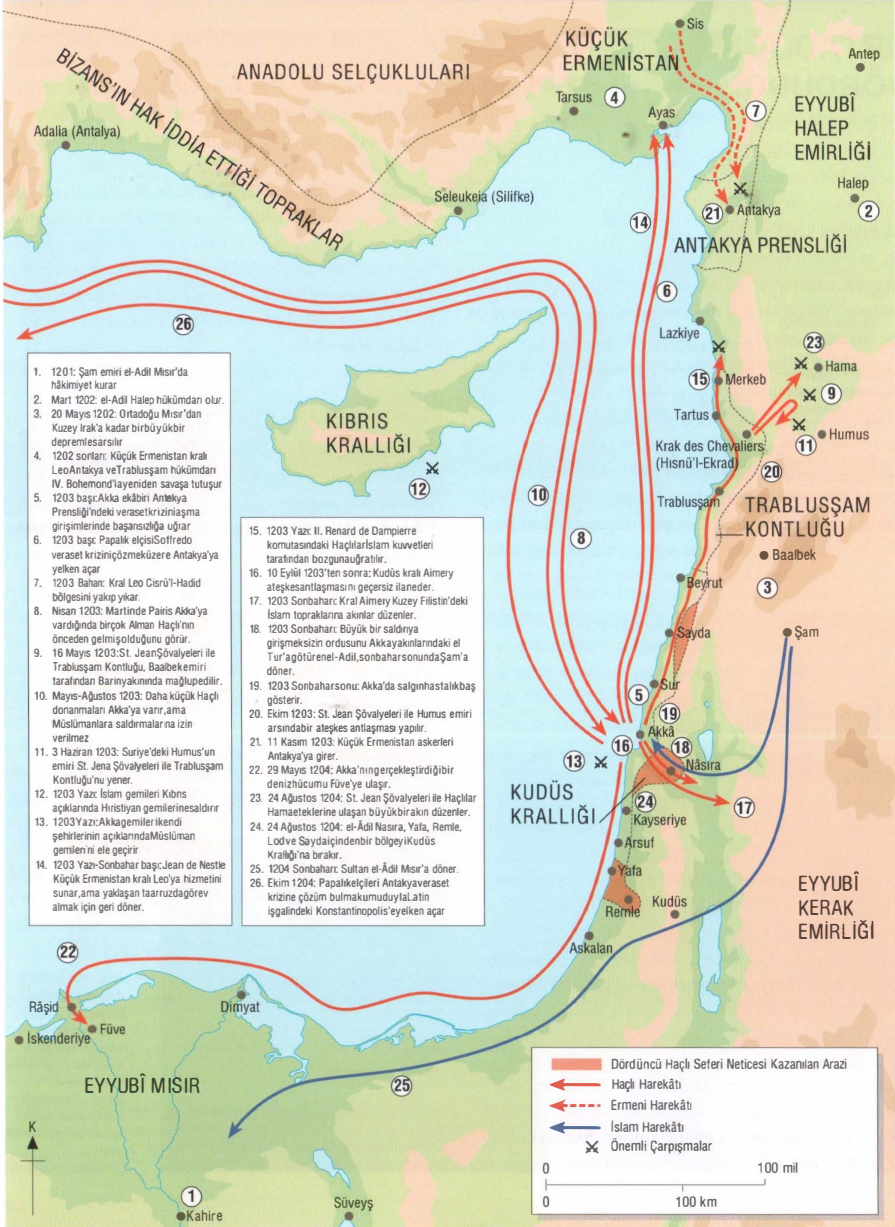
patlak verdi. Bunu Antakya Prenslığı sınırları içindeki Cisirü'l-Hadid (Demirköprü) bölgesine yapılan ciddi bir Ermeni saldırısı takip etti. O tarihten beri mahalli yönetim, gelmesi beklenen ana Haçlı ordusundan önce Antakya'daki veraset sorununu çözmeye çabalıyordu. Bu çabalar papalık elçisi Pisalı Soffredo dışında sözde Kudüs kralı Amaury, Tapınak ve St. Jean şövalyelerinin üstatları, Etienne de Perr ile Macaristanlı Marcia da dâhil bölgeye yeni gelmiş baronlar ile mahalli baronlar ve ayrıca Montferrath Boniface'ın Konstantinopolis önlerinden gönderdiği bir heyetin gelişiyi sürdürdü; ama bu kişiler mevkilerine rağmen barış sağlayamadılar.

Sanki bu durum hevesli Haçlılar için yeteri kadar moral bozucu değilmiş gibi, Kudüs Krallığı hâlihazırda Şam ve Mısır'daki Eyyubi komşularıyla ateşkes antlaşması imzalamıştı; dolayısıyla bu cephelerde saldırgan eylemlerde bulunulamazdı. Trablusşam Kontluğu ve Krak des Chevaliers'deki St. Jean Şövalyeleri garnizonunun komşu Eyyubi garnizonlarıyla düşük yoğunluklu savaşa girişmiş olduğu daha kuzeyde bir ateşkes yokmuş gibi görünüyordu. 16 Mayıs 1206'da mevcut

Erken 13. yüzyıl boyunca sıklıkla talan edilmiş verimli bölgeye Krak des Chevaliers kalesinden bakış. Tepelerin arkasında güçlü İslam şehri Humus uzanır (yazarın fotoğrafı).

Ortadoğu'da Dördüncü Haçlı Seferi

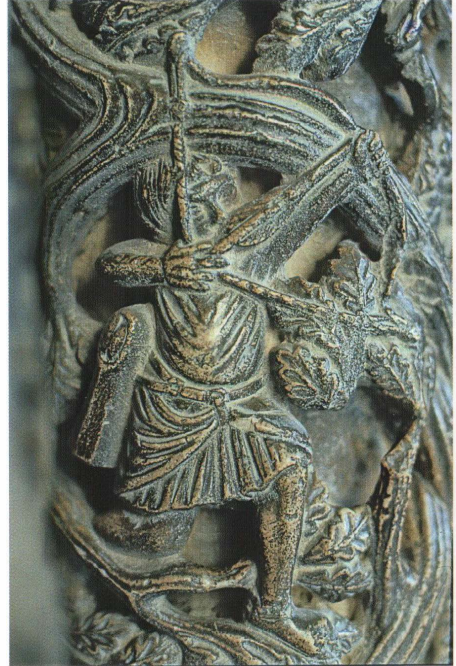

durum Barin (Montferrand) yakınlarında, St. Jean Şövalyeleri ile Trablusşam askerleri bir tarafı Baalbek'in İslam garnizonu ise diğer tarafı teşkil etmek üzere büyük bir çarpışmaya dönüştü ve Müslümanlar galip çıktı. Bizzat St. Jean Şövalyeleri kalesi Montferrand 12. yüzyıl sonlarında Selahaddin tarafından alınmıştı. Humus emiri bir başka Hristiyan saldırısından korktuğu için savaş alanında kalmasına rağmen, 3 Haziran'da meydana gelen bir diğer önemli çarpışmayı yine Müslümanlar kazandı.

Arap tarihçi İbn Vasil'a göre bu yenilgiden sonra St. Jean Şövalyeleri rakipleri Tapınak Şövalyeleri'nden kendi lehlerine araya girmeleri talebinde bulundular, ama Eyyubi Humus emiri barış yapmayı reddetti. Savaşmak isteyen Haçlıların yine de bu karşılaşmaya katılmamaları, Trablusşam ile Antakya'nın hâkimi kont IV. Bohemond'un onlara geri planda kalmalarını söylediğini düşündürmektedir. Hayal kırıklığına uğrayan Flaman komutan Jean de Nesle, Ermeni kralı Leo'ya hizmetini sunmak üzere denize açılırken, yüksek kıdemli bir Champagne şövalyesi olan II. Renard de Dampierre Antakya garnizonuna desteğini önermek için kıyı boyunca yukarı doğru çıktı.

Renard'ın yolculuğunun kesin tarihi bilinmemekle beraber, ünlü Fransız tarihçi Claude Cahen Mayıs 1203'ü, yani Barin muharebesine yakın bir tarihi düşünmüştür; ancak Trablusşam'daki öfkeli tartışmaları izleyen birkaç ay içinde gerçekleşmiş de olabilir. 80'den fazla şövalye ve önemli sayıda piyade, belki de mevcut husumetlerde aktif bir rol almak yerine papalık elçisi Pisalı Soffredo'nun konumunu güçlendirmek için yola çıkmışlardı. Ne var ki II. Renard sahil yolunda vardıkları ilk İslam şehri Cebel'in valisinin tavsiyesini göz ardı etti. Vali Eyyubi topraklarının hâlihazırda bir karmaşa içinde olduğunu, ateşkeslere bazen uyulup bazen uyulmadığını söylemişti. Kıyının yukarısında bir sonraki kent olan Lazkiye görüldüğü kadarıyla herhangi bir ateşkes tabi değildi; dolayısıyla Cebel valisi, tüm bölgenin hâkimi olan Halep emiri el-Zahir'den güvenli geçiş talep etmek için haberciler yolladı. Ne var ki kendilerini herhangi bir saldırıyı defedecek kadar güçlü gören Haçlılar cevabı beklemeden yollarına devam ettiler ve çok geçmeden Lazkiyeli askerler tarafından pusuya düşürüldüler. Bazıları ölürlen, II. Renard da dâhil diğerleri esir alındı.

Anlaşıldığı kadarıyla Halep'te tutulan II. Renard, görüldüğü kadarıyla St. Jean Şövalyeleri'nin fidiye-yi büyük oranda ödemesiyle 1203 sonlarında serbest bırakılmıştı. Muhtemelen Lazkiye'de alıkonulan Jean de Villers ile Godefroi de Guise ve Bartholomé de Mézières de dâhil diğer birkaç üst düzey tutsak, büyük ihtimalle yakındaki Margat ve Krak des Chevaliers'nin Lazkiye'ye karşı oluşturduğu askeri tehdit üzerine salıverilmişlerdi. 1206'ya gelindiğinde kuşkusuz Kudüs Krallığı'ndaydılar; zira St. Jean Şövalyeleri komutanlarına burada verdikleri hediyeler kaydedilmiştir. Godefroi de Guise'nin iki yıl sonra Fransa'daki evine döndüğü bilinmektedir.

Dalmaçya kıyısındaki Trogir'de bulunan Aziz Lorans Katedrali'nin batı kapısını çevreleyen oymalar, Dördüncü Haçlı Seferi'nden birkaç on yıl sonra yapılmıştır (yazarın fotoğrafı).

Ekim 1203'te, kendinden fazlasıyla emin bu Haçlılar zindanlarda çürürken, St. Jean Şövalyeleri ile Humus emiri arasında nihayet bir ateşkes antlaşması yapıldı. Ne var ki Antakya Veraset Savaşı devam edip gitti ve 11 Kasım'da Antakya'ya giren küçük bir Ermeni kuvveti şehirde sokak savaşına neden oldu. İhtilafın bir diğer nedeni, hem Küçük Ermenistan hem de Antakya Prenslüğü tarafından üzerinde hak iddia edilen Bakkas sınır kalesiydi. Kaleye kimin sahip olacağı hakkında tartışmalar 1204 Şubat'ında hâlen şiddetle sürüyordu; ancak o tarihe gelindiğinde Kudüs Krallığı ile Eyyubi sultanı el-Adil arasındaki ateşkes antlaşması ya sona yaklaşmış ya da son bulmuştu. 1204 Mayıs'ında Haçlı gemilerinden oluşan bir donanma Nil'in Raşid (Rosetta) kolundan yukarı doğru ilerleyerek, küçük Fûve kasabasına saldırmak üzere Mısır Deltası'nın içlerine ulaştı. Bazı İslam gemileri ise, gördüğü kadarıyla el-Adil'den izin almaksızın Kıbrıs açıklarında Hristiyan gemilerine yaz boyu saldırarak intikam aldılar. Bu durum Hristiyan kadirgalarının altı İslam gemisini Filistin açıklarında ele geçirmesine yol açtı.

Artık savaş eli kulağında gibi görünüyordu ve 10 Eylül'den sonraki bir tarihte Kudüs Krallığı Şam'la olan ateşkes antlaşmasının sona erdiğini ilan etti. Neredeyse kesinlikle Dördüncü Haçlı Seferi katılımcılarından meydana gelen önemli bir kuvvet Celile'deki Müslüman topraklarına saldırdı. İbnülesir bu olayları kaydetmiş, ama mühim olduklarını düşünmemiştir:

Franklardan oluşan büyük bir kalabalık denizden Suriye'ye geldi. Görevleri Konstantinopolis'in fethiyle kolaylaştı... Akka'daki moladan sonra Şeria Nehri etrafındaki bazı İslam topraklarının üzerine yürüdüler ve buraları yağmaladılar. Şam'daki sultan el-Adil Şam kuvvetlerinin Suriye ve Mısır topraklarında toplanmasını emretti. O da Akka yakınındaki el-Tur'a ilerledi ve burada ordugâh kurdu. Akka ötesindeki çayırardan çıkan Franklar, Nasıra yakınındaki Kfar Kana'ya hücum ederek sakinlerini esir aldılar ve mallarına el koydular. Emirler el-Adil'i baskın düzenleyip Hristiyan topraklarını yağmalaması için teşvik ediyorlardı, ama o bunu yapmadı.

El-Adil açıkça büyük çaplı bir karşılaşmadan kaçmıyordu veya belki de kalabalık Haçlı şehrinde çoktan salgın başlamıştı. Gerçekten de çok kısa süre sonra, ve yeni gelmiş Haçlı şövalyelerinin yarısı hayatını kaybetti. El-Adil aynı zamanda yenilenmiş bir ateşkes

antlaşmasına Kudüs Krallığı'na küçük (ama önemli) bir miktar toprak bırakmaya razı olup bir uzlaşmaya gitmeye hazırdı. Bu topraklar, Nasıra hariç, Remle, Lod ve Sayda valiliklerine ait bölgelerin bir kısmını içeriyordu. El-Adil ardından Mısır'a dönerek Haçlıların ateşkes antlaşmasına dâhil olmayan Müslüman sınırlarını Hama'ya yönelmelerine imkân tanıdı. Hama hükümdarı el-Mansur muhtemelen 1204 Ağustos'un-da onlarla karşılaşmak üzere şehirden çıktı, ama ağır bir yenilgiye uğradı. Haçlılar el-Mansur'u Hama'ya kadar takip ettikten sonra, şehir milislerini surların dışında yeniden yendiler.

Böylece Konstantinopolis'te zaten sona ermiş olan Dördüncü Haçlı Seferi Ortadoğu'da da ömrünü tamamladı. Burada bile, kazanılan sınırlı başarılar Haçlıların gücünden ziyade Müslümanların zayıflığından ileri geliyordu. Ashında el-Adil hâlihazırda zor bir durumdaydı. Üst rütbeli subaylarından bazıları sadakatsizdi, Suriye'nin büyük bölümünde hâkimiyeti hassas ve Kuzey Irak'taki rakip Musul hükümdarıyla sorunlarını halledememişti. Muhtemelen Mayıs 1204'tekini müteakip Nil Deltası'nda başka bir büyük Haçlı saldırısından endişe duyan el-Adil, en uygun şartlarda barış yapmanın yollarını arıyordu. Dahası, Mısır'da baş gösteren kıtlık, Eyyubi hükümdarının sallantıdaki iktisadi ve mali durumunu kötüleştirmekteydi. Çok daha güneydeki Yemen'de, Eyyubi hâkimiyetindeki en uzak topraklarda, valiler 1201'den beri sıkıntı içindeydiler ve 1214'e kadar tam bir hâkimiyet kuramayacaklardı. Doğrusu istenirse, Ortadoğu Müslümanları için Dördüncü Haçlı Seferi küçük bir gösteriden daha fazlası değildi. Bizanslılar için ise elbette bir felaket olmuştu.

İSTİLANIN ARDINDAN

Konstantinopolis'in Haçlılar tarafından işgalinden hemen sonrası tam bir kargaşaydı. 12 Nisan sabahı olduğunda, Bizans aristokrasisi ile sıradan vatandaşlar ya kaçmışlar ya da direnmekten vazgeçmişlerdi. Ancak zaferden emin olmayan işgalciler, geçen senenin yangınlarıyla zaten oluşmuş savunma hattını daha genişletmek için gece boyunca yeni yangınlar çıkardılar. Geçen sefer olduğu gibi kontrolden çıkan yangın, Niketas'ın anımsadığına göre Evergetes Manastırı'ndan başlayarak güneye doğru "denize inen ve Drungarios Kapısı [Odun Kapısı] civarında sona eren alanlara yayıldı." Bu, Batılıların neden olduğu üç yangının şimdi Konstantinopolis surları içindeki alanın altıda birini tahrip ettiği anlamına geliyordu. Şaşkınlığa düşen Villehardouin bile, hasarı düşük tahmin etmişti: "Şehirde harap olan evlerin sayısı, Fransa Krallığı'nın en büyük üç şehriden herhangi birindekilerden çok fazlaydı."

Çoğu insan Niketas'ın aktardığı gibi canını ve malını kurtarmaya çalışmıştı: "Gün bitti ve gece geldi. Her bir vatandaş varlıklarını taşımak ve gömmekle meşguldü. Bazıları şehri terk etmeyi seçti; becerebilen, kendisini kurtarmak için acele etti." Başka direniş olmadı ve ertesi sabah şehir sakinleri yeni imparatoru –bu kişinin Montferrat markisi Boniface olacağını sanıyorlardı– karşılamak üzere bazı mahallelerde sokağa dizildikleri zaman, Haçlılar ve Venedikliler saldırıya geçti. Villehardouin'in rahat bir şekilde itiraf ettiği gibi, "Ardından Grekleri dövülürken, yük ve binek atlarına, katırlara, ölenlerin ve yaralananların mallarına el koyulurken görebilirdiniz; ne bir son ne bir ölçü var gibiydi."

Boniface Dördüncü Haçlı Seferi'nin görünürdeki başkomutanı sıfatıyla kendisinin yeni hükümdar olacağına pekâlâ inanmış olabildi. Bu yüzden Konstantinopolis'in doğu kıyısı boyunca yürüyüp resmi

Konstantinopolis'in 1204'te Dördüncü Haçlı Seferi tarafından korkunç şekilde yağmalanması belki de, Normandiya'daki Norrey Kilisesi'nde bulunan erken 13. yüzyıla ait fevkalade canlı Masumların Katli sahnesinde yansıtılmıştır (yazarın fotoğrafı).

Haliç'teki gemilerin çoğu 1960'larda dumanlı yakıt kullanırken, birçok evde de odun yakılıyordu. Yine de bu bile Dördüncü Haçlı Seferi'nin neden olduğu kasvetli duman örtüsüyle kıyaslanamazdı (yazarın fotoğrafı).

memurların törenle ona teslim ettiği Bizans imparatorlarına ait Bukoleon Sarayı'na gitti. Böylece muazzam miktarda hazine dışında "çok sayıda asil hanımefendi buldu; zira kraliçe olan Fransa kralının kız kardeşi ve yine kraliçe olan Macaristan kralının kız kardeşi ve başka birçok hanımefendi buradaydı." Flandra konutu Baudouin'in erkek kardeşi Henri de aynı şekilde Konstantinopolis'in kuzeybatı köşesindeki Blahernai Sarayı'nda Baudouin adına hâkimiyeti ele geçirmişti. Villehardouin "orada da en az Bukoleon Sarayı'ndaki kadar hazine bulundu" diye anımsamıştı. "İkisi, teslim olmuş şatolara kendi halklarından garnizonlar yerleştirdiler ve hazinelerin başına muhafızlar diktiler."

Manzara fatihler arasında bir iç savaşa zemin hazırlıyor gibiydi, ama bunun yerine fatihlerin yağmacı enerjileri şehri soymaya yönelmişti ve bunu üç gün boyunca, komutanları onları durdurmaya ciddi şekilde çabalamaksızın gerçekleştirdiler. Niketas'a göre, "Halk.... resmi geçit törenleri kutlamalarında âdet olduğu üzere onları haçlar ve İsa'nın kutsal ikonalarıyla

la karşılamak üzere toplandı; fakat fatihlerin tavırları gördükleriyle değişmedi... Bunun yerine fütursuzca yağmaladılar ve kurbanlarını arabalarından başlayarak utanmadan soydular. Sadece yiyeceklerini gasp etmekle kalmayıp, Tanrı'nın kutsal eşyalarını da aldılar." Yağmanın haberleri Ortodoks Hristiyan dünyası ve ötesinde İslam dünyasına yayıldı. Arap tarihçi Ebu Şâme daha sonra şöyle yazacaktı: "Franklar Kayserliğin sahibi oldular; hazinelerini, kiliselerindeki bütün malı mülkü ve mermerleri talan ettiler. Ardından bunları Mısır ve Suriye topraklarına götürüp sattılar. Şam o mermerlerden çok gördü." Aşlına bakılırsa değerli taşların satışı çok daha sonra, yeni Konstantinopolis Latin İmparatorluğu paraya çok ihtiyaç duyduğu zaman gerçekleşmişti. Ganimetin büyük bölümü Avrupa'ya, özellikle de Venedik'e gitti. Dört adet yaldızlı tunç at heykeli, Dördüncü Haçlı Seferi'nin daimi yadigarı olarak San Marco Bazilikası'nın cephesini süsledi¹¹.

Montferratlı Boniface'ın şaşırıp öfkelenerek gördüğü üzere Flandralı Baudouin Mayıs'ın ikinci haf-

¹¹ Orijinalleri 1990'larda kilise içindeki San Marco Müzesi'ne taşınarak yerlerine kopyaları koyulmuştur.

Solda: Dördüncü Haçlı Seferi'nden sonra Avrupa'ya muazzam miktarda ganimet taşındı. En ünlü parça, 1990'lara kadar Venedik'teki San Marco Katedrali'nin cephesini süslemiş yaldızlı tunç antik Yunan atlarıydı (Emre Yalçın).

Sağda: Latin imparatoru I. Baudouin'in 1204 ya da 1205'e tarihlenen ve şimdi kayıp olan mührünü gösterir çizim. İmparator Flandra aslanı yerine sonraki Latin imparatorlarının benimseyeceği Kudüs Haçı'nın bir çeşidini taşıyor (yazarın fotoğrafı).

tası içinde yeni kurulan "Konstantinopolis Latin İmparatorluğu"nun ilk hükümdarı seçildi ve 16'sında taç giydi. Baudouin 1203 ve 1204 kuşatmalarının ön saflarında açıkça daha aktif bir rol oynamıştı, ama yine de saltanatı kısa sürecek ve bizzat Latin İmparatorluğu ise ancak 1261'e dek yaşayacaktı. Bununla birlikte Baudouin ile Boniface arasındaki gerilim neredeyse şiddete yol açtı. Göründüğü kadarıyla sadık Raimbaut de Vaqueyras hayal kırıklığı yaşayan Montferrat markisinin sözcüsü gibi hizmet etmişti. Birkaç ay sonra yazdığı şiirinde, yeni imparatoru düşmanlar karşısındaki miskinliğinden ve silah arkadaşlarına cömertlik göstermemesinden ötürü suçlamıştır. Raimbaut'nun Kudüs Krallığı'nın yardımına koşarak Haçlı seferinin asıl amacını sürdürmesine dair Baudouin'e yaptığı çağrı Haçlı ordusu içindeki fikir ayrılığını da yansıtır olabilir:

Ve sıcak ya da soğuktan korkmasın
Ne de sarayın sefasına kapılsın,
Çünkü boynunda bir yük vardır,

Öyle ağır ki mert değilse eğer,
Sonuna kadar zor tasir.
Çünkü Eflâklar ve Kumanlar ve Ruslar
Ve Türkler ve paganlar ve Persler
Ona karşı olacaklar Greklerle beraber
Ve eğer san uğruna ter dökmezse
Yaptığı her şeyi mahveder¹².

Raimbaut'nun, Latin İmparatorluğu'nun birden fazla düşman ve sorunla karşılaşacağına dair öngörüsü isabetli bir kehanetti.

Haçlı din adamları, Hristiyan Konstantinopolis'e yaptıkları saldırıların asıl Haçlı yeminine uygun olduğuna askerleri inandırmıştı ve kardinal Pietro Capuano şimdi şehrin bir yıl daha savunulmasını yeminin yerine getirilmesi olarak teyit etmişti. O ve meslektaş kardinal Soffredo Venediklilerin aforoz kararını kaldırdı, ama Venedikliler 1202'de Zadar'a saldırımlarının yanlış olduğunu hâlâ kabul etmiyorlardı.

¹² "Sirventes XX", dördüncü dize, şurada: J. Linskill, *the Poems of the Troubadour Raimbaut de Vaqueiras* (The Hague, 1964), s. 228.

Üstte: Dördüncü Haçlı Seferi sonrasında Venedik'in ele geçirdiği en büyük toprak parçası, sırf en büyük rakip Cenovalıların eline geçmesin diye işgal edilen Girit idi. Altta: Dördüncü Haçlı Seferi'nin darmadağın ettiği Bizans'ın halef devletleri arasında en güçlüsü olan Nikaia'nın (iznik) Lefke Kapısı (yazarın fotoğrafı).

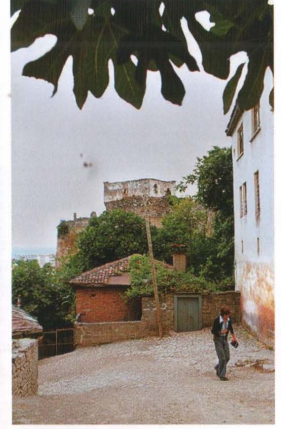
Bu iç meselelerin zaman içinde üstesinden gelinmiş olsa da, yeni kurulmuş Latin İmparatorluğu ile Bulgaristan arasındaki ilişkiler hızla kötüleşiyordu. Çar Kaloyan 1204 sonlarına doğru Roma'daki papaya

bir mektup göndererek durumun çatışmaya dönüşeceği konusunda biruyarıda bile bulunmuştu:

Latinlere benim imparatorluğumdan uzak durmalarını, eğer dururlarsa imparatorluğumun onlara zarar vermeyeceğini yazın, ama buna alırsız etmemelerini de izin vermeyin. Eğer imparatorluğuma karşı bir girişimde bulunurlarsa ve bazılarını öldürse papa cenaplarınız imparatorluğumdan şüphelenmesin; çünkü benim hatam olmayacak.¹³

Latin İmparatorluğu gerçekten de komşularına "aldırış etmedi" ve 12. yüzyıl sonunda Bizans toprağı olarak bilinen neresi varsa üzerinde hak iddia etti. Birçok bölgede başarıya kazanan Latinler, kurdukları Selanik Krallığı ile kâğıt üzerinde ona tâbi Atina Dukalığı ile Mora Prenslığı'nı Montferratlı Boniface'a verdiler. Latin İmparatorluğu kısa bir süre için Kuzeybatı Anadolu'yu kısmen işgal etti, fakat daha sonra Bulgaristan'ın da talip olduğu Trakya'nın bazı kesimlerinde otorite kurmaya girişti. Sonuç, 1205 Nisan'ında Hadrianopolis'teki feci bozgundu. Esir alınıp Bulgar başkenti Tırnova'ya götürülen İmparator Baudouin orada öldü. Anadolu'daki Bizans topraklarının çoğu üzerinde hak sahibi olan Louis de Blois da öldürüldü. Baudouin'in erkek kardeşi Henri ikinci Latin imparatoru oldu ve bazı başarılar kazanarak 1216'ya kadar hüküm sürdü. Ne var ki Bulgarların Montferratlı Boniface'ı küçük

¹³ Wolff, R. L., "The Second Bulgarian Empire: Its Origins and History to 1204", şurada: *Speculum*, 24 (1949), s. 198.

Solda: Konstantinopolis'in fethini müteakip gözlerini geniş topraklara dikmeyen Venedikliler, bunun yerine çeşitli kıyı şeritleri ve Herakleia (Marmara Ereğlisi) gibi stratejik limanları talep etmişlerdi (yazarın fotoğrafı).
Sağda: Dördüncü Haçlı Seferi'nin yarattığı enkazdan çıkan bir diğer halef Bizans devleti, Anadolu'nun Karadeniz sahilindeki Trapezos'ta (Trabzon) kurulan Rum İmparatorluğu idi (yazarın fotoğrafı).

Trakya şehri Mosinopolis yakınında 4 Eylül 1207'de da yenmeleri üzerine Selânik terk edildi. Dördüncü Haçlı Seferi'nden uzun vadeli çıkar sağlayan tek Batılı güç Venedik'ti. Konstantinopolis'ten payına düşen muazam ganimete ilaveten, duka Dandolo ülkesinin fethedilen topraklardaki payında çok seçici davranmıştı. Bu yeni kazanımların bazıları sadece birkaç on yıl boyunca elde tutulmasına rağmen, diğerleri 18. yüzyıl başlarına dek Venedik'te kalacaktı.

Bu sırada, moralleri baştan beri bozuk Bizanslılar kısa sürede üç önemli, fakat birbiriyle sıkça rekabet eden devlet kurmuşlardı: Laksaris hanedana ait Nikaia (İznik) İmparatorluğu, Komnenos hanedanının kurduğu Trapezos (Trabzon) İmparatorluğu ve geleneksel Bizans unvanı olan "despot"u hiçbir zaman kullanmamış Dukas ailesinden bir hanedan tara-

fından yönetilen Epir Despotluğu. Dördüncü Haçlı Seferi'nin Bizans gücünü kırdığı ve böylece Güneydoğu Hristiyan dünyasını Türk fethine açtığı sıkça belirtilir. Aslında tahkimli Nikaia şehri merkezli güçlü bir "imparatorluğun" Bizans'ın halefi sıfatıyla kurulması, Türk sınırını aşağı yukarı yarım yüzyıl kadar geriye itmişti. Nikaia imparatoru VIII. Mihail Paleologos'un Konstantinopolis'i 1261'de tekrar ele geçirmesiyle Bizans'ın Anadolu sınırına ilgisi kayboldu ve nihayetinde 14. yüzyıldaki sarsıcı Osmanlı fetihleri mümkün hale geldi.

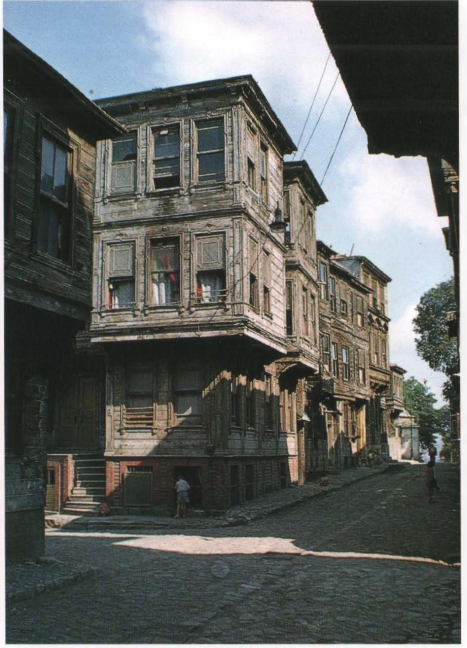
GÜNÜMÜZDE HARP MEYDANI

Dördüncü Haçlı Seferi sıra dışıdır, çünkü çok uzun bir mesafeyi içermesine rağmen, esas itibarıyla işin içindeki bütün yerler başlıca turistik noktalar olarak nitelendirilebilecek bölgelerdir. Yeni bir Haçlı seferine dair vaazların en etkili olduğu ve en çok sayıda katılımcının ya da komutanın geldiği yerler genellikle tamamen farklı nedenlerle ziyaret edilir. Fransa'nın Champagne ve Artois bölgeleri, Belçika'daki Flandra'nın tarihi şehirleri, Kuzeybatı İtalya'nın Montferrat çevresindeki Piyemonte bölgesi ve besbelli Venedik için bu durum geçerlidir. Bütün bu yerler her sınıftan otelle dolu olduğu gibi, Dördüncü Haçlı Seferi zamanından ya da öncesinden günümüze kalmış şaşırtıcı çeşitlilikte tarihi yapılar barındırırlar.

Seferin kendisi üç ana kuşatmanın yapıldığı bir deniz seferiydi. Ne yazık ki Ortaçağ seferlerinin izini sürmekten zevk alan çoğumuzun özel yata yoktur. Yata olanlar için ise yazar bunun ömre bedel bir yolculuk olacağını garanti eder! Geri kalan bizler için ise Haçlı seferinin "arifesinde" seyahat etmenin en iyi yolu yakın sahilleri arabayla takip etmektir. Haçlılar Venedik lagününün karşısındaki Lido'da aylarca ordugâh kurmuşlardı. Burada çok sayıda mükemmel kamp yeri bulunur ve yaz sivrisinekleri sorunu büyük ölçüde çözülmüştür. Adriya'nın kuzey ve doğu kıyıları boyunca yolculuk mecburen yavaştır, fakat Avrupa'daki en güzel manzaralardan bazılarını sunar. Bu yol aynı zamanda resim gibi güzel ve tarihi kasabalardan geçer. Zadar en

Dördüncü Haçlı Seferi'ne katılanlar muazzam Aya Sofya karşısında hayrete düşmüşlerdi. Minareler tabiatıyla Osmanlı fethi sonrasına aittir (Fred Nicolle'ün çektiği fotoğraf).

Solda: Dördüncü Haçlı Seferi'ne katılan tüm erkek ve kadınlar etkilenmiş olabilirlerdi, ama yine de Ayasofya'nın içini yağmalamaktan geri durmadılar (Fossati Albümü).

Sağda: 20. yüzyıla dek Konstantinopolis'teki (İstanbul) kiliseler ve saraylar hariç binaların çoğunu teşkil eden ahşap yapılardan ancak bir avuç kadarı günümüze kalmıştır (Doğan Kuban).

güzel manzaralı yerleşim değildir, ama erken tarihli ilginç tahkimatlar kadar Dördüncü Haçlı Seferi öncesine ait iki kilise dâhil birkaç muhteşem Ortaçağ yapısı da barındırır. Üstelik Slovenya'nın kısa kıyı şeridi ve ondan daha uzun Dalmaçya kıyıları birçok otel ve turistik tesise sahiptir.

Haçlılar elbette ana turistik ziyaret noktalarından Korfu'da bir süreliğine konaklamışlardı. Karayı gördükleri bir sonraki önemli nokta büyük Euboia Adası ve komşusu küçük Andros Adası'ydı. Her ikisinin de gerekli tesisleri, ayrıca şanslı yatçılar için limanları bulunmaktadır. Bununla birlikte Dördüncü Haçlı Seferi'nin en önemli olayları Türkiye'de geçmiştir.

Bunlar yine ülkenin turistik açıdan gelişmiş kuzey-batı kesiminde, muhteşem İstanbul (Konstantinopolis) şehrinde yoğunlaşmıştır. Ancak Haçlı donanması buraya ulaşmadan önce Abidos'ta durmuştu. Yerleşim, bu yolculukta ziyaretçilere sadece kısmen açık birkaç yerden biridir, çünkü Antik Mysia bölgesi içindeki Nara Burnu ve limanını kapsayan kasaba şimdi ziyarete kapalı askeri bölge içindedir.

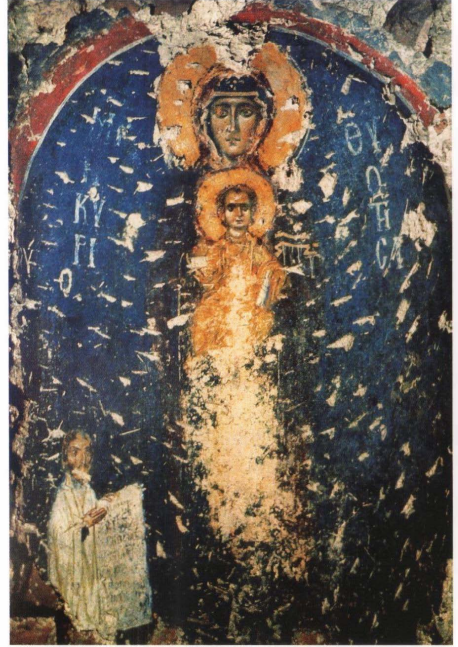
İstilaclar daha sonra, biraz kuzeydeki Skutarion'dan (Üsküdar) önce, şimdi İstanbul'un Anadolu kıyısında uzanan Kadıköy ilçesini teşkil eden Halkedon'a yelken açmışlardı. Anadolu yakasındaki bu iki ilçede her keseye uygun oteller, bazı mükemmel

restoranlar ve hareketli geleneksel Türk çarşıları vardır. Aynı zamanda eski İstanbul şehrine vapur seferleriyle bağlandıklarından şehri gezmek için iyi başlangıç noktalarıdır. Üstelik Üsküdar'da makul fiyatlarda uzun süreli park tesisleri mevcuttur.

Dördüncü Haçlı Seferi askeri açıdan İstanbul'un üç uzak kısmında yoğunlaşmıştır: Galata, Haliç boyunca uzanan surlar ve Blahernai Sarayı. Galata'da Orta Bizans dönemine ait neredeyse hiçbir şey kalmamıştır. Galata Kulesi olarak bilinen yüksek kule, Haçlıların saldırdığı deniz kıyısındaki burcun aksine deniz kenarından ziyade bir tepe üzerinde bulunan bir Geç Ortaçağ yapısıdır. Haçlıların karaya çıktığı kıyı da dolgular ve modern rıhtımlarla yeniden düzenlendiği için tanınmaz hâledir. Şehir Hatları vapurlarının iskeleleri de vardır.

Buna karşılık, İstanbul'un Haliç kıyısı boyunca uzanan Ortaçağ Bizans surları, özellikle batı ucuna doğru, dikkat çekici şekilde iyi korunmuştur. Birçok yerde surlar, kuleler, hatta kapılar iç cephelerine ve üst kısımlarına bitişik daha geç tarihli ev ve işlikleri barındırmaktadır. Bu tahkimatla Haliç arasındaki açık alan temizlenmiş ve yüzyıllarca yapılan dolgularla genişletilmiştir; öyle ki Venedik gemilerinin üst güvertelerinin kulelerin dibine kadar girdiğini, hatta Haçlıların atlarını Bizanslı savunmacıların yoğun ateşi altında karaya çıkardıklarını hayal etmek zordur.

Modern yol ağı görünüşte ana Haçlı ordugâhı ve kuşatma makinelerinin bulunduğu yerin üzerine yayılmasına rağmen, Haliç surlarının Konstantinopolis'in daha meşhur kara surlarıyla buluştuğu Blahernai Sarayı bölgesini incelemek daha kolaydır. Batıya doğru arazi hâlen ağaçlık ve yeşil görünür, ama bu daha batıdaki semtleri kısmen perdeleyen bir göz yanıltmasıdır. Sonuncusu Aziz Kosmas ve Damianos Manastırını (Eyüp) içine alır. Blahernai bölgesinin heybetli 12. yüzyıl surları içindeki Porfirogenitos (Tekfur) Sarayı, saray kompleksinin günümüze gelen ana ögesidir.

Kalenderhane Camisi, Latin işgali döneminde Katolik kilisesine dönüştürülmüş ve Batı Avrupa tekniğiyle ama Bizans tarzıyla yapılan Fresklerle bezenmişti. Freskli şapelde bulunan Meryem Ana ve çocuk İsa freski, en iyi korunmuş örneklerdendir (Doğan Kuban Koleksiyonu).

KAYNAKÇA

Andrea, A., *Contemporary Sources for the Fourth Crusade* (Leiden, 2000)

Angold, M. J., 'The Road to 1204: the Byzantine background to the Fourth Crusade', *Journal of Medieval History*, 25 (1999) s. 257-78

—, 'The Byzantine Empire 1025-1204' (Londra, 1984)

—, 'The Fourth Crusade: event and context' (Londra, 2003)

Arbel, B., and Hamilton, B. (ed.), *Lathis and Greeks in the Eastern Mediterranean after 1204* (Londra, 1989)

Azhari, T. El-, 'Muslim Chroniclers and the Fourth Crusades', *Crusades*, 6 (2007) s. 107-16

Banescu, N., *Un problème d'histoire medievale. Création et caractère du second empire bulgare* (Bucharest, 1942)

Bartusis, M. C., *The Late Byzantine Army: Arms and Society 1204-1453* (Philadelphia, 1992)

Bell, G. D., 'Unintended Consumption: The Interruption of the Fourth Crusade', *Journal of Medieval Military History*, 6 (2008) s. 79-94

Blondal, S., and Benedikt, B. S., *The Varangians of Byzantium* (Cambridge, 1978)

Bonenfant, P., 'La Noblesse en Brabant aux XIe et XIIe siècles', *Le Moyen Age*, 64 (1958) s. 27-66

Brand, C. M., *Byzantium Confronts the West: 1180-1204* (Cambridge, Yüsek Lisans Tezi, 1968)

Brunelli, Vitaliano, *Storia della città di Zara : Dai tempi più remoti sino al 1409* (Trieste, 1974)

Cessi, R., 'Venice on the Eve of the Fourth Crusade', şurada J. M. Hussey (ed.), *Cambridge Medieval History*, vol. 4 (Cambridge, 1966) s. 251-74

Cole, P. J., *The Preaching of the Crusades to the Holy Land 1095-1270* (Cambridge, MA, 1991)

Crouzet-Pavan, E., 'Quand le doge part à la croisade...' şurada J. Paviot and J. Verger (ed.), *Guerre, pouvoir et noblesse au Moyen Age* (Paris, 2000) s. 167-74

Dawkins, R. M., 'The Later History of the Varangian Guard, some notes', *Journal of Roman Studies*, 37 (1947) s. 39-46

Dufournet, J., *Villehardouin et Clari* (Paris, 1973)

Ferluga, 'L'aristocratie byzantine en Morée au temps de la conquête latine', *Byzantinische Forschungen*, 4 (1972) s. 76-87

Ferrard, C. G., 'The Amount of Constantinopolitan Booty in 1204', *Studi Veneziani*, 13 (1971) s. 95-104

Foss, C., ve Winfield, D., *Byzantine Fortifications: an Introduction* (Pretoria, 1986)

Fotheringham, J. K., 'Genoa and the Fourth Crusade', *English Historical Review*, 25 (1910) s. 26-57

Frances, E., 'Sur la conquête de Constantinople par les Latins', *Byzantinoslavica*, 15 (1934) s. 21-26

Frolow, A., *Recherches sur la Déviation de la Vème Croisade vers Constantinople* (Paris, 1955)

Godfrey, J., *1204: The Unholy Crusade* (Oxford, 1980)

—, 'The Novgorod Account of the Fourth Crusade', *Byzantion*, 43 (1973) s. 297-311

Gunther of Pairis (A. Andrea, ed.), *The Capture of Constantinople: The Hysteria Constantinopolitana of Gunther of Pairis* (Philadelphia, 1996)

Halphen, L., 'Le rôle des Latins dans l'histoire intérieure de Constantinople à la fin du XIIe siècle', içinde: anonim (ed.), *Mélanges Charles Diehl, I* (1930) s. 141-45

Harris, J., 'Collusion with the infidel as a pretext for military action against Byzantium', içinde S. Lambert ve E. James (ed.), *Clash of Cultures: the Languages of Love and Hate* (Turnhout, 2010)

—, 'The Problem of Supply and the Sack of Constantinople', şurada P. Piatti (ed.), *The Fourth Crusade Revisited* (Vatican City, 2008) s. 145-54

Hendricks, B., 'A propos du nombre des troupes de la quatrième croisade et de l'empereur Baudoin I', *Byzantina*, 3 (1971) s. 29-41.

—, 'Les Arméniens d'Asie Mineure et de Thrace au début de l'Empire Latin de Constantinople', *Revue des Etudes Arméniennes*, 22 (1991) s. 217-23

—, 'Les institutions de l'Empire Latin de Constantinople (1204-1261): le pouvoir imperial', *Byzantina*, 6 (1974) s. 85-154

Hendy, M. F., 'Byzantium, 1081-1204: An Economic Reappraisal', *Transactions of the Royal Historical Society*, 5 ser. 20 (1970) s. 31-52

Herrin, J., 'The Collapse of the Byzantine Empire in the Twelfth Century', *University of Birmingham Historical Journal*, 12 (1969-70) s. 188-203

Jacoby, D., 'Byzantium, the Italian Maritime Powers and the Black Sea before 1204', *Byzantinische Zeitschrift*, 100 (2007) s. 677-99

—, 'Italian Privileges and Trade in Byzantium before the Fourth Crusade: A Reconsideration', *Anuario de estudios medievales*, 24 (1994) s. 349-69

Karlin-Hayter, P., 'Notes sur le LATINIKON dans l'armée et les historiens de Nicée', *Byzantinische Forschungen*, 4 (1972) s. 142-50

Kazhdan, A., 'Terminology of Warfare in the History of Niketas Choniates: Contingents and Battle', şurada K. Tsiknakis (ed.), *Byzantium at War (9th-12th c.)* (Atina, 1997) s. 75-91

Kedar, B. Z., 'The Fourth Crusade's Second Front', in A. Laiou (ed.), *Urbs Capta: The Fourth Crusade and its Consequences* (Paris, 2005) s. 89-110

Lilie, R.-J., (çev. J. C. Morris ve J. E. Ridings), *Byzantium and the Crusader states 1096-1204* (Oxford, 1993)

Linskill, J., *The Poems of the Troubadour Raimbault de Vaqueiras* (The Hague, 1964)

Lock, P., *The Franks in the Aegean, 1204-1500* (London, 1995)

Longnon, J., *Les compagnons de Villehardouin: recherches sur les croisés de la quatrième croisade* (Paris, 1978)

Longnon, L., 'Les troubadours à la cour de Boniface de Montferrat en Italie et en Orient', *Revue et synthèse*, ns. 23 (1948) s. 45-60

Lurier, H. E. (çev.), *Crusaders as Conquerors: The Chronicle of the Morea* (New York, 1964)

—, 'The Fires of the Fourth Crusade in Constantinople, 1203-1204: A Damage Assessment', *Byzantinische Zeitschrift*, 84/85 (1992) s. 72-93

—, *Enrico Dandolo and the Rise of Venice* (Baltimore, 2003)

Madden, T., and D. Queller, *The Fourth Crusade* (Philadelphia, 1996)

Marzials, F., (çev.), *Memoirs of the crusades by Villehardouin and de Joinville* (Londra, 1921)

Meschini, M., 'The '4 Crusades' of 1204', in T. Madden (ed.), *The Fourth Crusade: Event, Aftermath, Perceptions* (Aldershot, 2008) s. 27-42

Moravcsik, J., 'Les Relations entre la Hongrie et Byzance à l'époque des

Croisades', *Revue des Etudes Hongroises*, 8-9 (1933) s. 301-08

Morris, C., 'Villehardouin and the Conquest of Constantinople', *History*, 53 (1968) s. 24-34

Nasturel, P. S., 'Valaques, Coumans et Byzantines sous la règne de Manuel Comnène', *Byzantina*, 1 (Selânik, 1969)

Niketas Choniates (İşin Demirkent çev.), *Niketas Choniates in Historia 'sı (1195-1204)* (İstanbul, 2004)

Nicol, D.M., *Byzantium and Venice: A Study in Diplomatic and Cultural Relations* (Cambridge, 1988)

Noble, P. S., '1204, The Crusade Without Epic Heroes', içinde P. E. Bennett (ve diğerleri ed.), *Epic and Crusade* (Edinburgh, 2006) s. 89-104

—, 'Eyewitnesses of the Fourth Crusade; the reign of Alexios V', şurada E. Koope (ed.), *The Medieval Chronicle, II* (New York, 2002) s. 178-89

—, 'Eyewitnesses to the Fourth Crusade - the war against Alexios III', *Reading Medieval Studies*, 25 (1999) s. 75-89

Ostrogorsky, G., 'Les Coumans proniaires', *Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire orientales et Slaves*, 11 (1951)

Phillips, J. P., *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople* (Londra, 2005)

Pokorny, R., 'Zwei Unedierte Briefe aus der Frii-zeit des Lateinischen Kaiserreichs von Konstantinople', *Byzantion*, 55 (1985) s. 180-209

Primov, B., 'The papacy, the Fourth Crusade and Bulgaria', *Byzantino-Bulgarica*, 1 (1962) s. 183-211

Pryor, J. H., 'The Chain of the Golden Horn, 5-7 July 1203', şurada I. Shagrir (ve diğerleri ed.), şurada *Lauden Hierosolymitani; Studies in Crusades and Medieval Culture in Honour of Benjamin Z. Kedar* (Aldershot, 2007) s. 369-84

—, 'The Venetian Fleet for the Fourth Crusade and the Diversion of the crusade to Constantinople', şurada N. Housley ve M. Bull (ed.), *The Experience of Crusading, vol. 1: Western Approaches* (Cambridge, 2003) s. 103-23

Queller, D. E., ve T. F. Madden, *The Fourth Crusade: the conquest of Constantinople 1201-1204* (gözden geçirilmiş ikinci basım, Philadelphia, 1997)

Riley-Smith, J., 'The Hospitaller Commandery of Eterpigny and a Postscript of the Fourth Crusade in Syria', in I. Shagrir (ve diğerleri ed.), şurada *Lauden Hierosolymitani* (Aldershot, 2007) s. 385-93

Robert de Clari (E. H. McNeal çev.), *The Conquest of Constantinople* (Londra, 1936)

Robert de Clari (P. Noble ed.), *La Conquête de Constantinople: Société Rencesvals British Branch, British Rencesvals Publications 3* (Edinburgh, 2005)

Robert de Clari, 'La Conquête de Constantinople', şurada A. Pauphilet ve E. Pognon (ed.), *Historiens et chroniqueurs du Moyen Age* (Paris, 1952)

Savvides, A. G. C., 'Sulayman Shah of Rum, Byzantium, Cilician Armenia and Georgia, AD 1197-1204', *Byzantion*, 73 (2003) s. 96-111

—, 'The Kleinchronikon on Byzantium's Relations with the Seljuks and on the Oriental Frankish Kingdom's Relations with Saladin and the Mamelukes (AD: 1067-1291)', *Journal of Oriental and African Studies*, 1 (1989)

Siberry, E., *Criticism of Crusading 1095-1274* (Oxford, 1985)

Sweeney, J. R., 'Hungary and the crusades, 1169-1218', *International History Review*, 3 (1981) s. 467-81

Vasary, I. (Ali Cevat Akkoyunlu çev.) *Kumanlar ve Tatarlar: Osmanlı Öncesi Balkanlar'da Doğulu Askerler* (1185-1365) (İstanbul, 2008)

Villehardouin, 'La Conquête de Constantinople', şurada A. Pauphilet ve E. Pognon (ed.), *Historiens et chroniqueurs du Moyen Age* (Paris, 1952)

Villehardouin, Geoffrey de (C. Smith çev.), *Chronicles of the crusades* (Londra, 2008)

Villehardouin, Geoffrey de (Ali Berktaş çev.), *IV. Haçlı Seferi Kronikleri* (İstanbul, 2008)

Wolff, R. L., 'Baldwin of Flanders and Hainaut, First Latin Emperor of Constantinople; His Life, Death, and Resurrection, 1172-1225', *Speculum*, 27 (1952) s. 281-322

—, 'The 'Second Bulgarian Empire', Its Origins and History 1204', *Speculum*, 24 (1949) s. 167-206